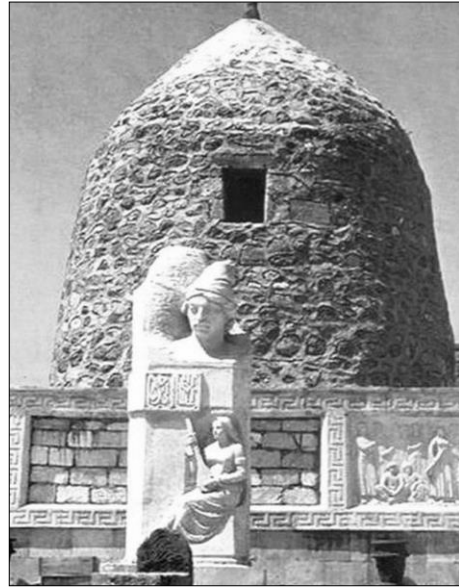

*Aşıq, ellər ayrısı,
Şana tellər ayrısı.
Bir gününə dözməzdim,
Oldum illər ayrısı.*
Sarı Aşıq

№1(12)
2014

Bakı-2014

Laçın yurdu, №1(12), 2014
Bakı, “Bəxtiyar-4”, 2014. – 96 səh.

Təsisçi və baş redaktor:
Arif MƏMMƏDLİ

Baş redaktorun müavini:
Araz HACIYEV

Məsul katib:
Elnur MEHDİYEV

Redaksiya heyəti:

Knyaz MƏMMƏDOV
İlham QƏHRƏMAN
Ələmdar ŞAHVERDİYEV
Tamxil ZİYƏDDİNOĞLU
Mütəllim HƏSƏNOV

Fəxri UĞURLU
Taleh ŞİRİNOV
Yusif MİRZƏ
Fəxrəddin ŞAHSUVAROV
Orxan CƏBRAYİLOV

Hüquqi ünvan:
Mərdanov qardaşları – 98.

Əlaqə:
Tel.: (050) 291-34-52, (070) 956-36-22, (050) 205-00-92
e-mail: lachinyurdu@mail.ru

Dərgidə dərc olunan yazılar müəlliflərin mövqeyini əks etdirir
və yazı müəllifləri məsuliyyət daşıyır.
Jurnal 16.03.2010-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə
Nazirliyində 3133 №-li reyestrə qeydiyyatdan keçmişdir.

Bankın adı: **Azərbaycan Beynəlxalq**
Bankı MƏTBUAT şöbəsi
Bankın kodu: **805142**,
Müxbir hesabı:
AZ03NABZ01350100000000002944,
VÖEN: **9900001881**
SWIFT: **IBAZAZ2X**,
Müştərinin hesabı:
AZ64IBAZ41040019443136196216
Məmmədov Arif Kamran oğlu
VÖEN: **1401771462**

Intermediary Bank:
Citibank NA, New York, USA
Corr. account: **36083186**
SWIFT: **IBAZAZ2X**,
International Bank of Azerbaijan Republic
Yasamal Branch
kod: **805142**
USD only Account #:
AZ64IBAZ41040019443136196216
Mammadov Arif Kamran
INN: **1401771462**

BU SAYIMIZDA

O kənd bizim kəndimizdi

Sultan HÜMBƏTOV, “Ələkçi kəndi”	5

Laçın təbiəti

Laçın dövlət yasaqlığı	15

Axtar babaları

Venera MİRZƏYEVA, “Abdulla Nəbiyev”	16
Nizami İSMAYIL, “Pircahanlı Teymur kişi”	59

Poeziya

Arif İBRAHİMLİ	20
Dilafət HÜMBƏTOV	25
Gilə ƏLİQIZI	28
Vəliş ZİRVƏLİ	41
Bakir ƏZİMOV	50
Almaz LAÇINLI	55
Rəsul DƏLİDAĞLI	73
Hüseyn HÜSEYNOV	79
Elnur İRƏVANLI	87
Məhəmməd ƏLİ	89
Əjdər HÜMBƏT	94
Nigar HÜSEYNLİ	95

Anım

Şamil SÜLEYMANOV, “Ruhu nigaran qalmasın Məhəbbətimizin, biz mütləq Laçına qayıdacağıq”	21
Siyavuş ƏMİRLİ, “Şahmar Əkbərzadə anıldı”	30
Habil MURADOV, “Səngər xatirələri”	63
İlqar ƏSGƏROV, “Nağıla dönmüş ömür”	70
Zərifə ƏSGƏROVA, “Əziz bacımın xatirəsinə”	72
Qəni QƏMLİ, “Laçınla yaşadın, Laçınsız qaldın”	75
Aqşin HACIZADƏ, “Laçına tac olan bir tacım gedir”	91

Ovqat

Sayad QARAYEVA, “Danışan dağlar”	24

Bizə yazırlar

Xaliq DÜNYAMALIYEV, “Laçın yurdu”nun redaksiyasına	27
Telman LAÇINLI, “Mən özümü nə şair, nə də yazıçı hesab edirəm”	32

Publisistika

Ötərxan ELTAC, "Snayper Bənövşə"	35
Sitarə CABBARLI, "Babamın gündəliyi" (II hissə)	42
Şəbnəm CƏBRAYIL, "Laçınsız doğulanlar laçınlı ola biləcəklərimi?"	48
Qönçəgül KAMALQIZI, "Vətənsiz Vətən oğlu"	56

Sənətçilərimiz

Elnur BAXIŞ, "Kamança və skripka ifaçısı"	39

Araşdırma

Sultan HÜMBƏTOV, "Açıq etiraf"	51

Dünya ədəbiyyatı

Robin ZİGER, "Zəfər üçün doğulanlar" (davamı)	67

Bioqrafik tanıtım

Xatirə LAÇIN, "Tofiq Rəcəbov"	74

Qazılərimiz

Ramil CƏBRAYIL, "Azərbaycan bayrağı" ordenli döyüşçü	78

Kitab rəfi

Mütəllim HƏSƏNOV, "Poetik xatirə abidəsi"	81
"Sevgi durna çırağıdır", "Laçın lətifələri"	88

Şəhidlərimiz

Elçin HƏSƏNOV, "Son gülləsinə qədər vuruşan dostuma"	83

HÖRMƏTLİ OXUCULAR!

"Hər kənddən, hər məktəbdən 1 abunəçimiz olsun, hər kəs 1 jurnal alsın!" kampaniyası davam edir. Bu kampaniyaya qoşulanlara bəri başdan öz təşəkkürümüzü bildiririk.

Xatırladaq ki, jurnalımızı "Azərmətbuatyayımı"nın Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Bərdə, Ağcabədi, Yevlax, Qax və Şəki şəhərlərindəki köşklərindən və **(050) 291-34-52, (070) 956-36-22, (050) 205-00-92** nömrələrinə zəng etməklə əldə etmək olar.

Əziz oxucular, jurnalımız hələlik rübdə bir dəfə (ildə 4 nömrə) çıxır, **illik abunə qiyməti 8 manatdır**. İnşallah, növbəti sayımız **2014-cü ilin iyun ayında** işıq üzü görəcək.

O KƏND BİZİM KƏNDİMİZDİ**ƏLƏKÇİ KƏNDİ**

Kəndin tarixi durumu; Hər bir insan üçün vətən ilk öncə dünyaya göz açdığı daxmanın kəndərindən başlayır. Doğulub böyümüş, boya-başa çatmış, orada dinc, qayğısız ömür sürmüş insanlar üçün kiçik bir Vətən də Laçın rayonunun Şamkənd kənd inzibati ərazi dairəsində yaşayış məntəqəsi olan Ələkçi kəndidir. Hər elin-obanın, hər bir yaşayış məntəqəsinin özünəməxsus keyfiyyətləri olduğu kimi Ələkçi kəndinin də özünəməxsus tarixi, mədəniyyəti, təbiəti, camaatı, əhalisinin yaşayış tərzini olmuşdur. Bu kəndin tarixi, adının etimologiyası (yəni mənşəyi, kökü), həmçinin digər xüsusiyyətləri həmin insanlar üçün çox maraqlı və az qala əvəzedilməzdir.

Toponimlər (yer adları) hər hansı bir ərazidə tarixən məskunlaşmış əhəlinin etnik tərkibini öyrənməyə çox kömək edir. Hər bir toponimin etimologiyasının ayrı-ayrılıqda öyrənilməsi, onların digər ərazilərdə yayılma səbəbinin araşdırılması, yayıldığı ərazinin tarixi və coğrafiyası, həmçinin digər sahələrdə bəzi qaranlıq məsələlərin işıqlandırılması üçün çox vacibdir. Yeryurd adları bu yerlərdə ömür-gün sürmüş xalqın, tayfanın keçmişini, bu gününü və gələcəyini göstərən ən əsas şahidlərdən biridir. Çünki bu adların bir çoxu ulu babalarımızın dilinə, yaşadıkları ərazinin coğrafi mövqeyinə uyğun şəkildə verilmişdir. Belə toponimlərdən biri də Ələkçi toponimidir. Ələkçi toponiminin əmələ gəlməsi tarixi də bizə keçmişimizdən, dədə-babalarımızdan, ana dilimizdən xəbər verir. Bu toponim nə xalq, nə tayfa (tirə), nə də peşə, sənət sözlərindən düzəlməmişdir. Sadəcə olaraq bu ad öz ilkin formasını qismən dəyişmiş, coğrafi mövqeyi ifadə edən qədim türk sözüdür.

Ələkçi toponiminin (adının) yaranması haqda bu gün müxtəlif fərziyələr mövcuddur. Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti kitabında Ələkçi kəndinin adının Qasımuşağı tayfasına məxsus olan ələkçi nəslinin adı ilə bağlı olması qeyd edilmişdir. Dövri mətbuatda da qeyd edildiyi kimi, burada (Ələkçi kəndi) Qasımuşağı tayfasının nə “ələkçi nəslə (tirəsi)”, nə də bu ərazilərdə vaxtilə məskunlaşan digər belə bir tayfa yaşamamışdır. Araşdırmalara əsasən bu qənaətə gəldim ki, Ələkçi kəndi qonşuluqda mövcud olan Şamkənd, Nağdalı və Yuxarı Çorman kəndlərindən xeyli əvvəl mövcud olmuşdur.

Ələkçi kəndinin ərazisi hələ 1727-ci ildə Mağavuz nahiyyəsi Xaçın mülkiyyətinin tərkibində qərar tutduğu bir vaxtda Osmanlı dövləti oba, kənd, qışlaq və məzrələri siyahıya alıb. Qeyd etmək lazımdır ki, kənddə yaşayan əhali siyahıya almalar zamanı sığınacaqlara çəkilib gizləndikləri üçün Qarabağ-

da xanlıq tam qurulana qədər nə Səfəvi, nə də Osmanlı hökumətinə vergi ödəməmişdir.

Ələhi (Ələyi) toponimi qədim türkdilli mənşəyi olan əlik (çökək) sözü ilə əlaqədar yaranmış və kəndin mövcud coğrafi mövqeyi ilə bağlıdır. Bu düzəltmə söz Ələhi kimi digər bölgələrimizdə dövrümüzə qədər gəlib çatmışdır. Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ordubad rayonunun Bist kənd inzibati ərazi dairəsində yerləşən qədim kənd – Ələhi oykonimi (kənddə eyni adlı bulaq da mövcuddur), Şərurun Ələkli kəndi, Yardımlı rayonunun inzibati ərazi vahidində, suyu soyuq, azdebitli mineral bulaq – Ələhi hidronimi öz ilkin adını olduğu kimi bu günə qədər qoruyub saxlamışdır. Göründüyü kimi, bir neçə ərazidə olan paralel toponimlərin hər biri ümumtürk səciyyə daşıyır.

Ələhi oronimi vaxt ötdükcə öz ilkin formasını Ələhi/Ələyi/Əliçi/Ələçi və sonda Ələkçi formasına düşmüşdür. Yerli sakinlər arasında bu günə qədər də kənd Ələçi kimi adlandırılır.

Sözün ilkin forması yüzilliklər ərzində öz formasını dəyişmiş, mənasını itirmiş və tamam başqa bir mənə qazanmışdır.

Ələkçi kəndinin duruş gətirdiyi coğrafi mövqe həqiqətən də hər tərəfdən təpə və dağlarla əhatə olunmuş, “ovuca bənzər” bir dərənin ərazisində yerləşir. Məhz elə buna görə də ulu babalarımız bu yaşayış məntəqəsini Ələhi (Ələyi) adlandırmışlar.

Kəndin keçmiş həyatını canlandırmaq, ulu babalarımızın necə yaşadığını, nə ilə məşğul olduğunu, kimliyini müəyyənləşdirmək və ya öyrənmək hər bir insan üçün vətəni sevmək qədər əziz olmalıdır.

Daimi yaşayış məntəqəsi kimi tam formalaşan zaman əvvəlcə bu kəndin ərazisində Əhməduşağı tayfası binə bağlanmışdır. Bu tayfanın ulu babası Əhməd Qarabayram oğludur. Əhməd XVIII yüzilliyin əvvəllərində Xorasan əyalətində dünyaya göz açıb, orada böyüyüb boya-başa çatdıqdan sonra Hacısamli nahiyyəsinə köç edir. Əmisi Qasım Hacısam oğlu onu əvvəlcə indiki Ərikli kəndinin (Araxış kəndindən bir xeyli yuxarıda) ərazisində məskunlaşdırır. Lakin bir müddət sonra Əhməd heyvandarlıq üçün daha əlverişli olan Ələhi (indiki Ələkçi) kəndinə köç edir. Əhmədin Əmirxan, Temirxan, Səməd (bəzi mənbələrdə Abdulsəməd kimi qeyd edilib), İsmayıl (Hacı İsmayıl) adlı oğlanları dünyaya gəlmiş və onlardan törəyənlər Əhəduşağı (el arasında bəzən Əhmədoğlu da deyirlər) tayfası adlandırıldı.

Sonralar bu tayfa ilə yaxın qohumluq əlaqəsi olan Qasımuşağı tayfasının bir tirəsi (qolu) – Mollahəsənli tayfasının müəyyən bir hissəsi bu əraziyə gəlmişdir. SSRİ-nin apardığı kolxozlaşma dövründə Araxış kəndinin ləğvi

ilə əlaqədar Qasımuşağı tayfasının digər tirəsi (qolu) – İbrahимуşağı tayfasının da bir hissəsi bu kəndə köçürülmüşdür.

Kənd ərazisi əvvəlcə Potuğanın yalı, Arxaş yeri və Doqqazlı adlanan məhəllələrin ərazisini əhatə edirdi. Sovet hakimiyyətinin kollektivləşmə dövrünə keçid zamanı kəndliləri nəzarətdə saxlamaq və əhalini məcburi surətdə kolxoz quruculuğuna cəlb etmək məqsədi ilə kənd əhalisi bu ərazilərdən köçürülərək indiki ərazidə cəmləşdirilmişdir.

Gözəl yurd yerlərindən biri, hər guşəsi əsrarəngiz gözəlliklərlə zəngin Zəngəzur mahalında qaya görkəmindən sərt, zirvə duruşundan vüqarlı görünən Ələkçi kəndi əvvəllər əsasən “bağdadi”, “tağbənd”, “xərək”, “potuğa”, “dam” (“qara dam”, “şirvanı dam”) və digər yerli şəraitə uyğun yeraltı qazmadan düzəldilmiş olan xüsusi yaşayış tikililərindən ibarət idi. Sonralar yerli tikinti materiallarından ikimərtəbəli gözəl yaşayış evləri tikildi. Bunun üçün yerli daşlardan, əhəng daşından yandırılmış əhəngdən, yerli taxta-şalbandan istifadə edilmişdir. Əvvəlcə tikilən evlərin damı taxta kirəmit ilə bağlanırdı. Belə tikililərdən bəziləri ermənilərin məlum 1992-ci il hadisələrinə qədər qalırdı.

Heyvandarlığın və arıçılığın inkişafı ilə əlaqədar yazda havalar istiləşər-istiləşməz kənd əhalisi dəniz səviyyəsindən 2830 metr yüksəklikdə olan Qırxqız yaylasının müxtəlif yerlərinə köç edər, keçədən (qəlibdən) alaçıq qurar, payızda soyuqlar düşənədək yaylaqda qalırdı.

Kəndin mədəniyyəti; Kənddə kустar üsulu ilə ip ayrılması, xalça toxunması çox-çox əvvəllərə təsadüf edir. Burada yaşayan insanlar əyirmə, toxuma, hörmə və arxaik şəkildə olsa da, gözəl tikmə tikmək qabiliyyətinə malik olmuşlar. Demək olar ki, ailələrin çox hissəsində toxucu dəzgah (hana və yer hanası) var idi. Onlar hazırladıqları yun və pambıq iplərdən xalça, kilim, palaz, keçə, fərməş, xurcun, şəddə, yun şal (parça) və digər xalça məmulatları toxumağı bacarırdılar. Toxunmuş hazır xalça məmulatları (əsasən xalça və kilim), həmçinin süd məhsulları, yun, dəri, və digər kənd təsərrüfatı malları müxtəlif bazarlara, o cümlədən 1905-1907-ci il hadisələrinə qədər Gorus və Qarakilsə bazarlarına satışa çıxarıldı.

Ələkçi kəndində gözəl Qarabağ xalçaları toxunurdu. Bu günə qədər qorunub saxlanan Qarabağ xalçaçılıq məktəbinin Cəbrayıl qrupuna aid edilən "Qasımuşağı xalçaları" (el arasında "Ağqol gəbə" ("Ağqol xalça"), "Tikmə gəbə" ("Tikmə xalça") adlandırılırdı) Hacısamlı nahiyyəsinin Qasımuşağı obasında (indiki Şamkənd kənd inzibati ərazi vahidində) yerləşən Ələkçi kəndində də toxunmuşdur. Burada "Vərni", "Çələbird" "Qarabağ xalçası", "Atlı, itli xalçaları" və digər xalçalar toxunurdu. Bu gün də toxunmuş belə xalçalar kənd əhalisinin şəxsi kolleksiyasında saxlanmaqdadır.

Qədim Şərqi xalqlarında, həmçinin Azərbaycan xalqı kimi Ələkçi kəndinin sakinləri də qırmızı rəngdən daha çox istifadə etməyə üstünlük verərdilər. Hətta burada qadınlar tərəfindən "Qırmızı corab" adı ilə tanınan, nəfis şəkildə, ustalıqla toxunan qırmızı rəngli corablar toxunardı. Hətta toxunan kişi corablarının da rəngi qırmızı olardı. Elə bu səbəbdən də ətraf kəndlərdə bəzən Ələkçi kəndinin sakinlərinə "Qırmızı corablar" da deyərdilər.

Ələkçi kənd ərazisinin əsas hissəsini meşələr təşkil etdiyindən burada bitən ağaclardan oduncaq, qiymətli inşaat və məişət materialları kimi istifadə edilirdi. Palıddan və vələsdən xarratlar müxtəlif məişət əşyaları hazırlayırdı. Qab-qacaq, o cümlədən məişətdə geniş istifadə edilən təknə, tabaq, nehrə, cəhrə, çanaq, qollu tərəzi, daraq (yun daramaq üçün), hana (xalça toxumaq üçün), yer hanası (şəddə, örkən toxumaq üçün) belə əşyalara misal ola bilər.

Hər bir yeni nəsil özündən əvvəlki nəslin mənəvi simasını əks etdirən mövcud adət və ənənələri heç də hər zaman olduğu kimi qoruyub saxlaya bilmir. Yadellilərin işğalı, aramsız müharibələrin olması, arana, yaylağa edilən köçlərə baxmayaraq Ələkçi camaatı öz adət və ənənələrini yaşatmağa çalışmışlar. Qurban, Ramazan, Novruz kimi dini və milli bayramlara aid olan adət və ənənəni qoruyub saxlamış, yaşatmağa çalışmışlar. Gecə ilə gündüzün bərabərlişməsi gününü, insanla təbiətin bütünlüyünün nümayişi olan və bir çox əlamətləri özündə cəmləşdirən "Novruz bayramı" günü daha böyük həvəslə qeyd edilərdi. Bu bayram mart ayında deyil, kiçik çillənin gəlişi ilə fevral ayının əvvəlində "Xıdır Nəbi" oyunları ilə başlayar, mart ayının sonuna qədər davam edərdi. Böyüklərin köməyi ilə uşaqlar və cavanlar "Təkə" bəzəyər, "Tülkü" gəzdirər, yumurta, xoruz döyüşdürər, müxtəlif xalq oyunları oynayırdılar. Təzə gəlinlərə, nişanlı qızlara, qohum-qonşulara xonçalar aparılar, küsülülər barışdırılar, bayram hədiyyələri paylanardı.

Təkcə Ələkçi kənd sakinləri deyil, ətraf kəndlərin camaatı bir-birinə yaxın qohum olduğundan kənddə olan xeyir və şər mərasimlərini yığıb birlikdə yola verərdilər. Ev yiyəsinin heç bir işdən xəbəri olmazdı. Bütün ağır işləri yola vermək üçün ən gözəl adətlərdən biri – "hov" ("hav", "iməcilik") edilər, birlikdə çalışırdılar.

Soyuducu olmadığı bir dövrdə kənd əhalisi meyvə-tərəvəzi və kənd təsərrüfatı məhsullarını uzun müddət saxlamaq üçün müxtəlif vasitələrdən, o cümlədən quyu, zağa və mağaralardan istifadə edəmişlər. Bundan əlavə əhali yay aylarında bulaqların yaxınlığında müxtəlif cür qurğular düzəltməklə yeyinti məhsullarını saxlayırdılar. Bu adət son illərə qədər yaşadılmışdır. Ot biçini zamanı aparılan ərzağı bulaq suyunun içərisində saxlayırdılar.

Kəndin bağ və bostanları arx vasitəsi ilə suvarılırdı. Son illərdə dəmir və plastik borularla kəndə su çəkilməmişdir. Kəndin ərazisində yerli tikinti materiallarından tikilmiş "Musarzanın dəyirmanı" adlanan su dəyirmanı mövcud olmuş və o, ermənilərin məlum 1992-ci il hadisələrinə qədər işlək vəziyyətdə idi.

Uca zirvəli dağlar qoynunda qərarlaşan Ələkçi kəndi Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal edilənədək kənddə tibb məntəqəsi, kitabxana və mağaza fəaliyyət göstərirdi. Kənd ərazisinin digər kəndlərə, əsasən də Nağdalı və Şamkənd kəndlərinə çox yaxın olduğundan Ələkçi kəndində heç ibtidai məktəb də olmamışdır. Kiçik yaşlı uşaqlar ibtidai təhsili Nağdalı kənd ibtidai məktəbində, natamam orta təhsili Şamkənd kənd səkkizillik məktəbində, tam orta təhsili isə Kürdhacı kənd ümumtəhsil orta məktəbində alardılar. 1968-1969-cu tədris ilində Şamkənd kənd məktəbində yeni siniflərin açılması nəticəsində VIII sinfi bitirən şagirdlər artıq Kürdhacı kənd ümumtəhsil orta məktəbində deyil, Şamkənd kənd ümumtəhsil orta məktəbində təhsillərini davam etdirməli oldular.

Kəndin təbiəti; Kiçik Qafqaz sıra dağlarında, Murovdağın cənubunda, Qarabağ silsiləsinin Qırxqız yaylaqlarının ətəklərində, orta dağlıq yamaclarda saf iqlimi, uca dağları, mənzərəli meşələri, əkinə yararlı sahələri olan ərazilər yerləşir. Ələkçi kəndi də belə bir ərazilərdən birində salınmışdır. Kənd ölkə paytaxtı Bakı şəhərindən şose yolla 518 km qərbdə, rayon mərkəzindən şose yolla 68 km şimal-qərbdə, Kiçik Qafqaz sıra dağlarında, Qarabağ silsiləsinin cənub-qərb yamacında, civə ehtiyatı ilə zəngin Çilgəzçayın kənarında salınmışdır. Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə şose yolla ara məsafəsi 128 km-dir. Şərqdən Nağdalı, cənub-şərqdən Narzan, cənubdan və cənub-şərqdən Şamkənd kəndi, qərbdən Lolabağırılı kəndlərinin ərazisi ilə həmsərhəddir. Şimaldan və şimal-şərqdən sərhədlər Qırxqız yaylağının ərazisi ilə tamamlanır.

Ana təbiətin memar əli ilə yaradılmış Ələkçi torpağı ulu keçmişimizin bizə yadigar qoyduğu ən gözəl kənd ərazilərindən biridir. Ələkçi kəndinin tutduğu coğrafi mövqe, çəmən-dağ landşaftının dəyişkən hava şəraiti, ərazinin yüksəkliklərlə əhatə olunması kənd təbiətinin valehedici mənzərəsini, həmçinin heyvan növləri və bitki örtüyü ilə zəngin olması imkanını yaradır.

Kənd meşə və çay kənarında, uca dağlar qoynunda yerləşmişdir. Meşələrində adı "Qırmızı Kitab"a düşmüş qırmızı palıd, közü gec sönmə, həmişəyaşıl ardıc, çoxlu cır meyvələr və giləmeyvələr, çəmənlərində min bir dərddin dərmanı olan dərman bitkiləri bitir. Kəndin meşələrində meşə əmələ gətirən əsas ağac cinslərindən ən geniş yayılanı palıd və vələsdir. Bu ağaclar kənddə ta qədim dövrlərdən son zamanlara qədər yanacaq vasitəsi olan oduncaq

olmaqla yanaşı, bütün tikinti işlərində, müxtəlif alət və avadanlıqların hazırlanmasında istifadə edilirdi. Ağcaqayın, göyrüş, qara ağac, cır meyvələrdən alma, armud, alça, yemişan, qaragilə, giviş, əzgil, həmərsin (itburnu və yaxud dərgil), zirinc və s. ağac və kolları meşələrin bəzəyidir.

Meşələrin heyvanlar aləmi də çox rəngarəngdir. Ayı, vaşaq, canavar, çaqqal, tülkü, porsuq, gəlincik, cüyür (əlik), çöl donuzu, dovşan, çöl pişiyi, kirpi və digər heyvanlar bu meşələrin daimi sakinləridir. Quşlardan zığ-zığ, qaratoyuq, şanapipik, bülbül, ağacdələ, bayquş, cur-cur, sərçə, qaranquş, qartal, quzğun, qızılquş, qırğı, çobanaldadan, bildirçin, alacəhrə, qırmızıdöş, alabaxta, arıquşu (arıqıran), qarğa, ala qarğa, çalağan, sar və s. quşları göstərmək olar.

Ələkçi kəndinin ərazisi həmçinin özünün rəngarəng bitki müxtəlifliyi ilə də məşhurdur. Çiyələk, qantəpər, qırxbuğum, əvəlik, quşəppəyi, qazayağı, bağayarpağı, boymadərən çəmənlərin, baldırğan, kəklikotu, qatırquyuğu yamacların, çaşır, andız, kənaf, zəyərək, zirə, gicitkən, çobanyastığı, ayıdöşəyi, batbat və digər bitkilər güney və quzeylərin, meşə, tala və zirvələrin hakimidir. Bir çox ağac, kol və bitkilərin əksəriyyəti qədim dövrlərdən insanların sağlamlığının keşiyində durmuş, bir çox xəstəlikləri müalicə etmək üçün istifadə edilmiş, təkcə dərman bitkisi kimi deyil, yerli əhali tərəfindən azuqə kimi də istifadə olunmuşdur.

Ələkçinin öz adı kimi, onun ayrı-ayrı dağ, daş, qaya, zirvə, dərə, təpə, dik, düz, aşırım, keçid, eniş, yoxuş, cığır, yarğan, mağara, kaha, zağa, orman, çay, göl, çöl və digər yer-yurd toponimlərinin hər biri Azərbaycan (türk) mənşəli toponimlərdir. Bu yer-yurd adları ayrı-ayrılıqda hər hansı səbəbdənsə müxtəlif cür adlandırılmış, hər birinin mənası və əmələ gəlmə tarixi, mənşəyi olmuşdur. Kəndin ərazisində hər yerin bir adı var: Doqqazlı, Potuğanın yalı, Arxaş yeri, Quzğunun yalı, Ayı çiləsi, Gen dərə, Göllü yurd, Uzun yal, Dik güney, Kərtdaş, Cin qayası, Tatar yurd, Qaradəmirçi yaylağı, Kardaşın dərəsi, Mollaillər, Tumaslı, Balaq zağası, Xaxanım (Xanxanım) ölən, Çalağanlı, Göy qaya, Qəbirli, Seyidlər, Ağbulaq, Almalı tala, Keçilinin dərəsi, Axarın dərəsi, Mollanın çöpü, Çayqovuşuğu, Kalafalıq, Qara qaya, Qətlağacı, Pişik qayası, Daşın altı və s. Bu gün həttə orta nəsil – o yerlərdə doğulub böyümüş, ömrünün yetkinlik çağını başa vuranlar az qala əski yer-yurd adlarını unutmaq dərəcəsidir. Çox acınacaqlı bir durum...!

Çilgəzçayın bir hissəsi olan Nağdalı çayı kəndin şərq sərhədlərinin bir hissəsini tamamlayır. Ələkçi çayı isə kəndin şimal tərəfindən Seyidlər adlanan hissədən kənd ərazisinə daxil olub, kəndi iki yerə ayırır. Kəndin cənub tərəfindən Narzan kəndi tərəfdən kənd ərazisinə daxil olan Çilgəzçayın digər qolu ilə birləşir, Şamkənd kəndinin ərazisinə keçərək Həkəri çaya doğru

öz yoluna davam edir. İqlim şəraitindən asılı olaraq çayların suyunun həcmi fəsilələr üzrə artıb-azalır. Kəndin ərazisində olan Qurugöl adlanan sahədəki Qurugöl gölü yay aylarında tamamilə qurusa da, yağıntının miqdarından asılı olaraq yaz və payız fəsilələrində öz yatağında yenidən “dirilir”.

Zirvəsi daima dumanlı, ağ örpəkli uca dağları, qışda ağappaq, yayda yamyaşıl yorğana bürünmüş meşələri, axar-baxarlı, qonaq-qaralı çayları bulqlarsız təsəvvür etmək günah olardı. Burada hər bulağın öz adı, dadı, soyuqluğu və mənzərəsi, şəffaf və saf suyu könül oxşayır. Novlu bulaq, Daş bulaq, Tumaslı bulağı, İsti bulaq, Qoşa bulaq, Soyuq bulaq, Turşsu, Tozağacı bulağı və s. durna gözlü çeşmələr buna misal ola bilər. Hələ çox-çox əvvəllər, soyuducu olmadığı bir dövrdə əhali yay fəslində bulaqlardan soyuducu kimi istifadə edirdi. Hətta günlərlə qalan məhsul öz keyfiyyətini, tərvətini olduğu kimi saxlayırdı. Son dövrlərə qədər ot biçini zamanı bu üsuldən istifadə edilirdi.

Bu yerlərin mürəkkəb relyefi, sərt iqlimi bütün amillərə öz təsirini göstərir. Burada iqlim yayda sərin, qışda soyuq olur. Orta illik temperatur 1°C ilə 8°C arasında dəyişir. Yağıntıların illik miqdarı 700-800 mm-ə qədər olur.

Camaatın ictimai həyatı; Uca dağlar qoynunda yerləşən Ələkçi kəndi saf iqlimi və zəngin təbiəti ilə burada yaşayan soydaşlarımızın fiziki cəhətdən sağlam və uzun ömürlü olması ilə yanaşı mərd, dağ ürəkli, saf, nəcib duyğulu, qonaqpərvər insan kimi formalaşmalarına imkan yaratmışdır.

2 aprel 1993-cü il tarixdə Kəlbəcər rayonunun Ermənistan Respublikası Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal edildiyi vaxta qədər kənd əhalisi milliyətcə azərbaycanlılardan (azərbaycan türklərindən) ibarət olmuşdur. Kənddə yaşayan əhali ümumilikdə Qasımuşağı tayfası adlandırılmasına baxmayaraq onlar bir neçə tayfa və tirələrə ayrılmışdır: Əhməduşağı tayfası, Molahəsənli tayfası, İbrahимуşağı tayfası.

XVIII yüzilliyin sonu, XIX yüzilliyin əvvəllərində Qərbi Azərbaycanda baş vermiş təkmillətli Ermənistan Respublikası yaratmaq məqsədi ilə oradan deportasiya edilmiş bir neçə ailə Ələkçi kəndində məskunlaşmış, burada yaşayan əhali ilə qaynayıb qarışmışlar.

Sovet dönəminin kütləvi cəza tədbirləri dövrü – 1937-1938-ci illərdə kommunistlərin fitvası ilə kolxozlaşma dövründə aparılan repressiya zamanı Ələkçi kəndi də bir çox qurbanlar verdi. Həbs edilərək güllələnən və sürgün edilənlərin hər biri demək olar ki, tam olaraq günahsız idi. Onları ona görə həbs edirdilər ki, kasıbçılığı aradan qaldırmaq üçün öz şəxsi heyvandarlıq təsərrüfatlarını inkişaf etdirmişdilər.

Cəbrayılov Davud (el arasında Doud kimi tanınırdı) Cəbrayıl oğlu, Quluyev Rzaqulu Fərəş oğlu, Hüseynov Rəhim Həsən oğlu və digərləri

1937-ci ildə günahsız olduqlarına baxmayaraq, naşı, saxta, haqsız ittihamlarla həbs edilərək güllələndilər.

Cəfərov Əli Müseyib oğlu, Cəbrayıl Zəptə Şükür qızı, Mehdiyev Xankişi Vəliqulu oğlu, İsmayilov Müseyib Kəlbəlayı İsmayıl oğlu, Quliyev Fərman Rzaqulu oğlu, İsmayilov Fərəc Kəlbəlayı İsmayıl oğlu, İsmayilov Rəhim Kəlbəlayı İsmayıl oğlu və digərləri 1937-ci ildə sürgün edilməklə repressiya qasırğasının qurbanı oldular. Bu insanlar bir müddət sonra bəraət alsalar da, artıq onlara yetərincə maddi və mənəvi zərbə dəymişdi.

XX əsrdə baş vermiş iki Dünya müharibəsindən ikincisi – İkinci Dünya müharibəsində qələbənin əldə olunmasında Ələkçi kənd sakinlərinin də xüsusi xidmətləri var. Müharibənin başladığı ilk günlərdən Cəbrayıl Qaçay Davud oğlu, Cəbrayıl Əliqulu Şükür oğlu, Hüseynov Hüseyn Hənnan oğlu, Hümətov Əyyub Abbas oğlu, Hümətov Lətif Abbas oğlu, Hüseynov Qarakişi İsmayıl oğlu, Hüseynov Bəykişi İsmayıl oğlu, Əhmədov Adışirin Məhəmməd oğlu, Allahverdiyev Həməzə Şirin oğlu və başqaları ön cəbhədə, cəbhənin ən qaynar, ən təhlükəli yerlərində qəhrəmanlıqla vuruşmuşlar. Cəbhəyə, müdhiş döyüşlərə yollanan bu igidlərdən bir çoxu müharibənin sonunda geri dönmədilər.

Balaca Ramil (Ramil Cəbrayıl) Ələkçi kəndində

Arxa cəbhədə çalışan Ələkçi kənd sakinləri də ölkə üçün əsgərlər qədər önəmli idilər. İkinci Dünya müharibəsi illərində arxa cəbhədə gecə-gündüz həm qadın, həm də ənənəvi "kişi sahəsi"ndə kişilər qədər əzmlə çalışan zəhmətkeş qadınların əməyi danılmazdır. Bu, əsasən əkin-biçin işlərində özünü daha çox büruzə verirdi.

2009-cu il dekabr ayına olan məlumata əsasən, kənddə əhalinin sayı 623 nəfər olmuşdur (140 ailə).

Ermənistan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin təcavüzünə məruz qalan Ələkçi kənd sakinləri də Qarabağ müharibəsinin ilk günlərindən könüllü olaraq silaha sarılıb, torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxmış, düşməne müqavimət göstərmiş, döyüşmüş, torpaq, vətən uğrunda canlarından belə keçməyə hazır olmuşlar.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 8 oktyabr 1992-ci il tarixli 264 sayılı fərmanı ilə ölümündən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adı verilmiş Mehdiyev Fazil Umud oğlu, Şamkənd kənd xəstəxanasının baş həkimi işləmiş, Qarabağ müharibəsi zamanı böyük fədakarlıq göstərən, öz həkim köməyini əsgərlərimizdən və arxa cəbhə sakinlərindən əsirgəməyən tanınmış həkim Əfqan Cəbrayılov bu kənddə anadan olmuşlar.

Kənd sakini Qənaət Əkbər oğlu Quliyev (1954-1992) Qarabağ müharibəsi zamanı canından keçərək şəhidlik zirvəsinə ucalmışdır.

Ələkçi kənd sakinləri Nəbi Əbülfət oğlu Hübətov (1972-?) və Tanrıverdi Allahverdi oğlu Mehdiyev (1937-?) Qarabağ müharibəsi zamanı itkin düşmüş və ermənilər tərəfindən əsir götürülmüş, bu günə qədər də onlar haqqında heç bir bilgi yoxdur.

Əhalinin məşğuliyyəti; Heyvandarlığın, əkinçiliyin inkişafı üçün bol suyu, münbit torpağı, zonanın təbii şəraiti, əlverişli iqlimi (kənd ərazisinin dağ-meşə landşaftı zonasında yerləşməsi, eləcə də dağ-çəmən landşaftının kənd ərazisinə çox yaxın olması) olduğundan əhalinin əsas məşğuliyyəti və gəlir mənbəyi heyvandarlıq və qismən əkinçilik olmuşdur. Heyvandarlıq Ələkçi kəndinin iqtisadiyyatının olduqca əhəmiyyətli sahələrindən birinə çevrilmişdir. Əkinçilik kəndin iqtisadiyyatında ikinci yeri tutur. Dağlıq, əsasən də yaylaq ərazilərinin üstünlük təşkil etməsi səbəbindən torpaqlardan bir çox hallarda biçənək və otlaq sahəsi kimi istifadə edilirdi. İlin isti dövründə 500-600 mm-ə qədər yağıntı düşməsi və onun da 60-70 faizinin yazda və yayın əvvəllərində yağması dəmyə əkinçiliyi yaxşı inkişaf etdirməyə imkan verirdi.

1960-cı illərin sonunda bu ərazilərə hava yolu ilə elektrik xətlərinin və Köhnə Çorman – Ələkçi avtomobil yolunun çəkilişi kəndin iqtisadiyyatına da öz təsirini göstərdi. Bu yol istifadəyə veriləndə Lələbağlı – Ələkçi avtomobil yolundan istifadə edilirdi ki, bu yol Əhmədboyli düzündən keçir və yeni yoldan çox-çox uzun, həmçinin narahat idi.

Əkinə yararlı sahələrdə buğda, arpa, vələmir, darı və başqa dənli bitkilər, eləcə də çoxillik yem bitkiləri becərilirdi. Burada heyvandarlığın inkişafı üçün əvəzəlməz olduğundan təbii ot biçənlərinə daha çox üstünlük verilirdi.

Məşədə bitən cır meyvə və giləmeyvələrdən meyvə qurusu (qax) hazırlanar, müxtəlif məqsədlər üçün istifadə edilərmiş. Bunlardan əlavə qoyunçuluğun inkişafı ilə əlaqədar toxuculuq çox yaxşı inkişaf etmişdir. Heyvandarlıqla məşğul olan kənd əhalisinin əsas hissəsi yaz gələr-gəlməz Qırxqız yaylağına köç edər, bütün yay və payız fəslini yaylaqda keçirirdi. Dədə-babadan qalma məşğuliyyətləri olan heyvandarlıqdan əlavə digər sənətkarlıq növləri: arıçılıq, dülğərlik, dəmirçilik, ovçuluq ilə də məşğul olurdular. Taxta-şalban istehsalı da yaxşı inkişaf etmişdir.

1992-ci ilin may ayının 18-i günü Laçın dəhlizini ələ keçirmək məqsədi ilə Şuşa şəhərinin Turşsu deyilən ərazisindən və Ermənistan Respublikasının Gorus rayonu istiqamətindən hücum keçən Ermənistan Respublikası Silahlı Qüvvələri Laçın şəhərinin işğalını reallaşdırdı. Bu işğal nəticəsində Laçın rayonunun digər kəndləri kimi Ələkçi kəndinin də bütün kommunikasiya xətləri sıradan çıxarıldı. Vəziyyətin ağır olmasına baxmayaraq kənddə yaşayış davam edirdi.

Nəhayət, 29 may 1992-ci il tarixdə ətraf kəndlərlə birlikdə Ələkçi kəndinin ərazisi də işğal edildi. Bir müddət sonra Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən düşmən tapdağından azad edilən Ələkçi kəndində yaşayış yenidən bərpa edilmişdir. Ancaq bu sevincli günlər çox uzun sürmədi. 2-3 aprel 1993-cü il tarixdə Kəlbəcər rayonu Ermənistan Respublikası Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal edildi. Mühasirədə qalan kənd sakinləri ermənilərin təcavüzünə məruz qalmış, məcburən yaşadıkları dədə-baba yurdundan didərgin (dilim də gəlmir deməyə!) düşmüşlər.

Səfali yaylaqlarını, büllur bulaqlarını, bağ-bağçalarını, doğma ev-eşiklərini, dədə-baba yurdlarını gözü yaşlı tərk etmişlər. Bu kənddən olan didərginlər (məcburi köçkünlər) indi Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində məskunlaşıblar. Hay deyəndə köməyə möhtac olanların harayına yetişən sakinlər bu gün bir-birinin xeyir-şər məclislərində çətinliklə iştirak edirlər. Qədim oğuz yurdunun başı nələr çəkmədi, İlahi!...

Vətəni, el-obanı, ocağı həmişə yurdun qeyrətli oğulları qoruyub saxlamış və yaşatmışlar. Xalqımızın keçmiş tarixinə nəzər saldıqda bu torpağın, bu elin mərd, igid oğullarının qəhrəmanlıqlarını açıq-aydın sezmək olar. Atalar demişkən; "Su gələn arxa güman var ki, bir də gələ". Unutmayaq ki, tarix təkrarlana bilər.

Doğma torpağına qayıdacağına ümid bağlayan, erməni tapdağı altında qalmış kiçik bir kəndin neçə-neçə sakini geri – doğma torpaqlara, Ələkçi kəndinə yenidən qayıtmaq, doğma dədə-baba torpağına sahib durmaq, rahat, təhlükəsiz yaşamaq arzusundadır. Ümidlərə söykənən zəif bir arzunun təsəllisi ilə bir xeyli sonra bu niyyətlər yəqin ki, artıq reallığa çevriləcəkdir. Bəlkə də, o günlər çox da uzaqda deyil...!

Sultan HÜMBƏTOV

LAÇIN DÖVLƏT YASAQLIĞI

Laçın dövlət yasaqlığı 1961-ci ilin noyabr ayında Laçın rayonu ərazisində yaradılmışdır. Yasaqlığın yaradılmasında məqsəd buradakı heyvan və quşları qoruyub saxlamaq və artırmaqdır.

Yasaqlıqda cüyür, dağ keçisi, çöl donuzu, ayı və s., quşlardan isə turac, kəklik və s. məskunlaşmışdır. Laçın dövlət yasaqlığının sahəsi 21,4 hektardır, bu da respublika ərazisinin 0,25%, respublika yasaqlıqlarının isə 8,8%-ni təşkil edir. Həmin sahənin 7369 ha və ya 34,5%-i meşə sahəsi, 1448 ha və ya 6,8% alp çəmənliyi, 7400 ha və ya 34,8%-i subalp çəmənliyi, 4257 ha və ya 20%-i otlaqlar, 862 ha və ya 4%-i qayalar və uçqunlar, 34,0 ha xüsusi təyinatlı torpaqlardır.

Orta və yüksək dağlıq əraziyə xas olan relyefə malikdir.

Ən yüksək zirvə Qırxqızdır (2825 m), Şəlvə, Piçənis, Qorçu və s. çayların endiyi dərin dərələr vasitəsilə kəskin parçalanmışdır. Yasaqlığın ərazisinə qışı quraq keçən, soyuq iqlim tipi hakimdir. Bitki örtüyünə görə yasaqlığın ərazisi iberiya palıdlarından ibarət olan orta dağ-meşə (1000-1700 m), şərq palıdından ibarət olan yuxarı dağ meşə (1700-2200 m), subalp (2200-2500 m) və alp (2500-2800 m) çəmənlikləri qurşaqlıqlarına ayrılır. Meşələri əsasən vələs, cökə, ağcaqayın və s. qarışığından ibarət olan meşələrdir, vələsin üstünlük təşkil etdiyi meşələri xeyli azdır (8,1%), palıd, vələs, tozağacıdan dağ-çəmən meşəliyi çox az sahəni tutur ki, bu da intensiv otarılma ilə əlaqədardır. Subalp qurşağı üçün quraq yamacların bozqırlaşmış və nisbətən rütubətli yamacların mezofil çəmənliyi, alp qurşağı üçün müxtəlif otlu çəmənliklərin üstünlüyü və alp xalısının zəif inkişafı ilə səciyyələnmişdir.

Yasaqlığın ərazisində ibtidai, az qalın, çimli, dağ-çəmən, tipik, karbonat-qalıqlı bozqırlaşmış qonur dağ-meşə, çürüntülü-karbonatlı dağ-meşə, tipik və bozqırlaşmış qəhvəyi dağ-meşə torpaqları yayılmışdır.

Meşələrə nisbətən dağ-çəmən qurşağı və meşə qurşağının meşəsiz sahələri otlaq kimi insanın təsərrüfat fəaliyyətinin təsirinə çox məruz qalır. Bununla bərabər burada bir sıra heyvan və quşların məskunlaşması üçün əlverişli şərait vardır. Onların sayı və növü kifayət qədərdir.

Burada 1989-cu ildə aparılan yoxlamada: dağ-keçisi (bezoar keçisi) 96 baş, qaban 360 baş, cüyür 320 baş, ayı 110 baş, canavar, porsuq, dələ və s. heyvanlar, 200 qırqovul, 1500 kəklik məskunlaşmışdır.

1991-ci il mart ayında aparılan yoxlama nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, ermənilər tərəfindən heyvanların və quşların sayı xeyli azaldılmışdır (məlum olduğu kimi qoruğun bir hissəsi Dağlıq Qarabağ sahəsinə aiddir,

eləcə də ermənilər aranın qarışmasından istifadə edərək heyvanları və quşları ovlayırdılar). Beləliklə, yoxlama nəticəsində heyvanların və quşların sayı aşağıdakı kimi olmuşdur.

№	Heyvanların və quşların adı	1989-cu il	1991-ci il	azalma fərqi
1	Qaban	360	270	90
2	Cüyür	320	265	55
3	Ayı	110	55	55
4	Dağ keçisi	96	76	20
5	Qırqovul	200	–	200
6	Kəklik	1500	1100	400

Yasaqlığın ərazisində Hacısamli meşəsində dünyada ən qiymətli olan qırmızı palıd (qızıl palıd) vardır. Həmin ağacdən istifadə etmək üçün hələ çar hökuməti dövründə fransızlar çətin dağlar ilə Xankəndindən Qırxqız dağını kəsməklə araba yolunu çəkmişdirlər. Ancaq sovet hakimiyyəti qurulduğu vaxta düşdüyü üçün materialı apara bilməmişdilər.

Həmin ağacdən hazırlanmış materialdan qiymətli mebel və xüsusən konyak spirti saxlamaq üçün istifadə edilir. Bu ağac Azərbaycanda ancaq həmin yasaqlıqda yayılmışdır.

İndi həmin ağacları və başqa meşələri vəhşicəsinə qırırlar.

AXTAR BABALARI

ABDULLA NƏBİYEV

Bu yazını babam Abdulla Mirzə oğlu Nəbiyevin əziz xatirəsinə dərin hörmət olaraq qələmə alıram.

Abdulla Mirzə oğlu Nəbiyev 1884-cü ildə Laçın rayonunun Mişni kəndində anadan olmuşdur. Atası Məşədi Mirzə və anası Bəysultan xanımın tərbiyəsi ilə böyüyən Abdullanın kitablara və elmə marağı atasının gözündən yayınmır. O zamanlar kəndin ən savadlı və dünyagörüşlü adamlarından biri olan Mirzə kişi (Laçınlı bəylər və dövlət adamları kəndə gələndə söhbətləri həmin Mirzə kişi ilə edərmişlər) 8 övladının içində Ab-

dullanın elmə marağını dəyərləndirir və onu ibtidai təhsil almaq üçün Qarışlaq kəndində rus-tatar məktəbinə qoyur.

Abdulla rus-tatar məktəbini müvəffəqiyyətlə qurtarıb Şuşa Pedaqoji Texnikumuna daxil olur. Texnikumu bitirdikdən sonra Mustafa əmisi ilə Bakı şəhərinə yollanır. Neft sahəsində bir müddət işlədikdən sonra Hərbi Yunkerlər məktəbinə daxil olur və çox sevdiyi hərbi peşənin sirlərinə yiyələnmək üçün bütün bilik və bacarığından istifadə etməyə çalışır. Müəllimlərinin səviyyəsi və savadı özünü gələcəyin dəyərli bir zabiti kimi görməyə ruhlandırır. Çünki Əliağa Şıxlinski, Səməd bəy Mehmandarov, Nəsim bəy Yusifbəyli kimi generallardan dərs almaq hər adama nəsim olmayan bir xoşbəxtlik idi. Ruhulla Axundov kimi dəyərli insanlarla bir parta arxasında əyləşərək dərs almaq onun taleyinə nəsim olub. Nəriman Nərimanovla görüşlərdə dəfələrlə iştirak edib.

O, 1918-ci ildə Hərbi Yunkerlər Məktəbini müvəffəqiyyətlə bitirəndə Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulur. Abdulla çar ordusunun zabidləri olan hərbi yoldaşları kimi yeni qurulan hakimiyyətə qulluq etməyə dəvət olunur və bu dəvəti qəbul edən Abdulla Zaqatala polkuna bölük komandiri göndərilərək kapitan rütbəsində (o vaxtlar ştabskiy kapitan adlanardı) vəzifəsinə başlayır. Gürcüstanda Sovet hakimiyyətinin qurulmasında da iştirak edir.

Bir il işlədikdən sonra məzuniyyətə gəlir. Məzuniyyətə gələndə təklif olunur ki, kim istəsə qalıb işləyə bilər, kim istəsə yox. Abdulla hərbiyə qayıtmaqdan əvvəl qalmaq istəyirdi. Çünki, Dağlıq Qarabağ ərazisində yaşayan mənfi erməni əhalisi üçün Laçın ərazisi Ermənistan əsas keçid qapısı idi. Niyyətləri həmişə bu torpaqları zəbt etmək, Azərbaycanın tarixi torpaqları olan Dağlıq Qarabağ ərazisini vaxtilə zəbt etdikləri Ermənistan torpaqlarına qatmaq idi. Elə bu niyyətlə də Andranikin daşnak ordusu 1918-ci ildə Laçın tərəfə qoşun yeritmişdi.

Ermənilərin bu çirkin əməllərinin qarşısını almaq üçün Laçının igid oğlu Sultan bəy özü kimi igidləri başına toplayaraq Andranikin qoşunlarına qarşı igidliklə vuruşurdu. Kapitan Abdulla Nəbiyev vətənin bu dar gününə biganə qala bilməzdi. Bir müddət Sultan bəyin qoşununda mərdliklə vuruşur, toplaqla yüzlərlə ermənini qırır, sonra ona peşəkar hərbi kimi iş tapşırılır. Belə ki, ona Qarışlaq kəndində Sultan bəyin ordusuna peşəkar əsgər hazırlığı üçün təlimlərin keçirilməsi işi həvalə edilir. Erməni-müsəlman davasının sonuna qədər Abdulla Nəbiyev döyüşlərdə iştirakla bərabər, təlim işinin lazımı səviyyədə təşkil olunması işində də öz bilik və bacarığını əsirgəmir.

Bir müddət sonra köhnə çar dövründə çar ordusunda qulluq edən zabidlərin kütləvi həbsinə başlanılır. Abdulla Nəbiyev də bir zabit olaraq həbs edilir və Şuşaya türməyə göndərilir. Burada zabidləri hər gün ayrı-ayrılıqda

hansının sovet ordusuna qarşı vuruşub-vuruşmadığını bilmək üçün sorğu-sual edirlər. Bu sorğu-sualda iştirak edən zabitlərin bir qismini hər gün alatoran vaxtı siyahı ilə çağıraraq türmənin arxa tərəfində güllələyirmişlər. Lazımı tələblərə cavab verən zabitləri isə azad edərmişlər.

O zamanlar türmənin xüsusi idarə rəisi Zəkəriyyə adlı bir adam olub. (Sonralar Böyük Vətən müharibəsi illərində göstərdiyi igidliklərə görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülüb). Adların siyahısına baxanda Abdulla Nəbiyevin adını görür. O Abdulla Nəbiyev ki, Zaqatala polkunda xidmət edərkən Zəkəriyyə gürcü mənşevikləri tərəfindən tutulur və güllələnməyə aparılır. Yolda Abdulla Nəbiyev əsgərləri ilə birlikdə onu gürcülərin əlindən qurtarır, əsgərlərindən bir neçəsinin müşayiəti ilə Bakıya göndərir. Elə bu səbəbdən Abdulla Nəbiyevin adını buraxılanların siyahısına yazaraq savadsız bir əsgərə verir. Əsgər gəlib buraxılan əsgərlərin adlarını oxuyanda səhvən Abdulla Nəbiyev əvəzinə Abdulla Nuriyev oxuyur. Ləzgi millətindən olan Nuriyev həmin gün azad olunur, Nəbiyev isə yenə də türmədə qalır.

Zəkəriyyə axşam toranında türməni gəzəndə Abdulla onun səsinə eşidir və Zəkəriyyəni səsləyir. Zəkəriyyə ona deyir ki, axı mən sənin adını buraxılanların siyahısında yazmışdım, bəs niyə buradasan? Zəkəriyyə siyahı olan otağa qaçır, həmin əsgəri tapır, səhvə yol verildiyini öyrənir. Əlavə siyahı yazdırıb savadlı zabitə verir. Zabit gəlib soyadını oxuyanda artıq işıqlar yanır, o işıqlar ki, onlar yandırıldıqda zabitləri yalnız güllələmək üçün aparırlarmış. Zabit rusca Abdullaya nəsə deyir. Abdulla həbsdə olan yoldaşlarına deyir ki, ola bilsin ki, sizlərdən sağ qalan olsun, mənə aparmağa gələn adam mənə dedi ki, qorxma, səni azad edirlər. Dəhlizə çıxanda Abdulla onu aparan zabitə deyir ki, mənə aldadırsan, öldürməyə aparırsan. Belə deyəndə zabit qabağa düşür və Abdullaya deyir ki, ardınca gəl. Abdulla arxayın olur ki, sün-günün qabağında deyil, arxasınca gedirsə, deməli, onu həqiqətən buraxırlar.

Abdulla Nəbiyev xüsusi idarəyə gətirilir. İdarədə Abdullanı görən Zəkəriyyə ona deyir ki, Nəbiyev, qanını satın aldım. Abdulla da ona deyir ki, mən də sənin qanını gürcülərdən satın almışdım. Dostcasına görüşdən sonra şəxsi əşyaları Abdulla Nəbiyevin özünə qaytarılaraq Laçına yola salınır.

Laçına qayıtdıqdan sonra Qarıqışlaq kəndinə müəllim göndərilir. Bir müddət orada işləyir. Rus dilini çox yaxşı bildiyindən, bu fənnin tədris olunmasında xüsusi xidmətləri olub. Sonra Əli Vəliyevin Laçın və Qubadlı rayonlarında maarif müdiri işlədiyi dövrlərdə Qarıqışlaq kəndindən dəyişdirilərək Qubadlı rayonuna müəllim göndərilir. Sonra yenidən doğma Mişni kəndinə qayıdır. Sonra Daşlıda, Pircahanda və Kürdhacıda müəllimlik fəaliyyətini davam etdirir. Lakin, tezliklə çar ordusunda xidmətə görə müəllimlikdən azad olunur.

Bu zamanlar Laçın ərazisində yeni hökumətə tabe olmayan və ya qarışıqlıqdan istifadə edərək əhalini soyub-talayan qaçaq və quldur dəstələri xalqa zərər verməkdə davam edirdilər. Laçın torpağı zəngin meşələri, sərt və sıldırımlı qayalıqları, dərin dərələri ilə qaçaq və quldur dəstələrinin gizlənməsi üçün əlverişli şərait yaradırdı. Qaçaq-quldur dəstələrini zərərsizləşdirmək üçün xüsusi hazırlığa, təlimə ehtiyac var idi. Bu işi həyata keçirmək, qaçaqlara qarşı mübarizə dəstələrinə təlim yeri üçün Qarıqışlaq kəndi seçilir. Burada Abdulla Nəbiyev hərbi bilik və bacarığından yararlanaraq dərslərə və təlimlərə başlayır. Əsgər batalyonunun hazırlanmasında Abdulla Nəbiyevin xidmətlərini və qabiliyyətini görən rəhbərlik barışdırıcılıq nöqtəyindən Abdulla Nəbiyevi tez-tez qaçaq-quldur dəstələri olan yerlərə göndərir. Dövlət orqanlarının və yerlərdə lazımınca təşkil olunmuş işlərin nəticəsi olaraq tezliklə bu işin öhdəsindən gəlinir. Əhali rahat nəfəs alır.

Sonrakı illər çar ordu zabitlərinə qarşı münasibət yenidən pisləşir. Onsuz da müəllimliyi də əlindən alınan Abdulla Nəbiyev məcbur olur ki, çox sevdiyi hərbi peşəsindən də tamamilə uzaqlaşsın. Çox ziyalı, xalqına, millətinə yararlı olan bir adamı meşəbəyi işinə göndərməklə xalqın, millətin gələcəyinə daha bir zərbə vurulur. Bu “yeni peşəni” Kəlbəcərdə və Laçında yerinə yetirməyə məcbur olur. Bir müddət sonra isə Laçın rayonunun mərkəzində daimi yaşayış yeri seçərək “Raypo” adlanan idarədə kooperativ kitabçalarını yazıb paylama işi ilə məşğul olur. Yaşlananda məzuniyyətə çıxır. Həyatı boyu ziyalıları ilə sayılıb-seçilən səkkiz övladı olub: Tamaşa Mirzəyeva, Ağca Mirzəyeva, Kəriş Mirzəyev, Əliş Mirzəyev (gənc ikən həyatını itirib), Təyyarə Mirzəyeva, Səadət Mirzəyeva və Tahir Mirzəyev.

Hərbi peşəsi, meşə sahəsində çalışması və Laçının sağlamlığa rəvac verən təbiəti imkan verib ki, Abdulla Nəbiyev yüz yaşı tamamlasın. Sağlam həyatın nəticəsi idi ki, yüz yaşında olarkən də rus-tatar məktəbində üçüncü sinifdə öyrəndiyi şeir və nağılları rus dilində olduğu kimi söyləyirdi. Fərəhli hal odur ki, Abdulla Nəbiyevin nəsildə hərbi davamçısı olmasa da, geridə qoyduğu ziyalı nəslə onun xalqımızın, millətimizin yaxşı rifahı üçün həyata keçirə bilmədiyi arzu və məqsədlərini başqa sahələrdə gerçəkləşdirir, öz töhfələrini lazımınca vermək yolunda inamla addımlayırlar, bu gücü onlara bəxş edən yüz yaşlı Abdulla Nəbiyevin əziz xatirəsini həmişə uca tuturlar.

Venera MİRZƏYEVA,
*Laçın rayon 7 Nöli tam orta məktəbin
riyaziyyat və informatika müəllimi*

Arif İBRAHİMLİ

İbrahimov Arif Gürşad oğlu 1978-ci ildə Laçın rayonunun Mişni kəndində anadan olub. 1984-1995-ci illərdə orta təhsil alıb. 1998-2000-ci illərdə hərbi xidmətdə olub. 2002-2006-cı illərdə Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində bakalavr, 2006-2008-ci illərdə magistr, 2008-2011-ci illərdə doktorant təhsili alıb. 2006-2012-ci illərdə Xəzər Universiteti nəzdindəki Dünya məktəbində çalışıb. Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsi Azərbaycan tarixi (təbiət fakültələri üzrə) kafedrasının müəlimidir. Şeirləri “Xəzər Xəbər”, “Təhsil, Zaman” və s. mətbuat orqanlarında dərc olunub.

YAŞAYA BİLMİRƏM

Sevinc köçün çoxdan yığıb gözümdən,
Həsret yağır hər kəlməmdən, sözümdən.
Allah, izim düz yerim izimnən,
Mən belə dünyada yaşayammıram.

Çiskin, duman dörd yanıma bürüyür,
Həyat məni hər tərəfə sürüyür.
Vətən eşqi ürəyimdə çürüyür,
Mən belə dünyada yaşayammıram.

Haqq nahaqqın köləsidi, quludu,
Yalan düzün düzdən keçən yoludu,
Nadan kəslər aqillərdən uludu,
Mən belə dünyada yaşayammıram.

Məzarlar üstündə məzar qazılır,
“Var” olan silinir, “yox”lar yazılır.
Haqdan haqq istəyən haqsız asılır,
Mən belə dünyada yaşayammıram.

QƏRİBƏ DÜNYA

Dünyanın gərdişi yaman dəyişib,
Qışda günəş çıxır, yayda qar yağır.
Günəş səmalarda əbədi sönüb,
Bulud şəfəq saçır, buzdan qor yığır.

Zirvəyə qalxanda eniş enirsən,
Yoxuş qalxməlisən enməkdən ötrü.
Alimlər, aqillər əbədi susub,
Lal-kar olmalısən dinməkdən ötrü.

Bağçalarda “cəhcəh vurur” qarğalar,
Bülbüllər qəfəsdə lal, dinməz olub.
Çaqqallar meşədə sultanlıq edir,
Aslanlar, pələnglər görünməz olub.

Bayquş qartallara zirvədən baxır.
Tülküdən öyrənir maral qaçmağı.
Qurdlar yazıqlaşmış, dəlikdən baxır,
Leyləkdən öyrənir tərənəm uçağı.

Arif baş açammır işarələrdən,
Fikri qarışıqdı, qeyli-qaldadı.
Yurdu talan olub, eli virandı,
Yüz fitnə, yüz kələk onu aldıadı.

ELLƏRİM DİDƏRGİN OLUB

“El yolu”nda el axtarma,
Ellərim didərgin olub.
Bülbülləri qəfəsdədi,
Güllərim didərgin olub.

Dərdim, qəmim özümdədi,
Sevinc, vüsal sözümdədi.
“Xan Həkəri” gözümdədi,
Sellərim didərgin olub.

Ağlar qalıb dağlar, daşlar,
Dağlar bizi dağlar, daşlar.
Bəs hardadı daşlı başlar?
İllərim didərgin olub.

**KİMSƏ QOŞULMASIN
KÖÇÜMƏ MƏNİM**

Duyğu dəryasında yelkənsiz gəmi,
Həsərət dənizində tək limanam mən.
İntizar dostumdu, dərd-qəm sirdaşım,
Göz yaşından doğan bir ümmanam mən.

Bəxtim tamarzıdı vüsal çağına,
Sevinc gəndən-genə əl edir mənə.
Bilirəm, tək səddim daş-kəsək deyil,
Xoş üz də, xoş söz də tələdir mənə.

Obamın, elimin gücü məndədi,
Dağ da tab gətirməz yükümə mənim.
Tanrım, son ünvanım axirətdədi,
Kimsə qoşulmasın köçümə mənim.

A KƏNDİM

Şirin sözüm sanki acı zəhərdi,
Ol mənim fəryadım, ahım, a kəndim.
Gecələrim açılmayan səhərdi,
Açılmasın qoy sabahım, a kəndim.

Dönəm “Ər təpə”də dumana, çənə,
Qarışam torpağa, qovuşam sənə,
Qoynunda bir məzar yeri ver mənə,
Sənsən mənim son pənahım, a kəndim.

Hər yolun, cığırın qəlbimdən keçsin,
Çəmənlər suyunu gözümdən içsin,
Nə olar, bu ömrüm qoynunda bitsin,
Sən ol mənim qıbləğahım, a kəndim.

ANIM

**“RUHU NİGARAN QALMASIN MƏHƏBBƏTİMİZİN,
BİZ MÜTLƏQ LAÇINA QAYIDACAĞIQ”**

27 yanvar 2014-cü il. Bu gün bütün Laçın ağlayırdı. Bu gün bütün Qarabağ, bütün Məhəbbətsevərlər ağlayırdı. Laçınlılar göz yaşı ilə, ürək ağrısı ilə öz eloğlularını son mənzilə yola salırdı. Üzü bizim dağlara sarı... Necə ki, özü oxuyurdu.

*Mən o yerin oğluyam,
Bəy Sultanın övladiyam.
Qəbirdə də yataşıyam
Üzüm dağlara-dağlara,
Bizim dağlara-dağlara.*

Laçın dağlarının həsrətlisiydi Məhəbbət. Qəlbində bir nisgil gəzirdi həmişə:

*Görən gedib çatacaqmı
Ahım dağlara, dağlara?!*

Dağlar deyə-deyə qəlblərə dağ çəkdi Məhəbbət. Milyonların qəlbində təkrarolunmaz ziliylə, bəmiylə taxt qurdu. Məhəbbət sevənlərə “Sevənlərin-di dünya, belə qəmli dayanma” – deyirdi. Özü vaxtsız qəfil ölümü ilə hamımızı qəmə, kədərə bürüdü. Səsində bir titrəyiş, bir hüzn, bir yara vardı. Ancaq zilə qalxan zəngulələrində Sultan bəyin qılıncının cingiltisi, Həkarinin coşqun, şaqraq şırıltısı, Laçın qayalarında süzən qartalların hayqırtısı vardı.

1976-cı ildən professional səhnədə çıxış edirdi. Qonşu ölkələrdə də solo konsert vermişdi. Bütün mahnıları sevilib dillər əzbəri olmuşdu. 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikasının əməkdar artisti fəxri adına layiq görülmüşdü. Həyat vəsiqəsinə “Laçınım” mahnısı ilə ömürlük möhür vurmuşdu. Getdiyi bütün xarici ölkələrdə “Laçınım, Laçınım - həsrətim mənim” - deyə haray çəkirdi. “Yaşamaqdan yaman qorxuram” deyirdi Məhəbbət. Onu qorxudan nədən ölüm deyil, yaşamaq idi?!

*Neynirəm dünyanı, alışsın-yansın,
Əbədi dünyada qalan yoxdusa!
Yaltağı, təlxəyi bir yana dursun,
Namərdi, cəlladı, şəri çoxdusa
Düzü, yaşamaqdan yaman qorxuram,
Vallah yaşamaqdan yaman qorxuram!*

Məhəbbəti qorxudan həm də arzusuna çatma bilməmək nigarançılığı idi. Düşməndən intiqam almadan, Laçın dağlarına ayaq basmadan, tər bənövşələrə dəstə tutmadan ölmək qorxusu idi. O bunları görmədən, arzusuna çatmadan həyata əlvida dedi. Son mənzilə “Laçınım” oxuya-oxuya getdi.

Məhəbbət Kazımovun dəfn mərasimində bütün laçınlılar, o cümlədən Laçın Rayon İcra Aparatının bütün işçiləri yaxından iştirak etdilər. Dəfn mərasiminin 3-cü günündə icra aparatının nümayəndələri başda Babək müəllim olmaqla Xırdalan qəbiristanlığında dəfn olunmuş müğənninin qəbrini, sonra isə evinə gedərək ailəsini ziyarət etdilər. Laçın rayonunun icra başçısı Akif Səlimovun göstərişi və şəxsi iştirakı ilə Ağcabədi rayonunun Taxtaköprü qəsəbəsində və Bərdə rayonunda Məhəbbət Kazımovun anım mərasimləri yüksək səviyyədə keçirildi. Müğənninin ruhuna dualar oxundu, yada düşən xatirələr göz yaşı ilə, ürək yangısı ilə dilə gəldi. Dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən Rusiyada tanınan, sevilən, “Laçınım” deyərək Laçını hər yerdə yaşadan Məhəbbət Kazımov bütün laçınlıların qəlbində həmişə yaşayacaq. O, Laçına qayıda bilmədi. Bu dünyadan nigaran getdi. Ancaq məzarında rahat yatsın. Ruhunu nigaran qalmasın Məhəbbətimizin, biz mütləq Laçına qayıdacağıq. Ali Baş Komandanın qətiyyəti, döyüşlərdə saç ağartmış, onlarla erməni diz çökdürmüş, mərdlik-mətinlik nümunəsi icra başçımızın, Sultan bəy ruhlu əsgərlərimizin köməyi ilə biz o dağlara qayıdacağıq. Bax elə o zaman sən məzarın üstünə qurumuş bənövşələrə dəstə bağlayıb gətirəcəyik. Neçə illər də keçsə Laçın deyəndə Məhəbbət, Məhəbbət deyəndə Laçın yada düşəcək. Qəbrin nurla dolsun, yerin cənnət olsun, qardaş. Sən anana ruhən qovuşdun. İndi deyərək bilərsən: **“ANA MƏNƏ LAYLA DE”**. O da həzin-həzin sənə layla deyəcək. Ancaq onu heç kim yox, tək sən eşidəcəksən. O gün olsun ki, doğma torpağına qovuşasan...

Şamil SÜLEYMANOV,
Laçın rayonunun Qarıqışlaq kənd sakini
1 mart 2014-cü il

DANIŞAN DAĞLAR

Uca dağların qoynunda, Həkəri çayının sağ sahilində, yaşıllığa qərq olan, qartalların yuva qurduğu, bulaqları dillər əzbəri olan bir kənd vardı. Bu kənd “Ər təpə”nin qoynunda daha vüqarlı, daha əzəmətli görünürdü. Bu kənddə yaşayanlar da bu dağlar kimi vüqarlı, əzəmətli, qeyrətli, ismətli, saf ürəkli, təmiz qəlbli, dediyi sözün ağası, yiyəsi olan insanlar idi.

İnsan sözünün dərin mənası, böyük anlamı var. İnsanlar bir-birinin qayğısını çəkməyi, elin-obanın çətinliklərinə birgə sinə gərməyi, dar gündə birləşməyi dağların əyilməzliyindən, mərdliyindən öyrəniblər.

**Ər təpənin ətəyində,
Həkərinin sahilində,
Meşələrin kölgəsində
Necə gözəldir kəndimiz,
Necə gözəldir Mişnimiz!**

İllərdir ki, bu gözəlliyə həsrət qalmışıq. Dağlar da yaman qəribsəyib. Nə vaxtdır ki, uca dağlarımızın zirvəsindən tutmuş, ətəyindəki ələnmiş qumuna qədər halal olan dağlarımız haray çəkir, qan ağlayır. Mərd oğullarını, qızlarını səsləyir. Sanki dağlar səs-səsə verib ağlayır. Haradasınız, ey insanlar! Axı sizdən ötrü darıxmışam. Bəkdir, yadların, düşmənlərin, yadellilərin bu torpaqda gəzdiyi. Dağ da olsam əriyirəm, ürəyimin telləri tarıma çəkilir. Gözlərimin kökü saralıb, ağacların boynu bükülüb, bulaqlar tənha qalıb. Axı bulaqların başı həmişə sizinlə dolu olub.

Ey insanlar! Yenilməz, dönməz, düşməne baş əyməz olan mənəm. Kəndimin insanları! Sizlərə yalvarıram! Qaydın! Tez qaydın! Şuxluğumu, əzəmətimi, vüqarımı qaytarın! Sizlərlə daha müqəddəs, daha dözümlü, daha səbirli görünürəm.

**Başım üstün duman aldı,
Bağrımın başı qaraldı.
Yolunuzu gözləməkdən,
Gözümün kökü saraldı.**

Saralıb-solmağa, yadların ayaqlarının altında qalmağa qoymayın məni! Harayıma hay verin, səsimə səs verin, ey insanlar!

**Sayad QARAYEVA,
Laçın rayonunun Mişni kənd sakini,
Laçın rayon 7 №li tam orta məktəbin ibtidai sinif müəllimi**

Dilafət HÜMBƏTOV

Hümbətov Dilafət Əhliyyət oğlu 1972-ci il avqustun 25-də Laçın rayonunun Zağaltı kəndində ziyalı ailəsində anadan olub. 1989-cu ildə Qorçu kənd orta məktəbini, sonra isə Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunu fərqlənmə diplomu ilə bitirib. 1991-1993-cü illərdə keçmiş Sovet ordusu sıralarında hərbi xidmət keçib. 1998-ci ildə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin maliyyə-kredit fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə başa vurub.

Universitetdə qiyabi təhsil aldığına görə 1993-1994-cü illərdə işğal altında qalan torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə də iştirak edib. 1994-1996-cı illərdə Laçın rayon Polis Şöbəsinin nəzdində yaradılan Polis Alayında polis nəfəri kimi fəaliyyət göstərüb.

1997-ci ildən Ağsu rayonunun Gürcüvan kəndində məskunlaşıb. 1999-2009-cu illərdə Gürcüvan bələdiyyəsində baş mühasib işləyib. Ailəlidir, 3 övladı var.

LAÇINDADI

Öyməsin yanımda yadlar yurdunu,
Əyilməz ərənlər, ər Laçındadı.
İnsana xas olan səkkiz keyfiyyət,
Həm namus, həm qeyrət, ar Laçındadı.

Türkoğlu Məhəmməd yetirib o yer,
Hər daşı, torpağı səcdə üçün pir.
Sinəsində min cür nemətlər bitir,
Qiyətli yataqlar, zər Laçındadı.

Ağsaqqalı kamil, səsli-soraqlı,
İgidləri qoçaq, yarlı-yaraqlı.
Süfrəsi çörəkli, evi qonaqlı,
Sərvət də, nemət də-var Laçındadı.

Müəllimi, həkimi, mühəndisi var,
Elminin gücündən alim dərş alar.
Şairi söz qoşar, aşığı çalar,
Qopuz da, kaman da, tar Laçındadı.

Sultan bəyin vətənidir, yurdudu,
Hər övladı bir basılmaz ordudu.
Körpəsi də qurd ürəkli qurdudu,
Tükənməyən qüvvət var Laçındadı.

Əmliyin kababın bişir çiy halı,
Lavaş, yuxa, qaymaq, pendir, yağ-balı.
Qoynunda buz saxlar buxana yalı,
Zirvədə xarlamış qar Laçındadı.

Türksoyluluq o yerlərdə bəllidi,
Vətəndaşı müsəlman əməllidi.
Dədə Qorqud təlimli təməllidi,
Silinməz tarixlər var Laçındadı.

Dilafət Laçınlı, Laçın balası,
Laçın vətənimin mərdlik qalası.
Günəşdən güc alır deyil solası,
Əbədi sönməyən nur Laçındadı.

MƏNİM ÖZ DİLİM

Dillərin padşahı, dillərin şahı,
Mənim ana dilim, mənim öz dilim.
Məntiqi, mənası yerli-yerində,
Mənim doğru dilim, mənim düz dilim.

Çarəsiz dərdlərə dərman bəsləyən,
Haqqın tərəfinə fərman səsləyən,
Xeyiri qoruyan, şəri pisləyən,
Əzəli, əbədi sirli söz dilim.

O qədər məntiqsiz qınaq görmüsən,
Qurama dilləri qonaq görmüsən.
Sən qalib çıxmısan, sınaq görmüsən,
Hakim olmalısən, bir az döz dilim.

ÇATIR

Məni dərk eyləyən varsa,
Mənim gücüm sözə çatır.
Saxtalığı bacarmıram,
Fərasətim düzə çatır.

Bir kimsəyə satma yalan,
Doğru danış, doğru dolan.
Namusu, qeyrəti olan,
İxtiyarım sizə çatır.

“Səksən yaşa, doxsan yaşa,
Axır bir gün yoxsan yaşa”.
Dərdi-qəmsiz yarla qoşa
Az-az insan yüzə çatır.

Nadan üçün heç dayanma,
Haqsız yerdən köç, dayanma.
Yıxar səni, keç, dayanma,
Gördün ki, su dizə çatır.

Sevgidə nöqsan görülsə,
Aşıqlar sürgün sürülsə.
Məhəbbətə iş verilsə,
Ağır cəza gözə çatır.

Baş vursan Nuh əyyamına,
Çatarsan sözün kamına.
Dilafət haqq məqamına
Haqqı yaza-yaza çatır.

30.09.2007

DÜYMƏ-DÜYMƏ

Qoy gözüüm doyunca köksünə baxsın,
Nə açma qalanın, nə düymə-düymə.
Yox, məndən gizlətmə mərmər sinəni,
Bağlama qoy qalsın o, düymə-düymə.

Dodaqdan əmdiyim balına qurban,
Yanaqda öpdüyüm xalına qurban.
Utancaq həyalı halına qurban,
Süzülür buxaqdan su, düymə-düymə.

Ömrünün bu gözəl cavan çağında,
Qismətin dolanır solu, sağında.
Məhəbbət meyvəsin eşqin bağında,
Saralıb solmamış ye, düymə-düymə.

İncitmə əzizim, incitmə məni,
Səni öz canından əziz sevəni.
Sevirəm Dilafət, sevirəm səni,
Kəlməsin utanma de, düymə-düymə.

ANADAN YETİM

(Təcnis)

Minnətsiz qayğıkeş arxadır ata,
Körpələr qalırlar anadan yetim.
Ömrünü, gününü övlada verir,
Yatmır ana gecə, ana dan, yetim.

Uzaq olmalıdır işvə, naz ərdən,
İnsanlıq soydandır, nə ləl, nə zərdən.
Qəhrini çəkəni salma nəzərdən,
Uyma hər fitnəyə a nadan yetim.

Quş da balasına verər gözəl dən,
Balaya gözəldir ana, gözəldən.
Dilafət doymaz qəlb, nə də göz əldən,
Hər kim ki, qalırlar anadan yetim.

“LAÇIN YURDU”NUN REDAKSİYASINA

Laçın rayon Abdallar kəndində 1937-ci ildə kolxozçu ailəsində anadan olmuş Səfər İsgəndər oğlu Aslanov ömrünün illərini Laçında yaşayıb yaratmağa həsr etmişdir. Səfər Aslanov 1952-ci ildən 1958-ci ilədək tikinti sahəsində briqadir və həmkarlar komitəsinin sədri vəzifəsində şərəflə çalışmışdır.

1970-ci ildə “Laçın yubleyi” medalı, dəfələrlə “Sosializm yarışının qalibi” döş nişanı və fəxri fərmanlar almışdır. Səfər Aslanov XIV, XV, XVI, XVII, XVIII çağırış Laçın rayon Sovetinə deputat seçilmişdir.

77 yaşlı Səfər dayı şəxsi fonduna aid olan “Laçın” qəzetinin 50-dən çox sayını Laçın Dövlət Rəsm Qalereyasında sərgilənməsi üçün təqdim etmişdir. Laçınlı günlərinin xatirəsi olan “Laçın” qəzetinin 1970-ci ildən 1994-cü ilə qədər olan nömrələrini qalereyanın fonduna hədiyyə etdiyi üçün Səfər dayıya minnətdarlığımı bildirirəm. Laçın ziyalıları “Laçın” qəzetinin müxtəlif nömrələrini nəzərdən keçirərək Laçınlı günlərini xatırladılar. Azər Əliyev, Elman Əliyev və Səfər dayının Laçın Dövlət Rəsm Qalereyasında gözətçi işləyən oğlu Füzuli Aslanov vaxtı ilə qəzetdə dərc edilmiş məqalələri oxuyaraq Laçın rayon ziyalıları haqqında ürək açan söhbətlərini bizlərlə paylaşıdılar. Yeri gəlmişkən onu da bildirim ki, qalereyada sərgiləri izləməyə gələn yaşlı Laçın rayon sakinləri digər əsərlərdən fərqli olaraq Laçına aid olan rəsm əsərlərinə daha çox diqqət yetirir, yeniyetmələrə rayon və rəsm əsərləri haqqında geniş məlumatlar verirlər.

Hörmətli laçınlılar, sizlərin hər birini Səfər İsgəndər oğlu Aslanovun qalereyaya təhvil verdiyi “Laçın” qəzeti ilə tanış olmağa dəvət edirəm.

Xaliq DÜNYAMALIYEV,
Laçın Dövlət Rəsm Qalereyasının direktoru

POEZİYA

Gilə ƏLİQIZI

Gilə Əliqızı 1976-cı ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində anadan olub. Hələ kiçik yaşlarından şeir yazmağa başlayıb. İstedadı ilə yaşıdlarından seçilib. Şeirləri müxtəlif qəzetlərdə çap olunub. 1991-ci ildə “Sevgi nəğmələri” adlı ilk şeirlər kitabı işıq üzü görüb. 2001-ci ildə “Bir payız günündə”, 2004-cü ildə “Yollarıma yağan yağış”, 2008-ci ildə isə “Xatırla məni” kitabları çap olunub. Şeirləri geniş oxucu kütləsi tərəfindən böyük maraqla və xüsusi rəğbətlə qarşılanıb.

Gilə Əliqızı 2005-ci ildə Azərbaycan Respublikası “Təhsil mərkəzi” və “Şərqi səsi” qəzetinin birgə keçirdiyi sorğu və müsabiqənin nəticələrinə görə “Abdulla Şaiq”, bu yaxınlarda isə “Qızıl qələm” mükafatına layiq görülüb.

SƏNSƏN

Daha nə xəyallar, nə keçmişlərdir,
Mənim şeirimün ünvanı sənsən.
Səni tanıyandan mənim ömrümün
Əvvəli, indisi, son anı sənsən.

Sənin varlığındır məni yaşadan,
Gecələr yatırıb, gündüz oyadan.
Mən çoxdan keçmişdim fani dünyadan,
Ucaldan gözümdə dünyanı sənsən.

Rəqibsiz qalibi sənsən sevgimin,
Ən şirin söhbəti sənsən dilimin.
Köksümdə səninçün vuran qəlbimin
Möhtacı olmazı, olanı sənsən.

Sənsən taleyimin dönüş nöqtəsi,
Yoxdur sevilmənin bundan ötəsi.
Könlümün yalnızca mənə diktəsi,
Soruşanı sənsən, soranı sənsən.

LAÇIN

Girov ellərinə bahar gəlibdir,
İndi düzlərində gül açıb, Laçın.
Şehli çəmənlərin, buz bulaqların
İndi dağlarında dil açıb, Laçın.

Bürüyüb hər yanı dumanın, çənin,
Qoynun məskənidir indi kimlərin?
Kimlər heyran qalıb hüsnünə sənin,
Əllərin kimlərə əl açıb, Laçın?

Gör neçə ildir ki, səni görmürəm,
Min şirin xəyalla yenə dözüürəm.
Bağlıdır yollarım, gələ bilmirəm,
Xəyalım qoynuna yol açıb, Laçın.

MƏN SƏNİN NƏYİNƏM?

Mən sənin nəyinəm,
Kiminəm, söylə?
Gah mənə yaxınsan,
Gah da ki uzaq.
Gah mənə doğmasan,
Gah günah, yasaq.
Gah tutub əlimdən
Ümid verirsən,
Gah məni boşluqda
Qoyub gedirsən.
Həsrətin, kədərin,
Qəmin iziylə
Mən sənin nəyinəm,
Kiminəm, söylə?
Gah məni saxlayır
Söhbətin, sözün,
Gah da ki, yandırır
Alovun, közün.
Nə olar, bir düşün
Özün özünlə.
Mən sənin nəyinəm,
Kiminəm, söylə?
Ya çək əllərini,
Get əllərimdən,
Ya da mövqeyini,
Yerini bildir.
Bu qədər əzizkən
Belə yad olan,
Bu qərribə insan
Bilim kimindir!

Bir payız günündəyəm...
Hava bir az buludlu,
Dolaşıram küçədə,
Ürəyim əllərimdə,
Könlüm sənə vuruldu...
Əsən sərsəri külək
Səpələyir yerlərə
Son bahar yarpaqların.
Qarışdırır ağlımı
O əlçatmaz, o sirli,
O nağıl xəyalların.
Sözlər qalır dilimdə,
Kəlmələr hüzn dolu.
Bu həsrətlər, kədərlər,
Bu, sənsizliyin yolu...
Soyuq, səssiz küçədə
Yerlərdədir yarpaqlar.
Gözlərimin önündə
Son bahar tablosu var,
Bir rəssam istəyirəm...
Könlümdəki soyuğu,
Həsrət duyğularımı,
Bu dilsiz hisslərimi
Tabloya çəkə bilsin.
Mənə anlatsın məni,
Kəlmələr, sözlər sussun,
Gözlərimi oxusun,
Halımı çözə bilsin...
Bir payız günündəyəm...
Küçələr qəfəs kimi,
Hər yer sarı yarpaqlar.
Səssiz, soyuq ürəyim,
Sanki son nəfəs kimi...

ŞAHMAR ƏKBƏRZADƏ ANILDI

Yeni təsis olunmuş Şahmar Əkbərzadə adına Ədəbi Məclisin (ŞƏM) təşkilatçılığı ilə “Binəqədi” qəzeti redaksiyasının akt zalında mərhum şair Şahmar Əkbərzadənin anım gecəsi keçirilib.

“ŞAHMAR” Ədəbi Məclisinin ilk işi kimi baş tutan tədbirdə tanınmış ziyalılar, şairin dostları, ailə üzvləri və ictimaiyyət nümayəndələri iştirak edib. Mərasimi giriş sözü ilə açan “ŞAHMAR” Ədəbi Məclisinin sədri Kəmaləddin Qədim tədbir iştirakçılarını salamlayaraq Şahmar Əkbərzadənin ədəbiyyatımızdakı rolundan danışib, şairin həyat və fəaliyyəti barədə geniş məlumat verib. O qeyd edib ki, bu tədbirin əsas məqsədi Şahmarsevərləri bir araya toplamaq, onların şair haqqında xatirələrini dinləmək və “ŞAHMAR” Ədəbi Məclisi haqqında fikirlərini, təkliflərini eşitməkdir. K.Qədim vurğulayıb ki, ədəbi məclisin tədbirləri ayda bir dəfədən gec olmayaraq silsilə xarakter daşıyacaq.

Tədbirdə söz alan tənqidçi Vaqif Yusifli Ş.Əkbərzadə poeziyasında və tənəpərvərliyin əsas yer tutduğunu, şeirlərinin bədii özünəməxsusluğunu vurğulayıb. Onun sözlərinə görə, Şahmar Əkbərzadə şairiliyi ilə yanaşı, Azərbaycan mətbuatının inkişafında da əməyi olan publisistlərdən biri olub. Ötən əsrin 80-ci illərində ədəbiyyata, mətbuata gələn Şahmar Əkbərzadə xeyli müddət “Azərbaycan gəncləri”, “Kommunist” (indiki “Xalq qəzeti”) qəzetlərinin əməkdaşı olub, müstəqilliyin ilk illərindən ömrünün sonuna qədər isə

“Mədəniyyət” qəzetinin baş redaktoru vəzifəsində çalışıb. Şahmar Əkbərzadənin çox istedadlı şair kimi xarakterizə edən nətiq bu məziyyətin onun publisistikasına bir şirinlik qatdığını deyib: “Onun özünəməxsus yazı üslubu var idi. Qələmindən nə çıxsə, maraqla qarşılanırdı, yaddaşlara iz salırdı”.

Şairin gənclik dostu, professor-şair Ənvər Əhməd Şahmar Əkbərzadəni xatırlarkən onun gənclərə olan qayğısından, onların ədəbiyyata gəlməsinə göstərdiyi köməkdən söz açaraq belə bir məclisin şairin ruhunu yaşatmaqla bərabər, ədəbiyyatımızda gənc şair və yazarların formalaşmasında kömək olacağına ümid etdiyini bildirib. Daha sonra çıxış edən şair Qulu Ağsəs Şahmar Əkbərzadə poeziyasının füsunkarlığından söhbət açmaqla bərabər “ŞAHMAR” Ədəbi Məclisinə öz təkliflərini də verib.

Xalq qəzetinin baş redaktor müavini Tahir Aydınoglu isə Şahmar Əkbərzadənin böyük ürək sahibi olmağından söhbət açıb. Şairlikdən qabaq təbii bir insan olmasını, onu həmişə özünə ağsaqqal qəbul etməsini vurğulayıb.

Fərqanə Mehdiyeva, İlham Qəhrəman, Arif Məmmədli, Rəfail Həbiboglu, Xatirə Rəhimbəyli, Günay Ümid, Həbil Vəliyev, hüquqşünas Səlim Cəfərov, Mehriban Abdullayeva, Seymur Elsevər, Mahirə Abdullayeva, “ŞAHMAR” Ədəbi Məclisinin təsisçilərindən Fəxrəddin Şahsuvarov və Va-

sif Qurbanzadə şair haqqında xatirələrini və fikirlərini bölüşərək onun dəyərli şair, əsl ziyalı, mehriban bir insan kimi ömür sürdüyünü vurğulayıblar.

Tədbirdə həmçinin bədii qiraət ustaları Azad Şükürov, Təvəkkül Əhmədov, Elçin İmanov, Zülfüyyə Eldarqızı, Məleykə Alıqızı şairin müxtəlif şeirlərini səsləndiriblər.

Sonda şairin oğlu Elşən Əkbərzadə atasının xatirəsinə göstərilən ehtirama və tədbirin təşkilinə görə minnətdarlığını bildirib.

“ŞAHMAR” Ədəbi Məclisi 9 fevral 2014-cü ildə şair Kəmaləddin Qədim, tarixçi Fəxrəddin Şahsuvarov, nəşir Vasif Qurbanzadə və gənc fəal Günel İsmayılova tərəfindən təsis olunub.

Siyavuş ƏMİRLİ

BİZƏ YAZIRLAR

“MƏN ÖZÜMÜ NƏ ŞAİR, NƏ DƏ YAZIÇI HESAB EDİRƏM”

“Laçın yurdu” ədəbi-bədii publisistik dərgisinin təsisçisi və baş redaktoru Arif Məmmədli, baş redaktorun müavini Araz Hacıyev, məsul katibi Elnur Mehdiyev və redaksiya heyətinin bütün üzvlərini vətənpərvər bir azərbaycanlı, Laçın nisgili ilə yaşayan ziyalı, ağsaqqal kimi bağrıma basıb, qiya-bi də olsa səmimi qəlbdən öpürəm. Açığını deyim ki, heç birinizi şəxsən tanımıram. Mənsub olduğunuz soyadlar mənə doğma görünür. Bəlkə də əziz dostlarınızın övladlarısınız.

Soyadlardan Şahsuvarovlar mənə Minkənddən Surxayı, Umbayı, Məhəmmədi, Qalibi, Hacıyev soyadı İsmayılı, Yusif Mirzə Quşçu kəndindən, Sadınlr kəndindən ulu bir nəslin ərən kişilərini xatırlatdı. İlham Qəhrəmanı tanıyıram. Bunlar öz yerində. Sizin öhdənizə götürdüyünüz bu vacib məsələ həqiqətən də təqdirəlayiqdir. Yazılarınız çox savadlı, mükəmməl və ürək açandır. Təəssüflər olsun ki, sizin bu ədəbi-bədii dərginizlə son vaxtlar tanış olmuşam. Erməni daşnaklarına məğrurcasına müqavimət göstərsə də vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş İbiş dayımın sevimli övladlarından biri Rəfiqə müəllimə ağır xəstəlikdən sonra dünyasını dəyişmişdi. Yas yerində onun sizin dərgidə nəşr olunmuş məqalələrini mənə verdilər. Dərgidə getmiş bütün yazıları ürək yangısı ilə oxudum. Haqlarında yazılar getmiş şəxsləri əsasən tanıyıram. Mənə xoş gələn və zövqümü oxşayan odur ki, siz Laçınımızın sayılıb-seçilən adamlarının həyat yolunu işıqlandırırıbsınız. Mən kitablarımın birində Laçınımızda vaxtı ilə nəşr olunmuş “Laçın” qəzetinin əməkdaşlarından, qəzetin yüksək səviyyədə çap olmasından bəhs etmişdim. Sizin nəşr etdiyiniz bu dərgi də düşünürəm ki, çapına start verilən bütün qəzet və

jurnalların sırasında özünəməxsus yer tutur və səhifələrində Laçın ziyalıların tanıtımına ayrıca önəm verir. Rəfail Məhərrəmovla mənim münasibətlərim dedikcən isti olub. Onun haqqında Qəzənfər müəllimin qəlbləri rıq-qətə gətirən yazısını oxudum. Doğrusu son dərəcə kədərliyəm. Öz-özümü danladım: Telman, gör nə günə qalmısan ki, duz-çörək kəsdiyin, yaxın münasibətdə olduğun bir ərən el oğlunun həyatdan köçməsinə xəbərin yoxdur. Qəzənfəri isə həmişə özümə dost bilmişəm. Gəncə şəhərində tikiş kombinatında 1996-cı ildə yoxlama apararkən oranın mühasibat işçilərindən biri, Qəzənfərin tələbə yoldaşı mənim Qəzənfərlə dost olduğumu bildikdən sonra özünün gümüş dəstəkli qələmini və mühasibat kitabını mənə bağışladı. Qəzənfər Hüseynovun nəsil şəcərəsi ilə mən yaxından tanışam və təmasda olmuşuq. Mən bir ağsaqqal kimi sizi dönə-dönə bağrıma basıram və sizin yüksək səviyyədə nəşr etdiyiniz bu dərgidən Laçının iyini duyuram. Sizə bu gözəl, nəcib işdə möhkəm cansağlığı, uğurlar arzulayıram.

“Laçın yurdu” dərgisində (№8, 2013. səh. 77-85) həmyerlimizdən alınan dolğun müsahibə məni valeh etdi. Orada jurnalist Vəsilə Vahidqızının adı çəkilir. Əgər məni hafizəm aldatmırsa o, Şamkənd zonasından Vahidin qızıdır. Əgər Vəsilə mən deyən Vahidin qızıdırsa, ona və atası Vahidə salamlarımı çatdırın. Vəsilə bəlkə də məni unudub. Onun yadına salın ki, Bozlu yağ-pendir zavodunda Telman baban sənin boyunu çox əzizləyib və atanla halal duz-çörək kəsib. Nəcib işlərində ona uğurlar arzulayıram. İlham Qəhrəmana da salam yetirin. Onun dərgidə çap olunmuş “Gedəcəm” şeirinə bir nəzirə də yazmışam. Gənclərdə Vətənə sonsuz məhəbbət aşılamaq, erməni dığalarını qanına qəltan edib torpaqlarımızı azad etmək mənim hal-hazırda yeganə amalımdır. Həyatımı doğma kəndimdə başa çatdırmaq istəyirəm.

Əziz həmyerlilərim, bu dərgiyə görə sizə qarşı məndə bir doğmalığ yarandı. Onu da deyim ki, mən özümü nə şair, nə də yazıçı hesab edirəm və buna haqqım da yoxdur. Sadəcə xalq təsərrüfatının planlaşdırılması üzrə ali təhsil almış sadə bir ziyalıyam. Bu günə kimi 7 kitabım işıq üzü görüb. Kitablarda gedən bütün yazılar vətən nisgilli bir ixtiyarın ürəkdən gələn düşüncələridir. **“Sən Laçına gəl”** və **“Bu yerlər bənzəmir, Allah, Laçına”** kitablarımda getmiş iki şeirimi dərginizə göndərirəm.

LAÇINDADI

Laləni, nərgizi, tər bənövşəni,
Vadilər bəzəyi altın çəmənini.
Təbiət gözəli büllur meşəni
Axtarma heç yanda, o Laçındadı.

Hər yanı dağlardı, bir qolu aran,
Suları sərin, deyildi şoran.
İstəsən dünyanı sən gəzib dolan,
Dağların incisi, o, Laçındadı.

Dağında məğrurdu dağın qartalı,
Al-əlvan meşədə əlik-maralı.
Suları sərvətdi, beçənin balı,
Onları axtarma, o Laçındadı.

Cavanları məğrur, boylu-buxunlu,
Etibarın, sədaqətin simvolu.
Həyalı qızları arlı, namuslu,
Müdrilər diyarı, o Laçındadı.

SƏN LAÇINA GƏL

(ixtisarla)

Laləzar çəmənlər, al yaşıl bağlar,
Sinəsi dumanlı, qartallı dağlar.
Keçilməz gədiklər, geniş ormanlar
İstəsən görməyə sən Laçına gəl.

Aləmə Şəms olan farel balığı,
İnsana ruh verən balı, qaymağı.
İstəsən olasan onun qonağı,
Dadına baxmağa sən Laçına gəl.

Bulaqlar üstündə quzu kəsməyi,
Axtarma pendirlə lavaş yeməyi.

Gözləri oxşayan gülü-çiçəyi
Gözünlə görməyə sən Laçına gəl.

Səxavət, sədaqət, çox əla niyyət,
İgidlik, cəsarət, vüqar, əzəmət.
Kişiyə xas olan yüksək kəramət,
Öyrənmək istəsən sən Laçına gəl.

Büllürtək saf olur Laçın adamı,
Təmiz ürəklidir, pakdır vicdanı.
Mehriban, səmimi, çox istiqanlı,
Dost olmaq istəsən sən Laçına gəl.

Sözlərimi **“Bu yerlər bənzəmir, Allah, Laçına”** kitabında getmiş eyni
adlı şeirin iki bəndi ilə tamamlamaq istəyirəm:

Sədd çəkmişdi uca dağlar Laçına,
Saf bulaqlar bəxş edibdir yurduma.
Öyrənmişdik çənə, çiskin, dumana,
Qıy çəkər qartallar hər axşam-səhər,
Bu yerlər bənzəmir, Allah, Laçına.

İnanma Laçınsız güləcək üzüm,
Didərgin Telmanda qalmayıb dözüüm.
Ay ərən igidlər, sizədir sözüm,
Ucaldın göylərə zəfər bayrağın.
Zəfər bayrağını sancın Laçına,
Bu yerlər bənzəmir, Allah, Laçına.

**Sizlərə böyük hörmətlə: Telman LAÇINLI (Səfərov),
Bərdə, Qarabağ qəsəbəsi
3 noyabr 2013-cü il**

SNAYPER BƏNÖVŞƏ

“Qonşumuz atamın yanına şikayətə gəlmişdi:
– Ay Qaçay, sən bu qızın bizim atların başına elə bir oyun açır ki, otlamağa təqəti qalmır.

– Nə olub a qonşu, uşaqdı da, atını öldürmədi ki?

Ta qonşu sözünün dalını gətirmədi. Atam bir neçə gündən sonra mənə bir at aldı ki, hamı onun yaraşığına tamaşa edirdi. O gündən sonra at belində gəzmədiyim dəyə, dağ qalmadı. Əlçətməz yerlərdən çiçək bağlayıb gətirirdim anama, hər bir işdə ona qulluq etsəm də, yenə məndən narazı qalırdı. Deyirdi “qız hara, at çapmaq hara”. Bəlkə də anam haqlı idi. O qədər də böyüməmişdim axı, əlim atın yəhərinə də çatmırdı.

Tez-tez atamla meşəyə gedirdik. Atam ovçu olduğu üçün həmişə silahı üstündə olardı. Buz bulaqların suyundan içə-içə gah ov quşlarından kabab çəkir, gah da atıcılığı öyrənirdim atamdan. Nədənsə, atamın mənə xüsusi bir marağı vardı.

Yüz sözün birinə cavab verərdim, elə uşaqlıqdan azdanışan, söz götürməyən, qaraqabaq olmuşam. Hətta kimsə üzümün güldüyünü görməyib. Haqqın-ədalətin tərəfdarı olmaqla yanaşı, məzlumun, kimsəsizin hüquqlarını qorumuşam. Mübarizədən usanmadığımı görən atam mənə “prokuror balam” deyirdi. Düzü, prokuror kəlməsindən o qədər xoşlanırdım ki, gələcəkdə prokuror olacağıma bir əminlik yaranmışdı içimdə.”

İstəkli yurddaşlarım, bayaqdan bəri oxuduğunuz bu ifadələr torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda amansız döyüşlərdən uğurla çıxan Həcər qeyrətli, Nigar ismətli Bənövşə Qaçay qızının özü haqqında söylədikləridir.

Bənövşə Qaçay qızı hər b tariximizin yazılmayan səhifəsidir. O səhifəni vərəqlədikcə, Tomrisi, Nüşabəni, Natəvanı, Məhsətini düşünürsən. Bu gün onların sırasında adını çəkdiyimiz Bənövşə xanım döyüş rəşadətinə və cəsəratinə görə qəhrəmanlıq tariximizin səhifələrinə öz adını qanı ilə yazdı. Elə bir ad ki, zaman durduqca yaddaşlardan silinməyəcək.

Bənövşə Qaçay qızı Paşayeva qartallar oylağında – Laçının Ərdəşəvi kəndində təvəllüd tapıb. Orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirəndən sonra Xankəndi Pedaqoji Texnikumuna sənəd verib. İmtahana bir neçə dəqiqə gecikdiyi üçün erməni müəllimlər onu içəri buraxmayıblar, təkidlə binanı tərk etməsini istəyiblər. Əvvəldən düşməyə nifrəti ilə seçilən Bənövşə erməni xainliyinin bir daha şahidi olandan sonra ağız dolusu müəllimin üzünə tüpürüb: “Ax erməni, sən nə qədər mürdarsan, əlimdə imkan olsa kökünüzü yer üzündən kəsərəm. İnşallah, yəqin ki, belə bir zaman gələcək” – deyər geri dönüb.

Bir qədər sonra Laçında Orta Texniki Peşə məktəbini qurtaran Bənövşə arzularının dalınca Bakıya gəlir. Öz dili ilə desək, ilk dəfə ürəkdən sevin-di, sevincdən atılıb-düşdüyü gün Bakı Dövlət Universitetinə qəbul olduğu gün olur. Təhsilini qiyabi davam etdirən Bənövşə bir il sonra Qaladərəsində müəllim işləyirdi. O Qaladərəsi ki, az öncə ermənilərin quldur yuvası idi. O Qaladərəsi ki, tanınmış jurnalist Salatın Əsgərovanın qətlinə fərman da ora-da verilmişdi. O Qaladərəsi ki, ər igidlərimizin uğurlu əməliyyatı nəticəsində orada namərd düşmənin sonuna çıxdılar. O gündən sonra oraya köçən ailələrin övladları da Bənövşə xanımdan dərslər alırdılar.

“...Qapı döyüldü. Gözümü açanda: “Allah xeyir eləsin, gecənin bu vaxtı görəsən kimdi gələn” – deyər hövlnək ayağa qalxdım. Qonşum idi, Xocalıda baş verənləri danışmağa gəlmişdi. İnanmaq istəməsəm də bu, baş vermiş, Xocalı bir gecənin içində xarabalığa çevrilmişdi. Həmin an qərarımı verdim. Mən döyüşə getməliyəm. Xocalıda qırılanları göz önünə gətirəndə dəli olmağım gəlirdi və bir də Xankəndində üzünə tüpürdüyüm erməni müəllim və o vaxt özümə verdiyim sözü xatırladım: “Ax erməni, erməni, sən nə qədər mürdarsan, əlimdə imkan olsa kökünüzü yer üzündən kəsərəm. İnşallah, yəqin ki, belə bir zaman gələcək.” Bəli, gözlədiyim o zaman gəlmişdi, əsl məqam idi. Dur ayağa, Bənövşə, içindən püskürən odu tök düşmənin başına. Qoy yağış düşmənin odun istisindən külə dönsün.”

Əziz yurddaşlarım, elə bil Bənövşə monoloq söyləyirdi. Studiyada olduğunu, mikrofon qarşısında əyləşdiyini unutmuşdu sanki. Gözlərindən od parlayırdı. Danışdıqca yumruqlarını düyünləyib – açır, aşır-daşırdı. Və birdən gözlərindən axan bir damla yanağını silərək qoluna düşdü. Yalnız onda hiss elədi ki, xeyli kövrəlib. “Bağışla, Ötərxan, xəyalım o döyüş yerlərinə apardı məni” – deyər yanağını sildi.

Döyüşə qardaşım ilə birgə getmişdim, əvvəlcə razılaşmasa da inadımdan dönməyəcəyimi görüb susmuşdu. Axı həm də yaxşı atıcı idim. Ov tüfəngini işlətməyi atamdan öyrənmişdim, avtomatdan atmaqda Bakıda birinci yeri qazanmışdım. Ona görə də ürəkli idim. Hərbi hissəyə gələndə iki fransız snayperin erməni tərəfdən bizə qarşı vuruşduğunu dedilər. Onu da dedilər ki, fransız qızlar əsgərlərimizə imkan vermir ki, səngərdən başlarını çıxarsın, itkilərimiz çox olur. Həmin anda qərar verdim ki, qızlara qarşı özümü hazırlamalıyam və komandirə snayper kimi təqdim etdim özümü. Snayper olduğuma hər kəs sevinərsə də, sınaqdan keçməli oldum. Bütün taborun qarşısında 8 hədəfi vurmağı idim. Əslində snayperin nə olduğunu bilmirdim, anlayışım yox idi. Tək bircə dəfə məşhur “Snayper” filminə baxmışdım. Nə isə... Silahı əlimə alanda hiss etdim ki, çox ağırdı, yaxınlıqda “UAZ-vilis” vardı, komandirdən xahiş etdim ki, dayaq nöqtəsi kimi ondan istifadə eləyim. Əllərim əsirdi, həm də taborun xofu sıxırdı məni. Ancaq söz vermiş-

dim, özümü təsdiqləməliydim. Nəhayət, “Ya Allah” deyib hədəfi nişan aldım, ilk güllə boşa getsə də, ancaq növbəti dəfə taleyim üzümə güldü.

Düşmən qüvvələri Laçının şərq hissəsində xeyli fəallaşmışdı. Ağır texnikanın köməyi ilə hədəflərimizi tez-tez atəşə tutan quldurlar bir neçə strateji yüksəkliyi ələ keçirmişdi. Ona görə də əsgərlərimizin irəliləməsi üçün böyük maneələr aşmaq lazım gəlirdi. Amma silah-sursat qıtlığı hansısa bir hücum üçün yetərli deyildi. Vəziyyəti düzgün qiymətləndirən komandanlıq müdafiə mövqeyindən çıxaraq hücum etməklə nəyəsə nail olmağın vacibliyini təsdiqlədi. Bir qədər sonra orduya yenidən qoşulan gənclərlə bərabər Bənövşə də səngərdə idi.

Artıq döyüş başlamışdı. Topların səmindən vahimələnən dağlar toz-dumana bürünmüşdü. Hər bir əsgər Bənövşənin gözündə şir ürəkli bir qəhrəman idi. Ona görə də döyüşə gəldiyi üçün fəxrhlənir, fəxr edirdi. O gün quldurları susdurmaq, geri oturtmaq üçün başlanan əməliyyat uğurla sona yetdi. Ermənilər xeyli itki vermişdi, bizim isə iki nəfər yaralımız vardı.

Bənövşə həm tibb bacısı, həm atıcı, həm də kəşfiyyatçı idi. Neçə-neçə igidimizi ölümün cəngindən qurtarıb. Neçələrinin dadına çatıb. Silahdaşlarının dediyinə görə, Bənövşənin heç bir gülləsi hədəfdən yan keçməyib. Erməni snayperlərinin susdurulmasında da igid qızımızın qəhrəmanlığı müqayisəedilməz dərəcədə böyükdür. Bütün bu uğurları nəzərə alan komandanlıq Kəlbəcər istiqamətindən Laçına doğru irəliləyən alayın tərkibində Bənövşənin də iştirakına razılıq verdi. Artıq Bənövşə bir çox döyüşlərdən uğurla çıxmışdı, kəşfiyyat dəstəsinin komandiri olmaqla yanaşı, “snayper Bənövşə” kimi tanınırdı. Vağazin kəndinə qədər sürətlə irəliləyən əsgərlərimiz maneələri məharətlə dəf edərək Laçının bir neçə kilometrliyinə qədər gəlib çıxmışdı. Qarşıda Tıgık-1, Tıgık-2 yaşayış məntəqəsi və Sarıbaba yüksəkliyi dururdu. Bu məntəqələrin ələ keçiriləcəyi təqdirdə Laçın ərazisi bütövlükdə əsgərlərimizin nəzarətinə keçəcəkdi. Yenə də qorxmaz snayper Bənövşə öndə idi.

Məlumatə görə, Bülüldüz yüksəkliyində yeni quldur yuvası salınmışdı. Erməni postlarına silahlar da məhz oradan paylanırdı. Ona görə də növbəti hədəf məhz həmin post seçildi. Amma ora getmək üçün ən azı dörd kənd və bir neçə yüksəklik aşmaq lazım idi ki, dəqiq məlumat əldə edilsin. Bu ağır yükü Bənövşə öz boynuna götürdü. Və silahlanaraq, güvəndiyi, etibar etdiyi snayper Azər və daha üç nəfərlə birlikdə yola düşdü. Şər vaxtı idi.

Səhər obaşdan lazımi məntəqəyə çatmalıydılar. Zülmət gecənin bağırını yararaq, sanki nəfəs almadan irəliləyir, ayaq altda əzilən göy otların ah-naləsinə, yalvarışına əhəmiyyət vermirdilər. Bənövşə dağların qoynuna dolanan yolları daha yaxşı tanıdığı üçün öndə gedirdi. Təbiət şəvə rəngli don geydiyindən sıldırım qayalar, boy verən ağaclar, hətta balaca kollar da vahiməli görünürdü. Ancaq kəşfiyyat dəstəsi fərqi nə varmadan irəliləyir, qarşıda viranə edilmiş kəndləri, körpüsüz çayları keçməyə can atırdılar. Gecik-

mək olmazdı, əks halda mənzil başına çatmaq bir yana qalsın, düşmən duyqu düşərdi. Artıq Ərdəşəvi, Təzəkənd, Fingə, Qozlu kəndləri geridə qalmışdı. Dəstə Bülüldüz yüksəkliyinin bir addımlığına çatanda zöhrə ulduzu niqabını üzünə çəkirdi. Təbiət hələ də yuxulu idi. Arabir eşidilən mürğülü quşların cikkiltisi mehin qanadlarında təbiətə layla çalırdı sanki.

Bənövşə mövqeyini seçmiş, yerini rahatlamışdı. Azərlə ara məsafə təxminən yüz metr idi. Bənövşə özü belə istəmişdi. Lal baxışlarla bir-birini süzən snayperlər hansı addım atacaqlarını hələ də yəqin etməmişdilər.

Sübh günəşi uca dağ başında lalə tək qızarırdı. Təbiətin qara yorğanı günəşin qızılı saçlarına bürünürdü yavaş-yavaş. Düşmən səngəri təxmin edil-di-yindən də yaxında idi. Bənövşəni alov bürüdü. Səngərdən çıxan saqqallı quldurlar arın-arxayın göy otlar üstündə gəzişirdi. Kimi idman edir, kimi isə Laçın dağlarının qar qoxulu havasını ciyərlərinə çəkməkdən həzz alırdı.

Azər yenidən sual dolu baxışlarla komandirə baxdı, sanki əmr gözləyirdi, hücum əmri. Ancaq dəstə döyüş üçün nəzərdə tutulmamışdı. Məlumat öyrənib geri dönəcəkdilər.

Bir, iki, üç, beş... cəmi on altı nəfər saqqallı vardı. Bənövşə sağa baxdı, bir-birindən əzəmətli Laçın dağlarını gördü, sola baxdı, sıldırım qayalıqları, ürəkaçan mənzərələri gördü. Qəlbi cuşa gəldi: "Aman Allah, doğma yur-dumda düşmənlər at oynadır, mən isə qaya dalında gizlənərək onları seyr edirəm, bu dəhşətə dözməkmi olar" deyə özünü o ki var qınadı. Qəti qərar verərək, Azərə tərəf çevrildi. Əslində, Azərin fikrini öyrənmək istəyirdi. Azər də işarədən anlamışdı ki, komandir atəş açmaqda israrlıdı. "Getdik!" deyə, Bənövşə namərdin birini yerə sərdi. Snayperlər kəklik kimi qa-qıldayırdı. Bir iki oldu, iki üç oldu, üç isə on altı. Kimsə salamat qurtula bil-mədi kişi qeyrətli türk qızının cəngindən. Leş leş üstə qalaqlandı.

Bənövşənin dediklərindən: "Həmin an mövqeyimizi dəyişməsəydik, kim bilir nələri yaşayacaqdıq. Heç beş dəqiqə keçmədi ki, atəş nöqtələrimizi vurmağa başladılar, güllə dolu kimi yağdı, köpək uşağı elə bil yerimizi əvvəldən bilirmiş. Amma o zaman biz xeyli aralıda idik, bələdan vaxtında qurtulmuşduq. Azərə də ki, söz ola bilməz, etibarlı, güvənli, qorxmaz dö-yüşçüdür, onunla İrəvana qədər getsəm zərrə qədər qorxu hiss eləmərəm, həm də hədəfi boş verən oğul deyil."

Kəşfiyyat dəstəsi geri dönəndə hər kəs sevinirdi. Bu sevinc onların gəlişi üçün idi. Amma heç kəs bilmirdi ki, Bənövşə əmrədən kənara çıxaraq düşmən postunu darmadağın edib, saqqallıların sonuna çıxıb.

Bir qədər sonra olaydan xəbər tutan komandir Bənövşəni bağrına basdı, alnından öpdü. "Halal olsun, qızım" – demək istəyirdi ki, sözü boğazında qurudu, daha doğrusu göz yaşları fikrini tamamlamağa imkan vermədi. O gün yanaqlarda bir təbəssüm vardı, Bənövşə təbəssümü...

Bənövşə Paşayeva qorxmazlığı və cəsarəti ilə qəhrəmanlıq tariximizi qızıl hərflərlə yazdı. O, hazırda Naxçıvanski adına Hərbi liseydə müdavimlərə döyüş yollarından və şanlı hərbi tariximizdən dərs verir. Arzusu, istəyi o torpaqlara qayıdış və qoyub gəldiyi ocaq daşında tonqal çatıb alovlandırmaq idi. Deyir ki, qoy o odun şöləsi bütün Azərbaycanımızı bürünsün. Bütün cahan görsün ki, Laçın ərləri yenə də öz oylağındadır. İnamı böyükdür Bənövşə xanımın. İnanır ki, o ümidlər doğrulacaq. Al günəş tək Laçını yox, bütövlükdə Qarabağı – Azərbaycanımızı işıqlandıracaq. Amin!!!

Ötərxan ELTAC

SƏNƏTÇİLƏRİMİZ

KAMANÇA VƏ SKRİPKA İFAÇISI

Xanlar İslam oğlu Əsədov 1952-ci il aprelin 15-də Goranboyda ziyalı ailəsində anadan olub. Məşhur kamança ifaçısı, ali kateqoriyalı müəllimdir. Respublikamızda barmaqla göstərilən 3-4 kamança ifaçısından biridir. Gəncəbasarda əksər kamança və skripka ifaçıları onun yetirmələridir. 1969-cu ildən bu günə kimi F.Əmirov adına “Göygöl” Dövlət Mahnı və rəqs ansamblının solistidir. Bu sənətin sirlərini xalası oğlu, bəstəkar Faiq Həbibboğlundan, tanınmış kamança ifaçısı Mirsüca Cəfərovdan öyrənib.

1997-ci ildən Uşaq İncəsənət Məktəbində kamança dərsi keçir. Eyni zamanda həmin məktəbin xalq çalğı alətləri şöbəsinin rəhbəridir. “Göygöl” Dövlət Mahnı və rəqs ansamblının yaradıcılarından biri olan Xanlar Əsədov bütün varlığı ilə musiqiçidir. Xanlar sənətinin qüdrəti, şirinliyi kaman ömrünə bahar gətirib, onu yüksəkliklərə qaldırıb. Həssas, kövrək ürəklərin həzin nəğməsidir Xanlar kamanının ifası.

Görkəmli sənətkarlardan Şövkət Ələkbərova, Sara Qədimova, Rübabə Muradova, Nəzakət Məmmədova, Arif Babayev, İslam Rzayev, Sabir Mir-

zəyev, Alim Qasimov, Süleyman Abdullayev, Tələt Qasimov, Ağaxan Abdullayev, Səxavət Məmmədov, Qədir Rüstəmov, Saməddin Maliki, Məzahir Əliyev və onlarca başqalarını ölkəmizdə, eləcə də xarici səfərlərdə müşayiət edib Xanlar Əsədov. O, dəfələrlə hərbi hissələrə gedərək bənzərsiz ifaları ilə əsgər və zabitlərimizdə yüksək əhval-ruhiyyə yaradıb.

40 ildən artıq musiqi fəaliyyəti dövründə böyük nailiyyətlər qazanıb. İlk “Tərifnamə”lərini “Tələbə Bayramı” festivalında fəal iştirakına və musiqi məktəbləri arasında Bakı şəhərində keçirilən Respublika Musiqi Baxışında uğurlu çıxışına görə alıb. Ayrı-ayrı vaxtlarda “Fəxri Fərman”lara və diplomlara da layiq görülən Xanlar Əsədov 1974-cü ildə Çexoslovakiyanın Praga, Bratislava, Melnik, Brno, Karlovı-Varı və digər şəhərlərində böyük konsert proqramları ilə çıxış edib.

O, 1996-cı ilin avqustunda Misir Ərəb Respublikasının İsmailiyyə, İsgəndəriyyə, Qahirə, Port-Səid şəhərlərində, Süveyş ətrafı rayonlarında keçirilən Millətlərarası VII İsmailiyyə Folklor Festivalına da qatılıb. 54 ölkədən gələn musiqiçilərin iştirak etdiyi festivalda fərqlənməyi, Azərbaycan musiqisini sevdirməyi bacarıb.

Həm də 3 övladın atası, 5 nəvənin babası olan Xanlar Əsədov əslən Laçından olduğunu deyir: ***“Atam Əsədov İslam Əzim oğlu 1921-ci ildə Laçın rayonunun Bülövlük kəndində anadan olmuşdur. 16 il Laçın rayonun baş baytar həkimi, 8 il Nağdalı sovxozunun direktoru, 6 il Malıbəy, Cağazur kəndlərinin kolxoz sədri işləmişdir. Beyləqanda, Goranboyda baş baytar həkimi vəzifələrində də çalışmışdır. Mən Laçını çox sevirəm. Laçınlı olmağımla fəxr edirəm”.***

“Xanlar Əsədov dəyərli musiqiçi, peşəkar kaman ifaçısıdır. Onun şirin barmaqları var. Xanlar Əsədov ifasını – çalğısını yüksək qiymətləndirirəm”.

Habil KAMAN,

Respublikanın xalq artisti, kaman ifaçısı

“Xanlar Əsədovu mən çoxdan tanıyıram. Sənət dostumun öz yolu, öz cıdırı var. Xanlar Əsədovun kamançada çoxlu xidmətləri olmuşdur. Onun çalğısı möhtəşəmdir. Bu sənətdə dostuma, qardaşıma uğurlar arzulayıram”.

Munis ŞƏRİFOV,

Respublikanın əməkdar artisti, kaman ifaçısı

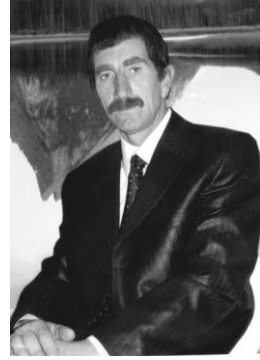
Təqdim etdi: Elnur BAXIŞ

POEZİYA

Vəliş ZİRVƏLİ

DARIXIRAM

Qürbət eldə hər dəqiqəm il olur,
Sən elə bilmə ki, az darıxıram.
Qışda qar səngidir qəlbimin odun,
Gül-çiçək bitəndə yaz darıxıram.

Elə ki, əriyir dağın qar tacı,
Gül-çiçək bürüyür yalı-yamacı.
Bülbüllər güllərə baxır qıyqacı,
Gül edir bülbülə naz, darıxıram.

Göylər yavaş-yavaş yağdırır yağış,
Hər gülün duruşu bir doğma baxış.
Çöl-çəmən üstünə çəkilir naxış,
Doymur baxmaq ilə göz, darıxıram.

Təbiət özünü bir hakim bilir,
Ruhunu inləyən kövrək sim bilir.
Qəlbindən keçəni, Vəliş, kim bilir,
Özün əllərinlə yaz, darıxıram.

QORUMADIN

Saçı dən-dən olan canım,
Saçı dəndən qorumadın.
Özüm özümə bir yağı,
Məni məndən qorumadın.

Qəlbim yanan ocaq ömrü,
Arzularım yarpaq ömrü.
Ömrüm tənha bir dağ ömrü,
Duman-çəndən qorumadın.

Bu astarım, bu da üzüm,
Bu məndə tab, bu da dözüüm.
Niyə məni, ala gözlüm,
Ahdan, ündən qorumadın.

Ömrü böldün ilə, aya,
Günlərimi verdin zaya.
Sən Vəlişi bu dünyaya
Gələn gündən qorumadın.

SƏNGİTMƏYƏ GÖYNƏYİMİ

Məndən imdad diləyəne
Eylədim öz köməyimi.
Nə biləydim nankor çıxıb
İtirəcək əməyimi.

Ağız büzdü qüdrətimə,
Yiyələndi sərvətimə.
Xain çıxıb nemətimə
Tapdaladı çörəyimi.

Əməlini bilə-bilə,
Dərdi ilə döndüm külə.
Vaxt gəldi ki, qəmi ilə
Parçaladı ürəyimi.

Çox yurdsuza etdim kömək,
O da mənə qurdu kələk.
Yada xidmət edəndək
Yemləmədim köpəyimi.

Elsiz dinim, imanım yox,
Xoş dəqiqəm, xoş anım yox.
Vəliş, daha gümanım yox,
Səngitməyə göynəyimi.

**“BABAMIN GÜNDƏLİYİ”
II HİSSƏ**

“ÖMRÜM QURĞUSUN YÜKÜ...”

Bu, acı bir həyat hekayətidir – babamın həyat hekayəti. Amma çox ibrətamiz...

...İsmayıl babamla Sitarə nənəm evlənən ili Laçından Ağdama köçüblər. Birlikdə 34 il yaşayıblar. Nənəmin ömrü az olub: 54 il. Dərd isə təkcə onun ömrünün azlığında deyil. Ən böyük nisgıl odur ki, nənəm 54 illik ömrünün 16 ilini çarpayı dustağı olub, ağrı-acılar içində yaşayıb. Müsibət, həm də ondadır ki, nənəmin faciəsinin tarixi ailənin ən bəxtəvər günü ilə birgə başlayıb. Babamla nənəm gözlərinin ilkini – Səadət bibimi Ağdamdan Laçına gəlin köçürürlər – 16 yaşında. Bibim o qədər gözəlmiş ki, əmisi başqasına qismət olmasın deyər tez ona elçi düşür, oğluna istəyir. Sitarə nənəmin valideynləri: Əvəz kişi ilə Səkinə arvad (onları nədənsə həmişə belə çağırıblar – S.C.) narazı olur bu izdivaca. Babam isə qardaşından keçə bilmir, xeyir-dua verir. Səadət bibimin özü də yaman könülsüz gedir əmisi oğluna, gözüyaşlı köçürər evinə. Ağdamdan Laçına çal-çağırla toy karvanı yola düşür. Hamının üzü gülür – gəlindən başqa...

“Səadət razı olmasa da köçürdük onu. Qayınatam-qayınanam toya gəlmədi. Mən incimədim. Amma Sitarə küsdü, “Niyə dədəmlə nənəm Səadətəin toyuna gəlib nəvələrinə xeyir-dua vermədilər?” dedi. Toydan üç gün sonra Laçına getdi. Bu, son gedişi oldu. Nə biləydim, Əzrayıl yolunun üstündə dayanıb, yoxsa qır-saqqız olub yapışardım yaxasından, buraxmazdım onu, qoymazdım bu qorxulu yola çıxsın...”

Elə nənəm özü də onu ömürlük yatağa salacaq bir yola çıxdığını xəyalından belə keçirmir. Ağlına belə gətirmir ki, öz ayağı ilə gedib, xərəkdə qayıdacaq balalarının üstünə. Bilsəydi, fikrindən vaz keçərdi, axı evdə qoyub getdiyi sonbeşiyi cəmi-cümlətəni bir yaşında idi...

Nənəm Laçına böyük əmim Arıfla gedir, öz aləmində fikirləşir ki, həm qızını görər, həm də ata-anasına incikliyi çatdırar. Yazıq neyləsin: “Uman yerdən küsərlər”.

Babam əzizlərini pay-püştə, deyə-gülə yola salır Laçına...

Laçında çox ləngimir nənəm, bircə gün qalır orada, qızına dəyir, ata-anasını yoluxur, barışrlar, sonra geri dönür. Əmim babasıgildə qalır. Nənə-

mi isə atası Əvəz kişi yola salır. Bilet alıb, onu Laçın-Ağdam avtobusuna mindirir, özü də avtobusun dolub yola düşməyini gözləyir. Birdən ağdamlı tanışını görür, tez və rahat olsun deyər qızını avtobusdan düşürür, bir laçınlı tələbəni də ona qoşub həmin tanışının maşınında yola salır, “Ləngimə, balalarının gözü yoldadı, Allah bilir, avtobus nə vaxt tərpənəcək” deyir...

Yenə də ataların məşhur sözü yada düşür: “Sən saydığını say, gör fələk nə sayır”. Yazıq Əvəz kişi belə sayır, fələk də öz bildiyini edir. Demə, atası nənəmi balalarının yanına yox, öz əcəlinə tələsdirirmiş...

Sürücünün də qəribə adı varmış: Umudvar. Amma adından ümid yağan bu kişi bir ailənin ümidini kəsir, bir ailəni anasız qoyur. Onun günahı üzündən maşın Şuşa yolunda qəzaya düşür, Xəlfəli dərəsinə aşır. Nənəm maşının pəncərəsindən yerə düşür, üzəsağı yumalanır, bir kola ilişib qalır. Bununla qurtarsaydı, hər şey yaxşı olardı, bəlkə də. Ən dəhşətlisi bundan sonra baş verir, yuxarıdan iri bir daş parçası gəlib düşür nənəmin belinə... Nənəm sonralar danışarmış ki, Umudvara nə qədər yalvardıq, maşını saxlamadı, saxlaya bilmədi, maşının əyləci xarab imiş...

Sürücü Umudvara heç nə olmur, tələbə də salamat qurtarır bu qəzadan. Nə zülm olursa, nənəmə olur...

Sonralar nənəm Umudvarı bağışlayır, qoymur türməyə düşsün. “O tutulsa, mənim yaralarım sağalmayacaq ki, ayağa durmayacağam ki. Qoy heç olmasa, onun ailəsinin, uşaqlarının gözü yaşlı qalmasın, külfətini dolandırсын. Onsuz da mənə olan olub, bu qəza mənimki imiş...”

Nənəm 20 gün Şuşa xəstəxanasında qalır, babam da Ağdamla Şuşanın yollarında...

“Sitarəmin yolunu yaman kəsdi bu yollar. Məni yollarda qoydu bu yollar. Başıma müsibətlər açdı bu yollar. Ömrümü zülmətə bürüdü bu yollar, bu dolamalar...”

Şuşada nənəmin vəziyyəti getdikcə daha da pisləşir. Amma yazıq babam əlini üzmək istəmir Sitarəsindən. Nə olursa-olsun, onu ölümdən döndərmək istəyir, sanki ölümlə savaşa girir, Əzrayılla “əlbəyaxa olur”...

“...Ağdamda həkim Sədrxanov vardı, onun oğlu Elman Şuşa xəstəxanasında işləyirdi, Tibb İnstitutunu təzəcə qurtarıb təyinatla ora gedibmiş. Sitarəyə o baxırdı. Hər gün ona elə yalvarırdım ki, elə bilirdim hər şey ondan asılıdı, Sitarənin taleyi onun əlindədi. Yalvarırdım ki, Sitarəni sağaltsın. O da cavan uşaq idi, heç yalvarışlarıma məhəl də qoymurdu. Bircə kəlmə: “Ölimizdən nə gəlsə, edirik...” deyirdi. Amma mənim əlimdə olsaydı, canımı Sitarəyə verərdim. Sitarə isə elə bir “oda düşmüşdü” ki, ona nə həkim, nə bəndə kömək edə bilirdi. Həkimin nə günahı vardı?.. Sitarənin yanında kiçik baldızım Şəkər qalırdı, Mirbəşirdə (indiki Tərtər rayonu – S.C.) körpə

uşaqlarını qonşunun ümidinə qoyub, bacısının hayına qaçmışdı, Sitarənin yanından çəkilmirdi. Özüm də qalmışdım Ağdamla Şuşanın arasında. Sitarənin vəziyyəti düzəlməyə oxşamırdı, günü-gündən geri gedirdi...”

...Üstəlik, erməni tibb bacısı kateterlə mikrob keçirdiyindən nənəmin sidik kisəsi də tutulur, bədəni tamam şişir, artıq heç kimi tanımır. Ertəsi gün babam xəstəxanaya gələndə dəhşətli mənzərə ilə üzləşir. Sən demə, həkim nənəmi ölmüş bilib onu “yarır”, amma bədəninə açanda görür ki, ürəyi işləyir. Elə bu vaxt tibb bacısı babamın gəldiyini xəbər verir, həkim özünü itirir, tələm-tələsik nənəmin qarnını iri tikişlərlə tikir...

Sonra baş həkim: “Daha sizi aldada bilmərik, xəstənizi aparın evə və hər şeyə hazır olun” deyir babama. Əlacı kəsilməyən babam nənəmi ağır vəziyyətdə Ağdama qaçırır. Amma həkimlərin dediyi kimi evə yox, xəstəxanaya. Ağdam xəstəxanasında da babama ürəkaçan heç nə demirlər. Babamsa Allahdan əlini üzür...

“Yox, hələ Sitarəni saxlamalıyam. Hələ hər şey çox yarımçıqdı, uşaqlar körpədi. O yaşamaladı, nəfəsi balalarının üstündə olmalıdı. Onun nəfəsi ilə böyüməliyə körpələr. Ya Rəbbim, Sitarəm ölməsin. Eybi yox, təki şikəst qalsın, amma ölməsin...”

Ağdam xəstəxanasında çox qalmır nənəm. İki gün sonra babam eşidir ki, nənəmi meyitxanaya qoyublar. Gecəylə içəri keçir, növbətçi həkimlərlə, tibb işçiləri ilə dalaşır, nənəmi meyitxanadan evə qaçırır. İndi də başlayır tanıdığı həkimləri evə – xəstənin üstünə gətirməyə. “Bu dərdin dərmanı var” deyən olmur. Hamı eyni şeyi söyləyir: “Toxtaq olun, ölüm Allah əmrirdi, ölümdən qaçmaq olmaz...”

“Artıq Laçından da bütün qohum-əqrəba tökülüb gəlmişdi Ağdama. Həyətdə iri mağar qurulmuşdu – yas mağarı. Hazırlıq görülmüşdü, mərasimi yola vermək üçün qoyunlar, ərzaq alınmışdı. Hamı gözləyirdi... Amma mən buna inanmaq istəmirdim, heç istəmirdim. Qəfil ağıma Bəxtiyarov gəldi. Ağdamın ən yaxşı həkimlərindən idi. Haqq-salamımız vardı. Xətrimi çox istəyirdi. Gecəylə getdim evinə. Sağ olsun, sözümü yerə salmadı, gəldi. Yalvardım ki, son ümidim sənsən, qurtar onu, evdəki körpələrə qıyma. O da xəstəyə baxdı, di gəl ki, son ümidimi də alt-üst elədi, dedi ki, iş işdən keçib... Yola salanda Bəxtiyarov həyətdə qəfil dayandı, ətrafa göz gəzdirdi, nə fikirləşdisə dedi: “Sizə kömək etmək istəyirəm, amma bu barədə heç kim bilməsin. Gəlin, bunu da sınayaq, çıxmayan cana ümid çoxdu. Göydə Allah, yerdə biz, görək nə olur. Həyətdəki qoyunları kəsin, xəstəni isti-isti qoyunun dərisinə bürüyün, sabaha qədər gözləyək. Əgər mən deyən olsa, xəstə sizindi, yox... onda xəstədən əlinizi üzün, o, sizin deyil, torpağındı...” Biz həkimin dediyi kimi etdik. Allaha yalvara-yalvara səhəri dirigözlü açdıq. Səhər çarpa-

yının yanına qoyduğumuz vedrə dolmuşdu, xəstənin bədəninin şışı isə tamam çəkilmişdi. Bəxtiyarov da gəldi, bunu görüb dedi: “Daha xəstənizin üzü bəridi, bundan sonrası sizdən asılıdı, nə qədər bacarırsınız, saxlayın onu...”

Beləcə, həyətdəki yas mağarı yığışdırılır, mərasim üçün alınan qoçlar qurban kəsilir, qonum-qonşuya paylanır...

***

...Amma o dəhşətli qəza nənəmin tək-cə bədənini şikəst qoymur, belini, onurğasını, sümüklərini qırıq-qırıq etmir, ömrünə da balta çalır, sabaha ümidlərini də çilik-çilik edir, arzularını didim-didim didir...

O vaxtdan nənəmin də, babamın da, ailənin də qaradan-qara günləri başlayır. Evin böyük uşağı on dörd, kiçiyi bir yaşında. Evin dirəyi – ana arxası üstə yataqda, uşaqlar körpə, kömək yox. Yük düşür babamın çiyinlərinə. İndi o, tək-cə kişi işi – evə çörək gətirmək haqqında düşünmür, qadının görəcəyi işlər də onun boynunda qalır. Di gəl, bu yükü çək görüm, necə çəkirsən. Bu müsibətə döz görüm, necə dözürsən. Kişi toparlayır özünü...

O vaxtdan həm də gündəlik yazır babam. Gündüz çəkdiyi ağrı-acıları gecələr qələm-dəftərə danışır. Gözəl xətti varmış. Amma gündəliyin bəzi yerlərində xətti elə qırılır, elə korlanır ki, “ilan-qurbağa”ya dönür. O dəqiqə anlayıram ki, yazıq kişini yazdığı yerdə yuxu tuturmuş...

“6 aydır sınıxçı bizdə qalır. Sitarənin kürəyinin sümüklərini bitişdirir. Fatma bacımın qohumu Firuzə Ağdamın Soltanbud meşəsindən ağ saqqız gətirir, sınıxçı da saqqızı əridir, ağ parçanın üstündə Sitarənin kürəyinə yapışdırır ki, sümükləri bitişsin. Bunun çox xeyri var. Sitarənin parça-parça olmuş, hissiyyatını tam itirmiş çanaq hissəsinə isə Ruxumla (babam ömrü boyu Rüksarə bibimi belə çağırır, indi çağırmasın – S.C.) mən qulluq edirəm. Bu, çox çətindi. Yaralı xəstəni o tərəf-bu tərəfə döndərmək asan deyil. Üstəlik, köməkçim Ruxum çox arıq, çəlimsiz bir uşaqdı...”

Bunları xəyalıma gətirəndə İsmayıl babamın iradəsi, sədaqəti qarşısında deməyə söz tapmıram. Səhər tezdən işə get, günorta evə qaç, xəstəyə bax, uşaqlara yemək ver, sonra yenə işə, oradan bazar-dükana, aptekə dava-dərman dalınca qaç, sonra... Gecələr də göz yumma, çimər eləmə, xəstənin başının üstünü kəsdir. Hələ üstəlik, hər günün gündəliyini yaz, olub-keçənləri qələmə al, nənəmə kitab oxu. Mənim gözəl babam... Baxın, o, nənəmə Qulu Xəlilovun “Yaşamaq istəyirəm” əsərini, Mikayıl Müşfiqin şeirlərini oxuyarmış. Bir də öz şeirlərini. Elə bilməyin ki, babam yazıçı olub, yox. O, sovet dövründə Laçın Rayon Partiya Komitəsində, Qızıl Aypara Cəmiyyətinin rayon şöbəsində, Ağdam Kommunal Xidmət İdarəsində və s. yerlərdə işləyib. Həm də fitri istedadı, gözəl səsi olub babamın. Duyğusal şeirlər yazıb.

Ürəyini, nisgilini bu şeirlərə boşaldıb. Artıq babam yoxdur, amma şeirləri gündəliyində öz ömrünə davam edir...

Sonralar babam çox həkim gətirir nənəmin üstünə, amma heç kim onu çarpayından ayağa qaldıra bilmir. Babam illərlə xəstə nənəmə, övladlarına qulluq etməklə ömrünü əridir, cavanlığını qurban verir, “sevgilisi”ni xilas edə bilməsə də. Bircə dəfə də üz-gözünü turşutmur, nələr çəkdiyini hiss etdirmir, əksinə, onu “sevgilim” deyə əzizləyir. Oxuyuram, mat qalıram. Qadının sənə nəvaziş, qulluq göstərmək əvəzinə sən onun qulluğunda durasan! O sənə əzab-əziyyət verə, sən də qarşılığında ona “can” deyəsən...

“Hər axan suya, ötən quşa, telləri oxşayan sərin səba yelinə söyləyib dərdimi, əlacını dilədim. Bu dərdə çarə yox dedilər. Günlər, aylar, illər sarsıtdı məni. Özümü tanımaz oldum. Düşüncələr dolaşıq, xəyallar çarpaşıq qalıb. Daha bundan sonra yox kimiyəm. Eşqimin əzəli, ömrümün sonu saydığım o nazlı nigarım yox kimidir... Dərd ömür bağımnda at oynadır, onunla bacara bilmirəm. Elə bil mənimlə savaşa çıxıb. Amma qayğıların əlindən başımı itirəndə də sənə acığım tutmur, əksinə, taleyinə acıyıram. Təkcə ayağa qalxmağımı istəyirəm Allahdan. İstəyirəm durub ev-eşiyinə sahib çıxasan, övladlarına yiyə durasan, “qadınlığı” mənim əlimdən alasan. Bu, mümkünsüz bir şeydi, amma mən bunu çox arzulayıram, çox istəyirəm belə olsun...”

Gündəliyi oxuyuram, susuram, oxuyuram, yenə susuram. Dəftər əlimdə “alışıb yanır”, babamın dərdi yandırır əlimi...

O vaxtlar təkcə Rüxsarə bibim yetir babamın karına. Nənəm yatağa düşəndə 14 yaşı varmış, VII sinifdə oxuyurmuş, musiqi məktəbinə də gedirmiş, tar çalırmiş. Hər şeyi yarımçıq qoyur, anasının, atasının, qardaş-bacılarının xatirinə məktəbi atır. Babamın əlindən tutur, xəstəyə qulluq edir, bacı-qardaşlarına baxır, bir çətin külfətin yükünü çəkir. Vallah, onun fədakarlığı da sözə gələn deyil. Hələ bu, harasıdır, bibim 8 ildən sonra yenidən məktəbə qayıdır, özündən 8 yaş kiçik uşaqlarla birgə oxuyur, təhsilini başa vurur. Bütün bunlar Rüxsarə bibimi daha çox sevdirdir mənə. Və hərdən onun vaxtsız itən cavanlığının, erkən solan gözəlliyinin səbəbini də o illərdə axtarıram...

Babam da gündəliyində Rüxsarə bibim haqqında elə can yangısı ilə danışır ki:

“Körpə Ruxumun halı lap yandırır məni. Bütün ağırlıq onun üzərindədi. 14 yaşlı qız “ana”ya çevrilib. Özü ana qayğısına möhtac ikən, “analaşıb”. Ev-eşiyi yığıb-yığışdırmaq, biş-düş, pal-paltar yumaq, bir həkim kimi xəstənin qeydinə qalmaq, uşaqların könlünü oxşamaq, bir müəllim kimi onların tərbiyəsi ilə məşğul olmaq...

Bu körpənin günahı nədir, İlahi? Uşaqkən böyüdü. Tay-tuşları məktəbə gedir. O isə... Gecə-gündüz dincliyi yoxdu, səhəri dirigözlü açır. Bütün bun-

ları görmək bir ata kimi sarsıdır məni. Bu faciə ilə qarşılaşan sarsılmazmı? Sarsılar, əlacı kəsilər...

Xoşsifət, sarışın qızımın əziyyəti, zəhməti nə göyə sığar, nə də yerə. Meşələr qələm olsa, dəryalar mürəkkəb, yenə yazmaqla qurtarmaz...

Ruxum olmasa, neynərəm görən! Ona qıymıram, amma məcburam..."

Rüxsarə bibim "Babamın gündəliyi"nin əsas qəhrəmanıdır. Gündəlikdə ondan çox danışır babam.

"...Bu gün fasilədə işdən evə gəldim. Uşaqlar dərsdə idi. Ağlamaq səsi eşitdim. Tez özümü Sitarəmin yanına atdım. Dərin yuxuya getmişdi. Ürəyim üstümə gəldi. Bəs kimdi ağlayan? Bayıra çıxdım. Ruxum həyətdə anasının paltarlarını səirdi. Körpə balam... Məni görüb daha bərk hönkürdü. Çox qorxdum, hələm-hələm ağlayan deyil, çox möhkəmdi, deməli, nəşə olub. Yaxınlaşıb boynunu qucaqladım. "Yorulmusan? Ver mən sərim paltarları..." Qoymadı. "Bilirsən, nə olub? Anamın yarasını sarıyırdım. Dedi ki, məni döndərəndə arxadan itələ çarpayıdan düşüm yerə. Təəccüblə soruşdum ki, niyə? Dedi, bəlkə, yıxılaram, ayaqlarım hərəkətə gələr..." Bunu deyib lap bərk ağlamağa başladı. "Əvvəllər belə deyəndə inanırdım, amma ürəyim gəlmirdi bunu etməyə. İndi başa düşdüm ki, anam əzablardan qurtulmaq üçün belə deyir, elə bilir çarpayıdan yıxılsa, ölər..." Güclə sakitləşdirirəm Ruxumu...

Sitarə çox əzab çəkir, bizə əziyyət verdiyinə görə çox üzülür. Tez-tez deyir ki, ölsəydim, sizin də canınız qurtardı.

...Özünə tez-tez ölüm arzulayır. Ən qorxduğum şey onun vəsiyyət etməyidi. Həmişə deyir, mən öləndə nə Rux, nə də sən ağlama, mənimlə birgə o qədər ağlamısınız ki. Əziyyətinizi halal edin. Gah: "Evlənərsən, sənə bir gün vermədim" deyir, gah da deyir ki, uşaqları ögey ananın ümidinə qoyma..." Tez-tez dua edir ki, Allah sənə kömək olsun ki, balalarımızı yerbəyer elə...

Hərdən gecələr özünə ağı deyib ağlayır Sitarə. Ruxumun anası – mənim həyatımın mənası..."

"Babamın gündəliyi"ndə bir bayatı da var. Bu bayatı sanki elə babam üçün deyilib:

Aparmaz çaylar məni,
Saxlamaz aylar məni.

(Ardı var)

Sitarə CABBARLI

LAÇINSIZ DOĞULANLAR LAÇINLI OLA BİLƏCƏKLƏRİMİ?

Doğulduğum, ilk addım atmağı öyrəndiyim ata yurdumdan uzaqlarda çoxlarımıza qucaq açan Bakı. Burada keçən uşaqılıq illərimdə mənim üçün doğmalaşan şəhər.

Bu gözəl şəhərdən artıq ancaq Laçına gedərim deyə bir arzu vardı qəlbimdə... Yalnız xeyir və şərdə gördüyüm, bəzən isə təsadüfən qarşılaşaraq söhbət etdiyim, "Uşaqlığın indiki kimi yadımdadır" – deyən qohum-əqraba ilə söhbət sonsuz acı verirdi mənə. Hər dəfə də onlardan ayrıldıqdan sonra gah sevinir, gah da kədərlənirdim.

Axı niyə doğma insanlarla görüşməyimizə ya kimlərinse toy-düyün etməsi, ya da kimlərinse dünyadan köçməsi səbəb olur?! Bəs sonra?... 20 il sonra necə olacaq?! Laçında doğulanlar dünyadan köçdükcə, Laçinsız doğulanlar laçınli ola biləcəklərimi?...

Bütün bu cavabını verə bilmədiyim suallar qəlbimi didik-didik edirdi. Ancaq laçınlıların bir qisminin birgə yaşadıkları bir yerin olduğunu bildirdim – "Taxtakörpü" qəsəbəsi...

Açıq, bu yer haqda elə də dərin bilgilim yox idi. Sadəcə yayı çox isti keçən, həm təbiəti, həm də şəraiti ilə Laçının tam əksi olan bir yer olduğunu bildirdim. Laçından uşaq yaşda ayrılısam da, rayon, kənd təsəvvürü xəyalımda Laçında olduğu kimi yaşıl çəmənlər, çiçəkli yamaclar, sərin bulaqları olan uca dağlar olaraq canlanırdı. Bir sözlə, nağıllardakı cənnət kimi... Həyat yolları elə keçməkeşlidir ki, kimin nə zaman hansı küçədən və hansı kəsə yoldan keçəcəyini bilmək olmur. Bax beləcə, Bakıda yaşadığım 19 ildən sonra tale mənim də yolumu "Taxtakörpü"dən saldı... Həyatımda yeni bir səhifə açılmışdı. Uzun illər öyrəşdiyim mühitdən uzaqlaşmış, tamamilən fərqli bir mühitdə, heç vaxt görmədiyim, ünsiyyətdə olmadığım doğma laçınlılarımın əhatəsində yaşayacaqdım. Qarşıda məni gözləyən çətinliklərin fərqi olarsa da, qərar verərkən bir an belə tərəddüd etməmişdim...

"Taxtakörpü"yə yola düşərkən, tozlu-torpaqlı yolları, bomboz düzənlikləri, cansızıcı mənzərəni seyr etdikcə, görəsən zamanında Azərbaycanın ən gözəl guşələrindən birinə sahib olan insanların məskunlaşmaq üçün niyə məhz belə bir yeri seçdiklərini düşünür, sonra da canlarını, körpələrini düşmənin pəncəsindən zorla qurtaran insanların məgər seçim edəcək hallarını vardı? - deyə düşünərək özümü xeyli qınayırdım. Artıq "Taxtakörpü"də idim... Bəzilərinin dediyi kimi ikinci Laçında... Deyilənə görə, mən hələ buranın "ən yaxşı" vaxtına gəlmişdim. Palçıqlı küçələri, dəmir vaqonları, o vaqonlarda 20 il ömür sürən insanların çətinliklərini görməmişdim. Mən gə-

ləndə artıq burada qəsəbə salınmışdı. Yəni bu hələ "yaxşısı imiş". Heç nə düşündüyüm kimi deyildi. Burada Laçına bənzəyən sadəcə bir şey var idi, o da küçədə qarşına çıxan hər kəsin laçınli olması... Bir müddət burada yaşadıqdan sonra, buradakı uşaqlara müəllimlik etmək qərarına gəldim. Pedaqoji fəaliyyətimə Vağazin kənd 1 sayılı orta məktəbində başlayacaqdım. İşə başlayacağım günü səbirsizliklə gözləyirdim. Məktəb haqqında isə sadəcə onu bildirdim ki, məktəb binasını Yaponiya səfirliyi məcburi köçkünlərə yardım məqsədi ilə inşa etdirib. Beləliklə, 2012-ci ilin sentyabr ayının 15-də evimizdən xeyli uzaqda olan Vağazin kəndi camaatının məskunlaşdığı Vağazin obasına doğru yola düşdük. Bu yerləri ilk dəfə idi ki, görürdüm. Öz doğma yurdlarından, ev-eşiklərindən didərgin düşən insanlarımız adını belə ilk dəfə burada eşitdiyim daxalları özlərinə ev-eşik etmişdilər. Bu mənzərəni seyr etdikcə necə üzöldüyümü, hansı hisslər keçirdiyimi sözlərlə ifadə etməyə aciz qalıram. Amma ən dəhşətli hissi ömür-gün yoldaşımın "artıq çatdıq, məktəbdəyik" – dediyi zaman yaşadım. Etiraf edirəm ki, bir neçə dəqiqə danışa bilməmişdim. Xəyalımda canlandırıdığım Yaponların tikdiyi "əzəmətli məktəb binası" ilə bağlı bütün fikirlərim alt-üst olmuşdu. Məktəbdən qayıdarkən qəlbimdəki bütün hissləri gözümdən dayanmadan axan yaşlar deyirdi.

Mənə ən çox əzab verən belə çətin bir şəraitdə işləyəcəyim yox, gül balalarımızın belə çətin bir şəraitdə təhsil alması idi. Önəmli olan şəraitdən çox təhsil olsa da, bu uşaqların da digər həmyaşıdları kimi, dövrün tələblərinə uyğun məktəblərdə təhsil almağa haqları vardı. Zaman keçdikcə burada təhsil alan şagirdlərə heyran qalırdım. Uzaq məsafələri palçıqlı yolları qət edərək 1 dəqiqə belə gecikmədən, hər səhər müəllimdən öncə sinifdə olurdular. Oxumaq həvəsləri, çətin şəraitdə yaşamalarına rəğmən gələcəyə olan inamları, vətənə, millətə olan bağlılıqları, Laçında doğulmasalar belə Laçın haqda bilgiləri məni valeh edirdi. İndi o gül balalar sözün həqiqi mənasında mübarizə aparırlar. Evsizliklə... yurdsuzluqla... yayda isti, qışda soyuqla, yollardakı palçıqla... Bir sözlə, məcburi köçkünlük həyatının yaratdığı bütün çətinliklərlə!!! Onlar təhsil almaq, elmi olub gələcəkdə söz sahibi olmaq uğrunda mübarizə aparırlar!!! Qəlbimizin dərinliyində sönməkdə olan ümid işığını alovlandırmaq uğrunda mübarizə aparırlar!!! Onlar savaşırlar!!! Əsgər olmaq, Azərbaycan bayrağını Laçına sancmaq uğrunda savaşırlar!!!

Şəbnəm CƏBRAYIL

DEYİN HARDASIZ

Üzü bəri baxan, a qarlı dağlar,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?
Almalı, heyvalı, a narlı bağlar,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Sarı yarğan, günəş vurdu, saraldı,
Dərdi-qəmdən bağrım başı talandı.
Sarmaşıqlar sütunlara sarıldı,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Dəvəboynu alaçıqsız qalıbdı,
Abış bulaq çox qonaqsız qalıbdı.
Uzundərə ağ buludsuz qalıbdı,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Alı yurdu lalələrlə dolubdu,
Dərəni yox, qız-gəlinsiz qalıbdı.
Qabaqtəpə qəmgin-qəmgin durubdu,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Dəli dağda qoyun-quzu yayılmır,
Cabbar nəfəsinin ətri duyulmur.
Əmlik əti ocaq üstə qoyulmur,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Dərəyurdda yeddi bulaq görmüşəm,
Hərəsindən ovuc-ovuc içmişəm.
O Ağ çaydan neçə dəfə keçmişəm,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Qul Alıda köhlən atlar çapılmır,
Qarağatın ətri döşə yayılmır.
İstisuyun ləzzəti də duyulmur,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Çiyələk yığdığım Qodu qayası,
Hələ qulaqlardan getməz sədası.

İgid kişilərin odlu nəfəsi,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

A qardaşım, dağlarda gördüm səni,
Dostumsan, qardaşım biləydim səni.
Hər müdrik sözünü duyaydım sənin,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Anadan olduğum Vəlibəyli kəndi,
Xəyalımdan getmir, deyin nədəndi?
Saçımın ağılığı yaqın dərdəndi,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Daşlıdan başlayıb üzü yuxarı,
Yol boyunca Şəlvə düzü yuxarı.
Dostlar ilə vurduğumuz arağı,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Açmaq olmaz fikrimdəki düynü,
Hafizə nəninin tutyasının ətrini.
Şavağat, Bəndalı müdrikliyini,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Səhliyalın qatlanmayan dizləri,
Xasayın qoyduğu yolun izləri.
Seyid Qasım söhbətləri, sözləri,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Xaspolad qüdrəti durmuşdur orda,
Dağlar fikirlərə dalmışdır orda.
Yurdumuz, yuvamız qalmışdır orda,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

Laçın yurdum Laçınlarsız qalıbdır,
Uca dağlar od-alovsuz yanıbdır.
Bakir müəllim, bil, Yaqubsuz qalıbdır,
Könlüm sizi istər, deyin hardasız?

ARAŞDIRMA

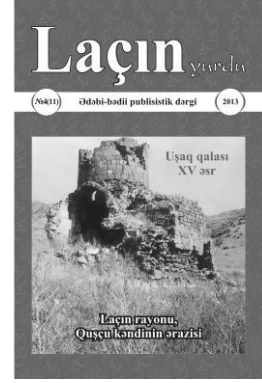
AÇIQ ETİRAF

“Laçın yurdu” jurnalının hər sayını açıb vərəqləyənin zaman hər bir laçınlı kimi ilk öncə mənim gözlərim önündə itirilmiş Laçın torpaqlarının – obaların, kəndlərin keçmiş, dünəni və sonda bu günü canlanır.

Qan yaddaşımızı zənginləşdirəcək, gerçəklikləri gələcək nəsillərə çatdıracaq, ictimai-siyasi, elmi-pedaqoji, ədəbi-bədii publisistik dərgi olan “Laçın yurdu” jurnalı məncə yeni dövrün tələb və ehtiyaclarından, bu gün Laçını itirsək də laçınlılığımızı itirməmək xatirindən, laçınlıların bir yerə toplaşib dərdlərini bölüşəcək bir məkan olma səbəbindən yaranmışdır.

Jurnalda çap olunan Laçın elinin keçmiş və bugünkü həyat tərzı haqqında məlumatların bəziləri biz laçınlılara artıq tanış olan hadisələrdir. Ancaq bu məlumatlara gələcəkdə bu gün anadan olan körpə laçınlıların daha çox ehtiyacı olacağına inanıram. Bir sözlə, itirdiklərimizə oxşar itkilərə bir daha yol verməmək üçün keçmişimizlə bağlı həqiqətləri təkrar-təkrar yada salmalı, özümüzdən sonrakı nəsllə çatdırmalı, təhlil etməli, gələcəyə yol açmalıyıq. Doğma Laçınımız, el-obamız haqqında bu gün yadda qalan ancaq arxiv sənədləri, bir də qəzet və jurnallarda çap edilən müxtəlif xatirələr şəklində olan yazılardır. Ona görə yazaq və oxuyaq ki, bizdən sonra gələcək nəsllə yer-yurdumuz, özümüz, nəslimiz, soyumuz haqqında məlumatımız olsun. Ən azından düşmənlərimizin yalan, uydurma danışqlarını, saxtakarlıqlarını cavablandırma bilək, ifşa edək, laçınlıların simasında xalqımızı ayıqsayıq olmağa, birliyə, həmrəyliyə, intiqama, ədalətin qələbəsinə haraylayaq. Eyni zamanda birlikdə öz səhvlərimizi, qüsurlarımızı aradan qaldıraq və onlara aydınlıq gətirək. Təsədüf nəticəsində yuxarıda söylədiklərimizə bənzər bir olay yaxın günlərin birində yaşandı.

Jurnalın çapdan çıxmış ötən sayının¹ mürəkkəbi hələ qurumamış oxucuların iradları səslənməyə başladı. Bu iradların əsas səbəbi isə jurnalın üz qabığında verilmiş Laçın rayonu, Quşçu kəndinin ərazisində XV əsrdə inşa edilmiş Uşaq qalasının şəkli oldu. Oxucular verilmiş şəklın Uşaq qalası deyil, Varazqun məbədi olduğunu bildirdilər. Onu da oxucuların nəzərinə çatdırım ki, jurnalın əvvəlki saylarının birinin² arxa üz qabığında Laçın

¹ “Laçın yurdu”, №4(11), 2013

² “Laçın yurdu”, №2(5), 2012

Rəsm Qalereyası tərəfindən təqdim edilən abidənin rəsmi də Uşaq qalası kimi təqdim edilmişdir.

Müzakirələrdən sonra mümkün mənbələr üzrə bu mövzuya aid araşdırma və dəqiqləşdirmələr apararaq yekun fikir söyləmək qərarına gəldi. Və öyrəndik ki, bu abidənin şəkli internet resurslarında Diyarşünaslıq.az¹, Avstriyada fəaliyyət göstərən Azərbaycan Akademik Birliyinin asav.at², Lacin.info³, Qadin.net⁴, Karabakh-doc.azerall.info⁵ veb-saytlarında, eləcə də müxtəlif kitab və jurnallarda Uşaq qalası kimi göstərilmişdir. Bunlardan əlavə Faiq İsmayılovun “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi tərəfindən 2003-cü ildə çap edilmiş “Tarixin faciəsi: LAÇIN” kitabında⁶ səhifə 30-da verilmiş şəkillər Varazqun məbədi adlandırılsa da, həmin kitabın 44-cü səhifəsində Uşaq qalası kimi göstərilmişdir. Eləcə də Karabakh-doc.azerall.info⁷ saytında yuxarıda adı qeyd edilən kitab haqqında verilən məlumata əlavə edilmiş şəklin aşağısında bu qədim abidə Uşaq qalası kimi göstərilmişdir. Həmçinin Ziyadxan Nəbibəylinin 2011-ci ildə “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi tərəfindən çap edilmiş “Sultan bəy və Xosrov bəy qardaşları” kitabının⁸ sonunda verilmiş şəkillərə diqqət yetirəndə, bu şəkil eyni vərəqin bir səhifəsində Varazqun, digər səhifəsində isə Uşaq qalası kimi verilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə “Qarabağ abidələri dünən, bu gün” layihəsi çərçivəsində üç dildə 2009-cu ilin avqust ayında “Günəş-B” MMC-nin mətbəəsində çap olunmuş “Qarabağ abidələri” kitabının⁹ 92-ci səhifəsində verilmiş tarixi abidənin şəklinin altındakı yazıda isə “Laçın rayonunun Əhmədli kəndi. Abad xeyir türbəsi. XVI əsr” yazısı getmişdir. Azembassyprague.az¹⁰, azembassy.nl¹¹, Faiq İsmayılovun “LAÇIN: həqiqətlər, mülahizələr, tarixi dəyərlər” kitabında¹² səhifə 178-də verilmiş şəkil-

¹ <http://www.diyarshunasliq.az/>

² <http://www.asav.at/>

³ <http://lacin.info/>

⁴ <http://qadin.net/b1>

⁵ <http://karabakh-doc.azerall.info/>

⁶ Faiq İsmayılov, “Tarixin faciəsi: LAÇIN”, “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2003

⁷ <http://karabakh-doc.azerall.info/ru/>

⁸ Ziyadxan Nəbibəyli, “Sultan bəy və Xosrov bəy qardaşları”, “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2011

⁹ “Qarabağ abidələri”, “Günəş-B” MMC, 2009

¹⁰ <http://www.azembassyprague.az/>

¹¹ <http://www.azembassy.nl/>

¹² Faiq İsmayılov, “LAÇIN: həqiqətlər, mülahizələr, tarixi dəyərlər”, Bakı, “Nurlar” Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2012

lər isə Varazqun məbədi kimi göstərilmişdir. Bu siyahını uzatmaq mümkün olsa da, mən bu fikirdə deyiləm. Sadəcə açıq etiraf etmək lazımdır ki, son zamanlar təkcə “Laçın yurdu” jurnalı deyil, bizlərin hər birimizin diqqətsizliyi və yaxud məsuliyyətsizliyi ucbatından “kələfin ucu itmiş” və dolaşılıq əmələ gəlmişdir. Bəs onda görəsən həqiqət necədir? Bu suala cavab axtarışına çıxdıq.

Aparılan dəqiqləşdirmələrdən məlum oldu ki, bu şəkildə təsvir olunan “Alban ölkəsinin tarixi” adlı əsərin müəllifi, mənşəcə Qafqaz albanlarından olan Alban tarixçisi, Moisey Kalankatlinin əsərində adı qeyd edilən Varazqun məbədidir. Qeyri-adi memarlıq quruluşuna malik olan abidə bir çox özəlliklərini itirərək günümüzdə qədər öz görkəminin əsas hissəsini saxlamışdır.

Quşçu kənd sakini, jurnalist Ötərxan Eltacla söhbətdən aydın oldu ki, Uşaq qalası “Qalacıq” adlanan ərazidə inşa edilib. Qala çox-çox əvvəllər uçub dağılmış, 4-5 daş hündürlüyündə özülü qalmış qalanın heç bir təsviri günümüzdə qədər gəlib çıxmamışdır.

Jurnalın üz qabığında verilmiş şəkil isə Bozlu kəndinin ərazisində, lakin hava yolu ilə daha çox Quşçu kəndinin yaxınlığında, Həkəri çayının sağ qolu olan Ağoqlan çayının sol sahilində, sahildən 2 kilometr aralıda Varazqun adlanan sahədə qərar tutmuşdur. Qəzalı bir vəziyyətdə, II-V əsrlərə aid olan tarixi abidə – Varazqun məbədi günbəzli, ikiapsidalı (apsida (apsis) – əsasən kilsə divarlarında yarımqövs şəklində çıxıntı) planda olduqca diqqətəlayiq və dövrünə uyğun möhtəşəm bir şəkildə inşa edilmişdir.

Məbədin ətrafında Varazxan adlanan kəndin xarabalıqları qalmaqdadır. Bu yaşayış məntəqəsi 1904-cü ildə Qafqazın 5 verstlik xəritəsində Varazqun kimi qeyd edilmişdir. Ehtimal ki, məbədin ilk adı da elə Varazxan və ya Varazqun olmuşdur. Yerli əhali, yəni azərbaycanlılar tərəfindən məbədin adının və yaşayış məntəqəsinin türkləşdirildiyini iddia edən ermənilər bu qədim alban məbədini Varazqom adlandırırlar.

1924-cü ilin may ayında məbədin ətrafında qoyun otaran çobanlar oradan qədim sikkələr tapmışlar. Sikkələr Azərbaycan SSR Dövlət Muzeyinə (indiki Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi) təhvil verilmişdir. Qədim sikkələrin araşdırılması nəticəsində məlum olmuşdur ki, bu Səfəvi dövlətinə aid XVI əsrdə kəsilmiş sikkələrdir.

Bu ərazidə olan evlərin xarabalıqlarından əlavə məbədin yaxınlığında yaşayış üçün sığınacaqlar – mağara (kaha və yaxud zağa) mövcuddur. Mağaranın adi otaq qapısı ölçüsünə uyğun ümumi bir çıxış qapısı vardır. Mağaranın daxilində olan hər bir otağın sahəsi təxmini hesablamalara görə 12 kv.m (3x4 m), hündürlüyü isə 2 metr, bəzi yerlərdə isə 2 metr 20 santimetrə çatır. Məbədin ərazisində sinə və baş daşları albanlara xas olan üslubda na-

xışlanmış, üzərində alban xaçları işlənmiş, VII əsrə aid qədim qəbiristanlığın qalıqları aşkar edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, sovet dönəmində Laçın ərazisində heç bir vaxt arxeoloji qazıntı işləri aparılmayıb. Müxtəlif dövrlərdə bu ərazilərdə olan tarixi abidələrə ümumi baxış keçirilmiş, qeydiyyat işləri aparılmışdır. Varazqun məbədinə 1960-cı ildə ümumi baxış keçirilməsinə baxmayaraq, ilk dəfə məbəd 1982-ci ildə Laçın və Kəlbəcər rayonlarının ərazisində olan abidələrin təkrar qeydiyyatına alınması zamanı yenidən baxılmış və qeydiyyata götürülmüşdür.

Alban memarlığının səciyyəvi əlamətlərini özündə qoruyub saxlayan Varazqun məbədi yonulmuş yerli daşlardan, həmçinin adi çay daşlarından və əhəng-qum qarışığından istifadə edilməklə inşa edilmişdir. Məbədin daxili divarlarına suvaq vurulmuşdur. Məbədin günbəzi və cənub divarı tam uçub-dağılmışdır. Eləcə də məbədin şərq tərəfinin aşağı hissəsində olan fasad daşları uçmuşdur. Məbəd tikinti mədəniyyətinə və konstruktiv xüsusiyyətlərinə görə yaxın ərazilərdə olan digər tikililərlə səsleşir. Belə kompozisiyalar, öz növbəsində, bir-birindən bəzi cəhətlərinə, əsasən də apsidaların miqdarına görə fərqlənir. Günbəzli kompozisiyası olan bu məbədin ikiapsidalı (məbədin şərq və şimal tərəflərində) olması isə onu digər məbədlərdən daha çox fərqləndirir. Ta qədimdən bir, üç, dörd və daha çox apsidası olan məbədlər geniş ərazilərdə inşa edilsə də, ikiapsidalı məbədlər çox nadir hallarda qeydə alınmışdır.

Kvadrat biçimli, 100 kv.m-dən çox sahədə (xarici ölçüləri: 10.55x10.00 m) günbəzli məbəd tipində inşa edilmiş məbədin üzərində ucalan qüllə bayırdan və içəridən yumru, silindrvaridir. Məbədin mövcud qalıqlarının hündürlüyü təxminən 9.60 metrdir. Divarların qalınlığı isə 95 sm-ə qədərdir. Qeyd edək ki, günbəzin tavanı tamamilə uçmuşdur. Məbədin qapı və pəncərələrinin yanları ustalıqla yonulmuş daş kəmərlə əhatələnmişdir.

Ehtimal ki, Varazxan və yaxud Varazqun oykonimi vaxtı ilə bu ərazilərdə yaşamış Qafqaz Albaniyasının hökmdarlarının (Varaz) adından adlandırılmışdır.

Haşiyə: Diqqətçəkən məziyyətlərindən digəri isə jurnalın bu günlərdə 3 yaşının tamam olmasıdır. Bu münasibətlə başda Arif Məmmədli olmaqla bütün kollektivi təbrik edir, onlara yaradıcılıqlarında yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Sultan HÜMBƏTOV

Almaz LAÇINLI

HƏKƏRİM

Nəçə yerdən şaxələnib qolların,
Xəbər alım səni kimdən, Həkərim?
Öz yurdunda yoxdur sənə dərmanın,
Suyun axır bəlkə qəmdən, Həkərim?

Sel gələndə hey kükrəyib daşardın,
Sonra yenə sakitləşib axardın.
Daşlarını su dibində sayardım,
Gen düşmüşəm indi səndən, Həkərim.

Doğma dağlar daha bizdən uzaqdı,
Vətənin yolları qardı, sazaqdı.
Qarabağım yad əllərdə dustaqdı,
Qurumur gözlərim nəmdən, Həkərim.

BİZƏ QAÇQIN DEMƏYİN

Qarabağ yurduğun qaçqınlarıyıq,
Bu doğma torpağın övladlarıyıq.
İsti yuvamızdan çox aralıyıq,
Nə olar siz bizə qaçqın deməyin.

Qınağa, töhmətə hədəf olarıq,
Harda yuva tapsaq məskən salarıq.
Hər vaxt boynumuzu büküb baxarıq,
Nə olar siz bizə qaçqın deməyin.

Üşüdər qəlbləri qürbət havası,
Azalmaz yurdsuzun dərdi, bəlası.
Hələ bitməyibdi torpaq davası,
Nə olar siz bizə qaçqın deməyin.

**NƏ BİLİRSƏN
MƏN HEÇ SƏNİ SEVMİRƏM?**

Duyğuların sevimlidir, dadlıdır,
Sənin sevgin özün kimi şanlıdır.
Asımanım asımanlar şahıdır,
Nə bilirsən mən heç səni sevmirəm?

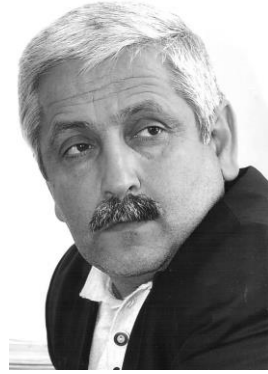
Mənim də var sinəmdə döyünən qəlb,
Hər sözündən inciyərəm, saxla səd.
Gəl söz verib danışmayaq bədə-bəd,
Nə bilirsən mən heç səni sevmirəm?

Mən bir güləm, tut əlində təzə-tər,
Bilirsən ki, gülü sevər bülbüllər.
Həsrətini qoy aparsın küləklər,
Nə bilirsən mən heç səni sevmirəm?

Mən sevgiyə təzə qoymuşam qədəm,
Oynamayaq sevən qəlblə nə sən, mən.
Tanrı bizi qovuşdursa tənə-tən,
Nə bilirsən mən heç səni sevmirəm?

VƏTƏNSİZ VƏTƏN OĞLU

Akif Binəyerliyə

İnsan hara gedirsə getsin, içində aparar ümidlərini, ümitsizliklərini, yalanlarını, doğrularını, bir də üsyanlarını. Hər canı yandığında içində baş qaldıran üsyanlarını.

Sənin ürəyində nələrin olduğunu özündən, bir də Allahdan başqa kimsələr bilməz.

Çünki, hər kəs ağlının ala bildiyi, ürəyinin tutduğu qədər sevər Vətəni, Ananı, Övladı. Amma mən hər atışında dağlarını haraylayan, meşələrin həsrətini çəkən, bulaqlarının buz kimi suyuna susayan dağ boyda ürəyinin olduğunu bilirəm, Vətən oğlu.

Qürbət Vətən ola bilmədi, heç vaxt da ola bilməyəcək sənin üçün.

Vətəndən ayrıldığın gündən öz yaşını, vaxtsız ağaran saçlarını unuttun. Sənin üçün yalnız bir məkan və zaman anlayışı var oldu.

Laçın, bir də 21 il.

Bu cənnət diyarı qarış-qarış gəzdin. Hər daşına, qayasına bələd oldun. Ömrünün ən gözəl çağlarını o torpaqda yaşadın.

Torpaq kəlməsi hər dəfə mənə ölümü xatırladır, bilirsənmi? Uğrunda ölmək də, ona gömülmək də şərəfdir. Hərdən fikirləşirəm ki, ölsəm nə işə yarayacaq, Vətən oğlu? Yenə də torpaq həsrətlişi olacam. Axı məzarı qərblə qaldıqda qalan gör nə qədər yurd həsrətlişi oldu bu 21 ildə. Ana baladan, bacı qardaşdan, ata oğuldan ayrı düşdü.

Səndən ayrılalı tənha qalmışam,
Yuvası dağılan bir quş olmuşam.
Mən ata yurduna həsrət qalmışam,
Hələ də özümə yer tapmıram mən.

Mənim üçün Vətən, alça ağaclarının ağappaq çiçəklərinə bürünən Laçın dağından başlayır. Ən çox xatırladığım mənzərədir bu, bilirsənmi...

İndi tək bircə dəfə o gözəlliyi görmək üçün hər şeyi qurban verərdim.

Sənin isə gözlərin də ürəyin kimi doludur, bilirəm. Nə qədər gözəlliklər görmüsən, obalar gəzmisən, saf, təmiz havasında ciyər dolusu nəfəs almısan.

Bilirəm ağlından nələr keçir. Kaşkilərin, bəlkələrin incidir ürəyini...

Yəqin düşünürsən ki, indi əzəmətli İşıqlı dağı hər parçasına düşmən ayağı dəyəndə qüruru sınmasın deyə göz yaşını içinə axıdır.

Biz də göz yaşımızı içimizə axıtdıq. Qaçqın dedilər, köçkün dedilər...

Bəlkə söz dəyənlərin qarşısında sındırmadıq özümüzü. Amma ürəyimizdən qara qanlar axdı, qəlbimiz sındı...

Görəsən, Sarı Aşığın qərib ruhu Güləbirdi hər dolaşdığında hansı bəyatını deyib bizi səsləyir?

Aşıq, vətən yaxşıdı,
Köynək kətan yaxşıdı.
Qəriblik cənnət olsa,
Yenə Vətən yaxşıdı.

Saqraq səsi Ağbulaq şalələsi çoxdandır ki, səssizliyin matəminə bürünüb bəlkə də...

Biz də illərdir səssizliyə alışdırdıq özümüzü, Vətən oğlu... Toz-dumanlı şəhərin səs-küyündən bezib, dərdimizə yas saxladığımız Matəmimiz səssizliyimiz oldu...

Qovuşuqda Koroğlu qayası məğrur igidlərini səsləyib çağırır, eşitmirsənmi? Kaş quş olub uça bilsəydik... Bir möcüzə olsaydı da, Vətənin harayına yetişsəydik.

Gəl tərپən Laçından sökülməmiş dan,
Qorxmamış öt görüm İlanqayadan.
Kim sənə vurulmaz, Talışvurulan?
Heyrət muzeyidir dağlarım mənim.

Sağrı bulağın suyu görən qurudumu düşmən zəhmindən? Soyuqbulaq, Sarıbulaq, Korcabulaq, Daşbulaq, Əlibulağı, Turşsu, İstisu düşmən yanğını söndürür indi.. Ciyərim yanır, Vətən oğlu, o bulaqların bumbuz, min dərdə dava, göz yaş kimi dupduru suları üçün...

Bəs Altun taxtadan, Qırxqız yaylağından heç xəbərin oldumu? İndi namərd tapdağında inildəyirlər için-için...

Çalbayır, Uzunyal, Çilgəz, Mıxtökən,
Sizi gözlərimdən oğurladı çən.
Elə zənn elədi bədnəzərəm mən,
Tutuldu qarşımda yollarım mənim.

Hoçaz qayasında qartallar daha yuva salmır deyirlər... Açan çiçəklər də düşmən nəfəsindən hər bahar tez açılıb, tez solur, xəbərin varmı?

Toyuqtöküləndən ehmalca keçdim,
Qantəpər çinlədim, qırxbuğum biçdim.
Sütül baldırğanla qaynar süd içdim,
Dağlarda dağlandı dağlarım mənim.

Yaman bənövşə, nərgiz həsrətlisi olmuşam, Vətən oğlu. Hərdən yuxumda doya-doya qoxlayıram o çiçəkləri. Kaş ki, bir meh əsəydi də, o çiçəklərin ətrini bizə gətirəydi...

Yemişan, nanə, qırxbuğum, quzuqulağı, zirinc, yovşan, qulançar – min dərdin çarəsi idi adını sadalaya bilmədiyim nə qədər bitkilər, güllər, çiçəklər...

İmanlar yurdunda gəldim imana,
Zorkeş, Qovuşuq qonağa ana.
Deyirəm ya qismət, bir də o yana
Görən düşəcəkmə güzərim mənim?!

Heç ağlına gələrdimi uşaq vaxtı hər yay çadır qurub, ömrünün ən rahat vaxtlarını keçirdiyin, ata-baba yaylağın-Fərməş təpə düşməyə keş-damaq məskəni olacaq bir gün... Ağlından keçərdimi, kirlənəcək xoş xatirələrin murdar düşmən üzündən?

O dağlardan əsib gələn
Meh, başına dolanım mən.
Muncuq-muncuq mirvaritək
Şeh, başına dolanım mən.

Heyif, çox heyif, Sarıbaba, Dəlidağ düşməyə sipər ola bilmədi... Əsir götürülmüş, min əzab, işgəncə verilən qız-gəlinlərimizin, qocalarımızın, cavanlarımızın, uşaqlarımızın ah-naləsindən qəddi əyildi... Vüqarı sındı.

Daha nələri deyim ki, dərindən xəbərim olduğunu biləsən, Vətən oğlu?

Deyirlər, göz bəbəyi kimi qoruduğumuz Ağoğlan məbədinə düşmən yaman sahib çıxıb.

El-obamın köhnə inanc yeri sayılan Xəlfə ocağını murdarlayıb namərd düşmən...

Düşmənin gözü kor olsun. Əsrarəngiz Qaragölümün gözəlliyindən indi o zövq alır doya-doya...

Torpaqdan pay olmaz ki, Vətən oğlu. Vətənimə istəyirəm...

Atamın həsrətindən ürəyi parça-parça olan, ruhu dolaşan yaralı Vətənim... Sənin də qardaş məzarını ağuşunda əmanət saxlayan o torpaqlar üçün canın yanır, bilirəm...

Amma dərdlənmə, Vətən oğlu. Sənə demişdim, xatırlayırsanmı? Sən Vətənsən... Qəm eləmə, yenə o yerlərə qayıdacağımıza inanıram. Sən də inan...

Qönçəgül KAMALQIZI

AXTAR BABALARI

PİRCAHANLI TEYMUR KİŞİ

1918-ci ildə indiki Laçın rayonu ərazisində tarixə Qaragöl döyüşləri adı ilə düşmüş hadisələr xalqımızın azadlıq müharibəsi, savaş tarixinin ən şanlı səhifələrindən biridir.

Zabux və Abdallar dərələrində türkün qəddar düşməni Andranikin başçılıq etdiyi erməni quldur dəstələrinin darmadağın edilməsi heç də adi bir məhəlli, xırda, qısamüddətli, lokal döyüşlər kimi qiymətləndirilməməlidir. Xalqımız, bütün türk ulusu üçün həmin hadisələr, eyni zamanda bugünkü Azərbaycanın müstəqilliyində, onun ərazisinin müəyyən edilməsində böyük tarixi əhəmiyyət kəsb edir.

1918-ci ildə təpədən dırnağa qədər silahlanmış terrorçu dəstələrinin darmadağın edilməsinin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Qaragöl döyüşlərində soydaşlarımızın qələbəsi, nəinki indiki Laçın rayonu ərazisində yaşayan türklər, eyni zamanda bütün Qarabağın xilasası və bu ərazidə kütləvi qətləmlərin qarşısının alınması demək idi.

Bu böyük tarixi hadisələrin təşkilatçıları və hərbi əməliyyatlara rəhbərlik etmiş XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda formalaşmış milli burjuaziyanın görkəmli nümayəndələrindən biri olan Sultan bəy, əfsanəvi səhra komandiri Seyid Həmid, döyüş əməliyyatlarının müvəffəqiyyətlə başa çatması üçün həyatlarını təhlükəyə atan Cağazurlu Ağamməd, Hacılarlı

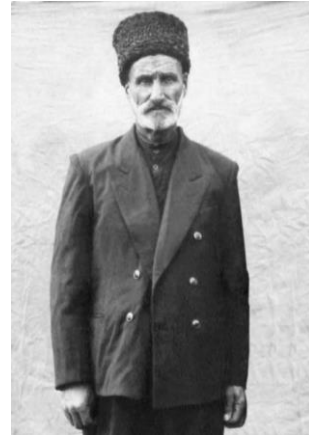
Ağalar, özünün hərbi bacarığını, biliyini, qabiliyyətini bu işə həsr etmiş, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin qurucularından olan Xosrov bəy Sultanov bəlkə özləri də bilmədən, ermənilərin xəstə, “dənizdən-dənizə böyük Ermənistan dövləti, türklərsiz Qafqaz” xülyasını, niyyətlərini, ali məqsədlərini qəhrəmancasına pozublar. Bu bir tarixi həqiqətdir ki, əgər erməni terrorçuları Qarabağın dağlıq hissəsindən keçərək Aran Qarabağa daxil ola bilsəydilər, çox güman ki, onları Zəngəzur, Göyçə, Ağbaba, Qəmərli, Dərələyöz, Vedibasar kimi qədim türk torpaqlarından çıxarmaq mümkün olmazdı və ermənilərin erməni donuzunun Kürdən su içməyi reallaşa bilərdi.

Əvvəlki yazılarımızda bu tarixi hadisələrin fəal iştirakçıları haqqında qısa şəkildə məlumat vermişdik. Bugünkü yazımızda həmin hadisələrin ən fəal iştirakçılarından və əsas təşkilatçılarından olan Pircahanlı Teymur kişi haqqında dəyərli, Qarabağı unutmayan, Qarabağ dərini qəlbində gəzdirən oxucularımıza qısa məlumat verməyi özümüzə borc bildik.

Pircahan kəndi Laçın rayonunun Minkənd, Güləbird, Şəlvə, Qorçu, Ciciimli kimi ən qədim kəndlərindən biridir. Qədim oğuz eli, türk obası olan bu kənddən Laçın rayonunun ictimai-siyasi həyatında böyük xidmətləri olan əzmkar, vətənpərvər, ziyalı şəxsiyyətlər çıxıb. Rayonun yaranması və qurulmasında, təhsilin, səhiyyənin, təsərrüfat sahələrinin formalaşmasında Pircahan kəndindən olan Kamal Allahverdiyev, Rəhim Rüstəmov, Abbas Abbasov, Musa İsayev, Ayaz Abbasov, ömrünün ən gözəl, gənclik illərini doğma kəndindən kənarda, rayonun kəndlərində müəllimlik etmiş gözəl şair Əbdüləhəd Pircahanlı, 1988-ci ildən bu günə qədər öz elindən, doğma camaatından, rahat həyat yaşamaq üçün imkan olduğu halda belə ayrılmayan Məhiyəddin İmamverdiyev tək Laçın rayonunda deyil, bütün Qarabağda ən hörmətli, dəyərli, ağsaqqallardan, ziyalılardandırlar.

Pircahan kəndinin ən hörmətli, müdrik, el ağsaqqallarından biri də Teymur kişidir.

Teymur Nəcəf oğlu Mərdanov 1879-cu ildə Laçın rayonunun Pircahan kəndində anadan olub. Gənc yaşlarından öz əməksevərliyi, qoçaqlığı, həmişə haqqın-ədalətin tərəfində olması, eyni zamanda təhsil alması onu yaşıdlarından fərqləndirirdi. Gənc yaşlarında ətraf kəndlərin də problemlərinin həllində fəal iştirakı Teymura xüsusi hörmət qazandırmışdı. O dövrdə yerli qəza, quberniya məmurları bu ərəzidə müəyyən məsələlərin həllində Teymurla məsləhətləşməli, bəzi hallarda onunla hesablaşmalı olurdular.

Teymur kişinin doğma torpağının, elinin namus və qeyrətini çəkmək, elin qayğısına qalmaq xisləti 1918-ci ildə Birinci Dünya müharibəsində məğlub olmuş çar Rusiyasının bütün ərazisində olduğu kimi erməni terrorçu dəstələrinin Bakıda, Qubada, Şirvanda, Azərbaycanın digər bölgələrində qırğın törətdikləri ağır bir vaxtda əliyalın, qorxu, təlaş içərisində öz ölümlərini gözləyən sadə xalqın önünə çıxmaq, onu səfərbər etmək, doğma elin, torpağın müdafiəsini təşkil etmək tarixi bir zərurət idi. Belə ağır, müdrik ağsaqqal sözünə ciddi ehtiyac duyulduğu bir vaxtda Teymur kişi öz həyatını, demək olar ki, malını-mülkünü fikirləşmədən elin, xalqın önünə çıxdı, onlara bu ağır günlərdə maddi və mənəvi dəstək oldu.

Teymur kişinin tarixi xidməti ondan ibarət idi ki, o, erməni terrorçularına qarşı ayrı-ayrı kəndlərdə göstərilən kortəbii, dağınıq müqaviməti təşkilatlandırmaq, qüvvələri birləşdirmək üçün ağıllı tədbirləri müdrikcəsinə həyata keçirə bildi.

Vəziyyət o dərəcədə ağırlaşmış, mürəkkəbləşmişdi ki, hətta Sultan bəy özü dinc əhalini ərazidən çıxarmaq barədə Teymur kişi ilə məsləhətləşməli olmuşdu. Belə bir ağır vaxtda, təkbəşinə, kiçik 10-15 nəfərlik dəstələrlə ermənilərə qarşı döyüşən mərd, qoçaq adamları bir yerə toplamaq, onların söylərini birləşdirmək o qədər də asan deyildi. Ona görə də Teymur kişi Pircahan kəndini tərk edərək döyüşlərin getdiyi əraziyə – Minkənd çayı boyunca, hərbi dillə desək, cəbhə xətti boyunca kəndlərə gəlir. O burada sözü keçən hörmətli ağsaqqallarla, xüsusən Kosalarlı Mərdan, Sadınlı Allahverdi, Minkənddə Şahsuvarlılarla görüşür. Qoçaq olduğu qədər də, qürurlu, mərd, eyni zamanda heç kəsə tabe olmayan inadkar Seyid Həmid, Cağazurlu Ağammədi, Hacılarlı Ağaları çox çətinliklə olsa da bir yerə toplaya bilir. Xalqın bu ağır günündə aralarında olan xırda, əhəmiyyətsiz narazılıqları kənara atıb, doğma torpağın, elin namus və qeyrətini qorumağın vacib olduğunu onlara qəbul etdirə bilmişdi. Eyni zamanda Teymur kişi mənəvi dəstəklə yanaşı, maddi dəstəksiz torpaqların müdafiəsini təşkil etməyin mümkünsüzlüyünü də qabartmış və Sultan bəy olmadan müqavimətin təşkilinin qeyri-mümkünlüyünü də önə çəkmişdi.

Məhz Teymur kişinin təşkilatçılığı ilə Pircahanda Sultan bəylə o dövrün ən fəal adamlarının tarixi görüşü təşkil olundu. Görüş zamanı, nəinki Laçının, Qarabağın, bütün Azərbaycanın, türk dünyasının ən böyük şəxsiyyətlərindən biri olan Sultan bəy öz alın təri ilə qazandığı var-dövlətini, bütün sərvətini ermənilərin bu torpaqlara buraxılmaması üçün aparılan mübarizəyə sərf ediləcəyini bildirmiş, xalqın igid oğlu, əfsanəvi qəhrəman Seyid Həmidə şəxsən müraciət edərək kafirləri məhv edib torpaqlarımıza buraxmamaq üçün ona hərtərəfli kömək göstərəcəyini bildirmişdi. Görüşdə Seyid

Həmid, Cağazurlu Ağamməd, Hacılarlı Ağalar, o cümlədən Şahsuvarlıların nümayəndəsi, Kosalarlı Mərdan kişi, Sadınlı Kərbəlayi Yusif oğlu Allah-verdi iştirak etmişdilər.

Məhz bu tarixi görüş Qaragöl döyüşlərinin azəri türklərinin qələbəsi ilə başa çatmasında həlledici rol oynadı. Bu görüşdən sonra Teymur kişi Pircahana qayıtmadı, döyüşlər gedən Cağazur, Hacılar, Sadınlı, Mollaəhmədli, Minkənd kəndlərində gecə-gündüz hərbi əməliyyatların təşkili, döyüşçülərin silahla, ərzaqla təchizatı işlərində iştirak etdi. O, xüsusən heç kəsə tabe olmaq istəməyən, ipə-sapa yatmayan Seyid Həmidin daim yanında bir komandır kimi əsas məsləhətçisi olmuşdu.

Qaragöl döyüşləri qalibiyyətlə başa çatdıqdan sonra Teymur kişinin xalq arasında hörməti daha da artmış, o, müdrik el ağsaqqalı səviyyəsinə yüksəlmişdi.

Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra da yeni hökumət xalq arasında nüfuzuna görə Teymur kişiylə hörmətlə yanaşmış, hələ Laçın rayonu təşkil edilməzdən əvvəl – 1919-1924-cü illərdə o, böyük bir ərazini əhatə edən – Abdallardan başlanmış Lalalı, Sarıbaba yaylaqlarını əhatə edən Xırmanlar, Ayıbazarı, Ərdəş və Dərəkənd, Vağazin, Pircahan, Alqulu, Böyük Seyidlər, Qaraçanlı, Alpoud kəndlərini birləşdirən Pircahan nahiyyə Şurasının sədri təyin edilmişdi.

Teymur kişi öz şəxsi nüfuzundan, hörmətindən istifadə edərək, ağır 30-cu illərdə rayonda repressiyaların kütləvi hal almasının qarşısının alınmasında, bir çox günahsız laçınlıların repressiyadan xilas edilməsində fəallıq göstərmiş.

Teymur kişi gözəl ailə başçısı olub. Onun Matah adlı həyat yoldaşı və 9 övladı – 6 qız, 3 oğlu olub. Teymur kişinin oğlu Bahadır Nəcəfov, qızı Suqra Nəcəfova rayonda təhsil işinin təşkili və inkişafında mühüm rol oynayıblar. Teymur kişi 1973-cü ildə 94 yaşında vəfat edib.

Qədirbilən Laçın eli, bütün Qarabağ müdrik el ağsaqqalı, elinin, obasının namusunu hər şeydən üstün tutan Teymur kişini bu gün də iftixarla yad edir, onun xatirəsini əziz tuturlar.

Nizami İSMAYIL

SƏNGƏR XATİRƏLƏRİ

*“Laçın və laçınlılar” qrupunun üzvləri
Milli Qəhrəman Oqtay Güləliyevin qəbrini ziyarət edərkən.
10 noyabr 2013-cü il*

General Məhəmməd Əsədov XTPD yaradandan sonra sərhəd bölgəsi olduğuna görə Laçın polis şöbəsinin nəzdində bir rota yarandı. Laçın cavanlarını işə qəbul etdilər. İlk döyüşlərimiz Laçından başladı. Çağazur sərhədindəki postlar Laçın polisi və könüllülərdən ibarət döyüşçülər tərəfindən qorunurdu. Daşaltıya və Kərkicahana hücum olanda ilk köməyə çatan laçınlılar oldu. Oqtay Güləliyevin komandanlığı ilə Laçın polisləri orada igidliklər göstərərək döyüşçüləri mühasirədən çıxartdılar. Bundan sonra Ələvsət Abbasov başda olmaqla bizi 12 nəfərlə Kirs dağına göndərdilər. Yerli döyüşçülərin səyi nəticəsində mayın 14-nə qədər ermənilər Şuşakənddən Suarası, Fərəcan yolunu keçə bilmədilər. Bizi geri çağıraraq Fərəcan kəndinə göndərdilər. Laçın itirilmək üzrə idi, mən o vaxtlar polis şöbəsində UAZ maşını sürürdüm. Rəis Akif Səlimov məni Bakıya güllə, silah dalınca göndərdi. Mayın 18-də geri qayıdanda artıq Laçın alınmışdı. Bir neçə gün Gülbirddə qaldıqdan sonra polisləri Bakıya çağırıdılar və bizə iyun ayında Kəlbəcərdən Laçına keçmək tapşırığı verildi. Qorçu kəndində yerləşdik. Sonra Pircahan kəndinə keçdik. Pircahanda da ağır döyüşlərimiz oldu. Orada olarkən xəbər verdilər ki, Hoçaz kəndinə gedən uşaqlar (döyüşçülər) mühasirəyə düşüblər. Biz-Hoçaz uşaqları kəndin yollarını yaxşı tanıdığımız görə yığıb köməyə getdik. Ancaq çox çətinliklə meyitləri çıxara bildik.

Sonra biz Qoşasu kəndinə keçdik, döyüş şəraitinin həddindən artıq əlverişsiz olmasına baxmayaraq ruhdan düşmürdük. Aclıq bizi əldən salırdı, evlərdən un kisələrini bir yerə toplayıb kənd “pekarnı”sını işə saldıq. Hər gün Vüqar, Şərif (Mirikli Şərif, Allah rəhmət eləsin) və mən 15-20 çörək bişirib kürəyimizdə Alxaslı və Mişnidə yerləşən postlara aparırıdık. Hoçaza hücum planı hazırlanırdı. Hoçazlılardan ibarət kəşfiyyat qrupu gedib qayıdandan sonra hücum əmri verildi. Hoçaz dağına almaq vəzifəsi Laçın polisinin üzərinə düşürdü. Yaralıları nəzərə almasaq, Laçın polisi Hoçazı itkisiz ələ keçirdi. Postları ələ keçirdikdən sonra ermənilərə məxsus böyük miqdarda ərzağı arxaya göndərdik. Rəis Akif Səlimov bu qələbəmizə görə bizi mükafatlandırdı. Orada “Mərmər karyeri” deyilən yerdə qələbəmizi qeyd edirdik, bir-birimizi təbrik etdiyimiz vaxt erməni vertolyotları Həkəri çayının üzəri ilə gəlib bir anda üstümüzə hücum çəkdilər. Sayıqlığımız nəticəsində orada ölümdən qurtulduq, bizimlə paralel olaraq Tığık və Ağanus kəndində də güclü döyüşlər gedirdi. Ermənilərin torpaqlarımızdan qovulma xəbərini eşitdikcə sevinir, Laçına girməyə tələsirdik. Oqtay və Rəhmanla məsləhətləşib Qanlı zəmi (Hoçazla Avazdarın arası) deyilən yerdə ermənilərin postunu götürmək planını hazırladıq.

Hoçaz qayası alınmamışdan əvvəl “Mişni rotası”nın könüllüləri yığışib öz kəndlərinə kəşfiyyata getdilər. O zaman Ağdərəyə hücum olmuşdu, ermənilər Laçından dəhliz kimi istifadə edərək Mişnidən keçməklə Ermənistana adlamaq istəyiblər və bizim kəşfiyyat dəstəsi ilə rastlaşıblar. Hətta yadımdadır ki, uşaqlar ermənilərin onlara külli miqdarda pul təklif etdiklərini deyirdilər. Ancaq bizimkilər bu təkliflə razılaşmayaraq quldurların hamısını qıraraq, bir ailəni isə girov götürmüşdülər. Mişni alınanda pulların oralara necə səpələndiyinin şahidi olduq. Sonra o əsirləri azərbaycanlı əsirlərlə dəyişdik. Hoçaz əməliyyatına başlayanda mən sürücü vəzifəsini də icra edir, rəis müavini İsrail Xanlarovun maşınını sürürdüm. Qəbuledicidə eşitdik ki, ermənilər Kamallı, Çıraqlı tərəfdən hücumə keçmək istəyirlər. Uşaqların sayı az olduğu üçün posta adam çatmırdı. Əhmədov Etibar, Hüseynov Vüqar, Zülfü və Tural ezamiyyətdən gəlirdilər. İsrail Xanlarov dedi ki, mən də sizinləyəm, gedək köməyə. Uşaqlar razı olmadılar. “Ded, yaxşısı budur sən maşını sür get, mən uşaqlarla gedim” – deyərək rəis müaviniyə müraciət etdim. Razılaşdıq. 8 gün böyük çətinliklərlə üzləşsək də, axır nəticə yaxşı oldu. Hoçaz dağına ermənilərdən azad etdik.

Oqtay, Rəhman (Kəlbəcərli), Elşad, Cabir, Şikar, Lətif, Mətləb (Məşdi), Rüstəm və mən – yadımdan çıxan oldusa üzr istəyirəm – “Telesentr”i götürmək üçün əvvəlcədən kəşfiyyata getdik. Qanlı zəmi deyilən yerdə ermənilərin kiçik bir postu var idi, biz gizlicə postdakı erməniləri öldürüb gizlətdik. Bu zaman Qızılca tərəfdən erməni UAZ-ın gəldiyini görüb gizləndik.

Maşın gəlib postda saxladı, ancaq yerə düşmədilər, qabaqda bir yekəqarın erməni (sonradan bildik ki, o, azərbaycanlıların qatı düşməni, Qaragölün nəzarətçisi Sedrak imiş) maşından yerə düşmədən qapını açıb ermənicə çağırmağa başladı – Samvel, Aşot.... Sürücü maşının mühərrikini söndürmürdü ki, atəş açaq. Dayandıqları yer yoxuş olduğu üçün gözləyirdik ki, dayansınlar, həm də maşını salamat ələ keçirək. Elşaddan və uşaqlardan xahiş etdim ki, elə ataq ki, təkər və radiatora zərər dəyməsin. Ancaq ermənilər də şübhələnmişdilər, gördük geriye qayıtmaq istəyirlər, atəşə başladılar. Onlar yalvararaq “atəş açmayın, təslim oluruq” – desələr də bunun nəyə erməni kələyi olduğunu düşünüb aman vermədik. Maşın arxaya gedərək dərəyə yuvarlanıb aşdı. Mən hər şeyi unudaraq ora yaxınlaşdım, maşının açarını, akkumulyatoru götürüb gizlətdim. Əsas sənədləri də götürmüşdük. Sonradan bildik ki, bunlar Artışatın hərbi komissarı, yüksək rütbəli hərbiçilərdir. Bu zaman geridən döyüşçülərlə dolu ermənilərə məxsus tank və kamazın gəldiyini gördük. Rota komandiri Oqtayın tapşırığı ilə Rizvan meşəsi deyilən ərazidə gizləndik. Ermənilər bütün silahlardan bizi atəşə tutsalar da, ağıllı komandirlərin səyi nəticəsində itki vermədən yerimizə qayıtdıq.

Səhəri gün “Telesentr”ə hücum planı hazırlandı. Artileriya atəş açmalı, Laçın polisi hücumə keçməli idi. Qanlı zəmiyə yaxınlaşanda gördük ki, ermənilər meyitlərini götürüblər, ancaq maşın qalmışdı. Oqtay dedi ki, ehtiyatlı olun, ola bilsin, ermənilər nəyə kələk işlədiblər. Xahiş elədim ki, mənə bir nəfər köməkçi ver, qalanıyla işin olmasın. Dostum Əliyev Şaiqlə yaxınlaşdıq maşına, gördük ki, ermənilər maşının qapısına mərmə bağlayıb, təkərlərini deşiblər, yağını boşaldıblar. Oqtay dedi bundan maşın olmaz, gəl gedək. Qapısı yox, çadırı yox, şüşələri qırılıb, bunu yığmaq mı olar? Dedim siz “Telesentr”i alana kimi maşın hazır olacaq. Razılıq verdi, hərbiçilər Hoçazın içindən kəşfiyyatdan gəlirdilər. Dedilər kəndin yaxınlığında bir erməni UAZ-ı xarabə olub. İstəyirsinizsə gecə gedin, nə lazımdısa sökün. Şaiqlə ikimiz getdik kəndə, ermənilərin hələ kənddə postları var idi. Təkərləri açıb qayıtdıq. Maşını işə salmaq istəyəndə gördük ki, ermənilər yağını açıb buraxıblar. Hoçazdan Alxaslıya 25 km piyada yol gedib yağ və yanacaq gətirdim. Nə isə, çox əziyyətdən sonra maşını işə salıb uşaqların yanına çatdıq. Aclıq bir yana, hərənin içərisi güllə və ağır yüklə dolu “veşmeşok” daşdığı zamanda qəfildən bir maşının peyda olması nə deməkdir, bu əziyyəti görənlər bilir. Sus və Qızılcanı ermənilərdən aldım. Adı yadımda deyil, kimsə bir dovşan vurmuşdu, onu bişirib 62 nəfər arasında böldük. Ermənilərdən müsadirə etdiyimiz maşının içərisindən 1 litr spirt də götürmüşdük. Bərxudar Novruzov həmin spirti şüşənin qapağında hamıya payladı. Amma Sus kəndini alanda bir inək və bir keçi tapdıq. Sözləşdik ki, Laçını alanda inəyi və keçini şəhərin başında kəsib bayram edəcəyik.

“Telesentr”in alınmasında da çətinliklər oldu, düşmən mövqeyini artilleriyanın vurmaları lazım idi. Oqtay və Çingiz (rəis müavini) kimə dedisə, dedilər yuxarıdan əmr olmalıdır. Hoçazdan Şəmşir var idi, dedi siz tank sürənin başını qatın, mən atmağı bacarıram. O, bir mərmə ilə düşmən mövqeyini məhv etdi. Sonralar o mərmiyə görə çox söz-söhbət oldu. “Telesentr”i alandan sonra orduya təhvil verib irəlilədik. İsi dayının bağı deyilən yərə endik. Oqtay dedi ki, bu erməni “dığa”larına (orda məskunlaşan ermənilərə) güllə atmayın, onların qanı bizim torpaqları murdarlamasın. Hamı şəhərə girmək əmrini gözləyirdi. Tığıkdən ordumuz, Ağanus tərəfdən Əliyarın dəstəsi. Gözlənilmədən xəbər gəldi ki, polis keçsin arxaya, şəhərə ordu girəcək. Kor-peşman geri döndük. Elə yorulmuşduq ki, heç kim dinib-danışmırdı. Qızılıcada Qırmızı dərə deyilən bir yerdə baxdıq ki, böyük bir ordu gedir, biz də qoşulduq onlara. Elə fikirləşdik ki, bunlar da bizi kimi geri çağırılanlardandılar. Bir az gedəndən sonra Oqtay başa düşüb ki, erməni ordusudur. Hamıya işarə ilə başa saldı ki, bizi tələyə salıblar, çalışın bir-bir aradan çıxın. Axırncı yoldaşlarımız ayrılanda ermənilər duyuq düşüb bizi atəşə tutdular. Burada da komandirimizin igidliyi sayəsində itkisiz canımızı qurtardıq.

Yenidən Hoçaz qayasına çəkildik. Oqtay hələ bir dəfə də olsun maşına minməmişdi. Bir açar, maşına aid bir şey tapan kim gətirib qoyurdu maşına. Deyirdi ki, qoy qalsın, Laçına gedəndə maşını yığdırırıq, sonra minəcəm. Hoçaz qayasında qoymadı yanında qalam. Dedi Cabirlə get Mişniyə, maşını təmir edin, mən də gələcəm, uşaqları tək qoya bilmərəm. Biz Cabirlə maşının təmirini qurtarmamış qəbuledici ilə məlumat verdilər ki, ermənilər Hoçaza hücumla keçiblər. Oqtayla əlaqə saxladım ki, köməyə gələk. O isə bizə Pircahandakı uşaqlara ərzaq aparmağı tapşırırdı. Biz Ərtəpəyə çatanda bildirdilər ki, qabağa getməyin, artilleriya vurur. Az keçmədi ki, Oqtay olan postun vurulması xəbəri gəldi. Biz ora çatanda artıq gördük ki, uşaqlar Oqtayın, Əşrəfin, Ədalətin meyitini gətirirlər. Hüseynov Əli də ağır yaralanmışdı. Şəhidlərimizi Zavod (Hacısamlı) kəndindən Bakıya yola saldıq. Mən orada dedim ki, maşını aparıb qayadan buraxım dərəyə. Bu maşın Oqtaya qismət olmadısa, heç kimə qismət olmasın. Akif Səlimov məni başa saldı ki, yaxşısı budur maşını apar Bakıya, biz də kömək edib yığdıraq, verək ailəsinə, bəlkə bir təsəlli olar. 6 nəfərlə Bakıya gəlib şəhidlərimizi dəfn elədik. Bununla da Oqtaylı günlərimizə son qoyuldu.

Habil MURADOV

Robin ZİGER**ZƏFƏR ÜÇÜN DOĞULANLAR
(davamı)****BÖYÜK SİRR**

Uşaqkən qurğuşunu qızıla döndərməyi uman kimyagərlər barədə yazılar oxuduğumu xatırlayıram. Yəqin ki, bunlar heç bir şey göstərmədən varlı olmaq istəyən ilk insanlar imişlər.

Sahib olduğunuz hər şeyi bir anda itirib sonra tapsaydınız, nə qədər xoşbəxt olacağınızı bir düşünün.

Uğurun, başının tək bircə yolunu aramanın anlamsızlığı bu kiçik bir hekayətdə çox gözəl ifadə olunmuşdur. Kiçik bir kənddə bir axşam bir adam küçə fənerinin altında nəsə axtarırmış. Bir nəfər ondan nə axtardığını soruşmuşdur. O, “ağac axtarıram” – deyər cavab vermişdir. Soruşan şəxs də çöməlib ona yardım etməyə çalışmışdır. Bir neçə dəqiqəlik arayışdan sonra o, yenə də “ağacı harada düşürübsən?” – deyər soruşmuşdur. Bəridəki yolun qaranlıq aşağı tərəfini göstərərək “orada” – demişdir. “Bəs onda niyə burada axtarırsan?” cavab: “bura işıqlıdır, ona görə” olmuşdur.

Burada bir sır yoxdur. Fəqət gerçək budur ki, uğurun təməl ünsürləri nə qarışıq, nə də qeyri-müəyyəndir. Başarılı fərdlərin əksəriyyəti etdiklərinin bu olduğunun fərqlində olmadan dörd təbii uğur prinsipini tətbiq edirlər. Əlbəttə, bəziləri bir ünsürü o birilərinə nisbətən daha çox vurğulayırlar. Həqiqətən də iki insan eyni kombinasiyanı tətbiq etmər. Fəqət elə fərqli aş-bazların omlet (qayğanaq) bişirdikləri kimi, hazır yeməyin dadı və forması fərqli olsa da hamısının içindəkilər eyni olacaqdır.

Uğurun, başının dörd əsas prinsipi bunlardır:

Dəqiq bir hədəf

Konkret bir plan

Özünəinam

Bacarmamaq qorxusunun olmaması

Beyin obrazlarla, şəkillərlə düşündüyü üçün nəyi bacarmaq uğrunda şey göstərdiyini aydın bir surətdə zehində canlandırmağa ehtiyac duyar.

Bill Geytsin konkret hədəfi personal kompüterləri hər bir ailənin istifadə edərək biləcəyi bir hala gətirmək idi. Soixiro Honda iş həyatına on beş yaşında mühəndis şagirdi olaraq başlamışdı, lakin hələ o zamandan çox konkret bəllilənmiş bir amacı var idi. Hədəfi o dövrdə bir nəqliyyat kimi atlara və velosipedlərə bel bağlamış bir ölkədə ucuz motosikletlərin toplu istehsalına

nail olmaq idi. Rahibə Terezanın bir amacı vardı: toplumun tərək etdiyi kim-səsizlərə həyan olmaq.

Siz öz hədəflərinizi bəllilədinizmi?

Hər bir məqsəd bir düşüncə, bir xəyal olaraq başlar. “Əgər planlamağı bacarmırsınızsa, başarsızlığı, uğursuzluğu planlayırsınız”. Hədəfinizi tam konkret müəyyən etdikdən sonra növbəti addım ona necə nail olacağınızı dəqiq planlamaqdır. Planın çox müfəssəl və incəlikli, yaxud qürursuz olmasına lüzum yoxdur. Durum dəyişdikcə, buna uyğun olaraq planlarınızı da hər həftə, hər gün dəyişdirməyiniz son dərəcə təbiidir. Həqiqətən də, ən yaxşı planlar ən dəyişdirilə bilən planlardır. İşə yaramadıqca dəyişdirin, tənzimləyin.

Alış-verişə çıxarkən bir siyahı tutarsınız, satın almaq istədiklərinizin nə olduğuna öncədən qərar verərsiniz. Ancaq bunu etmədikcə, evə qayıtdıqda nəsə vacib bir şeyi unutmayacağınıza əmin ola bilərsinizmi?

Özünəinam, güvən (ingiliscə confidence) latın dilindəki com (ilə) fides (inam) sözlərindən götürülmüşdür. İnəm bir şeyə, birinə (bu halda özünüə) keçmiş müsbət təcrübələrin verdiyi əminlikdən doğan bir güvənməkdir. O, lovğalıqdan, yekəxanılıqdan fərqlidir. Lovğalıq, öyüngənlik – bu inamı təsdiqləyəcək heç bir dəlil olmadan özünə inanan ifrat qürurlu bir eqonun, mənliliyin məhsuludur və əksərən əndişəli və güvənsiz bir şəxsin xüsusiyyətidir. Yaxınlıqdakı xəstəxananın təcili yardım bölməsinə aparıldığınızı xəyal edin. Ayağınız əzilmiş, biləyiniz çıxmışdır. Qapıda eyni yaşlı iki həkim durmuşdur. Biri sizdə inam, o birisə özündənrazılıq təəssüratı doğurur. Sizinlə hansının məşğul olmasını istərdiniz? Mən birincini seçərdim.

Gerçək güvənli fərd və qurumlar hər zaman təvazökar olurlar. Çünki keçmişdə bacara bilmiş olduqlarından içlərində yenə bacara biləcəklərinə dair səssiz bir bilgi vardır, o üzdən lovğalanmağa ehtiyac duymazlar. Güvən sizə sonsuz əngəlləri aşma qabiliyyəti verir. O, başqalarına da ilham verir, bir lideri lider edən ana ünsürdür. Kim olduğunuz və nəyi bacardığınızla səssizcə qürur duymaq – güvəninizin üzərində inşa ediləcəyi möhkəm bir qaya olar.

Kentucky Fried Chicken-in qurucusu Harlan Sanders qızarmış toyuq sousu olaraq gizli bir formulu bazarlamağa başladığı altmış üç yaşına qədər iş təşəbbüslərində daim uğursuzluğa uğradı. Onun ziyarət etdiyi ilk min restorən bununla maraqlanmadıqlarını söylədi və o, məhsulunu toyuq satışlarının yüzdə biri qarşılığında pulsuz vermək məcburiyyətində qaldı. Bir çox patent arasında elektrik lampası ən məşhuru olan ixtiraçı Thomas Edison mükəmməl lampa teli üçün uyğun materialı tapana qədər yeddi yüzdən artıq təşəbbüsdə bulunmuşdu. Bunun onda nə kimi bir duyğu yaratdığını soruş-

duqda o, “Mən başarsız olmadım, yalnızca istənilən sonucu verməyən yeddi yüz yol tapdım” – deyə cavab vermişdir.

İlahi dühamı? İlahi deyil, inamlı olmaq dühadır.

Thomas Edison

Nə həyatımız, nə də iş-məsləkimiz kimin birinci gələcəyini görəcəyimiz yarışlar deyil, bərabər səviyyədə əngəllər və qazanışlar ortaya qoyan yolçuluqlardır. Önemli olan qorxularınızla üzləşmə, onları yenmə və bunların yalnızca xəyallarınızın məhsulu olduğunun fərqi varmaqdır.

Dörd önəmli prinsipdən ən önəmlisi hansıdır? Bu baxımdan hədəf ən önəmlisidir, çünki onsuz özünüzü itirib, qeyb olarsınız. Ancaq sanıram ki, eyni dərəcədə vacib olan uğursuzluq qorxusunu yox etməkdir, çünki ancaq qorxusuzluq zehniyyətini inkişaf etdirə bildiyiniz təqdirdə bu yola qədəm qoya bilərsiniz.

Bir çox və böyük xətalar yapmadan heç kəs böyük insan ola bilməz.

Vilyam Qladstoun (1809-1898)

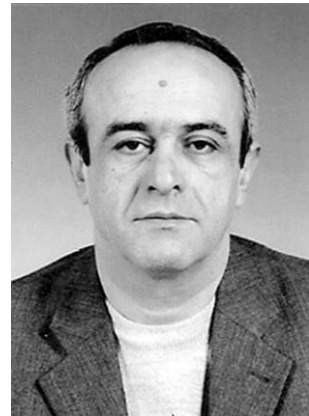
Bir dəfə bir şəxs mənə 1920-lərdə ABŞ prezidenti olmuş Calvin Coolidge-nin (Kəlvın Kulicin) aşağıdakı kəlamına görə başqa prezidentlərdən daha çox anıldığını söyləmişdir: “İsrarlı olun. Heç bir şey səbatın yerini verə bilməz. Qabiliyyət bu yeri ala bilməz, çünki dünya qabiliyyətli, amma başarsız, uğursuz insanlarla doludur. Düha verə bilməz: qiymətini almamış düha haradasa bir atalar sözü halına gəlmişdir. Təkcə təhsil də ala bilməz: dünya təhsilli xarabalarla doludur. Yalnızca səbat və əzmkarlıq hər şeyə qadirdir”.

Bu anda mümkün olduğunu xəyal belə etmədiyiniz şeyləri etmə gücü öz içindədir. Bu güc, inanclarınızı dəyişdirə biləcəyiniz anda xidmətinizdə olacaqdır.

Maksvel Malts

Səlcuq türkcəsindən uyğunlaşdıranı:

Yusif OTAYLI

NAĞILA DÖNMÜŞ ÖMÜR

Hazırda xatirələrə dönmüş, rüyalarda görünən, gözləri yollarda qalıb, bizi gözləyən taleyüklü Laçının Qarıqışlaq kəndində təmiz, saf və bilikli müəllim ailəsində bir körpə göz açdı dünyaya. Təbiətin qız fəslı olan bahar-da ulu Yaradanın hökmü ilə 1961-ci il aprel ayının 27-də Laçının tanınmış ər kişilərindən olan, hörməti, izzəti aşib-daşan İbiş müəllimin isti ocağında dünyaya gələn bu qızcığaz uşaqılıqdan çox şirin, ürəyəyatan, ağıllı olmağı ilə yanaşı, istər ailədə, istərsə də kənddə və məktəbdə hamıya sirdaş, əziz bacı idi. Qarıqışlaq kəndinin ən hörmətli və ağsaqqal kişilərindən olan atası İbiş müəllim son vaxtlarda olduğu kimi, o vaxtlarda da bu qaraşın qızcığazı çox sevar, çox əzizləyərmiş. Bütün nazını sözsüz çəkər, ürəyi nə istəsə alarmış. Ailənin sevimlisi olan Rəfiqə orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirib Xarici Dillər İnstitutuna (indiki Azərbaycan Dillər Universiteti) daxil oldu. İnstitutu bitirdikdən sonra təyinatla Laçının Qarıqışlaq kənd orta məktəbinə ingilis dili müəllimi təyin edildi.

Yadımdadır, mən IX sinfə keçmişdim, həmin ili də Rəfiqəni kəndimizə təyinatla müəllim göndərmişdilər. Atam İbiş müəllim və anam Suqra müəllimə ilə yanaşı bu ildən Rəfiqə də bizə dərş keçəcəkdı. Bu, mənı çox sevindirirdi. O, bir bacı kimi bizə o qədər yanırıd, o qədər bağılı idi ki, biz ana-

mızla ona fərq qoya bilmirdik. Xüsusilə də qaçqınçılıqdan sonra. 18 may 1992-ci ildə o böyük insanı – Laçının, eləcə də Azərbaycanın ər kişilərindən olan atamız İbiş müəllimi itirdik... Atam qeyri-bərabər döyüşdə 6 erməni quldurunu öldürüb qəhrəmanlıqla şəhid oldu. “Ayna-Zerkalo” qəzetində şahidlərin dili ilə bu haqda geniş məqaləni alman jurnalisti Erix Viderman nəşr etdirmişdi.

Bu ağır itkiyə dözməyən, saf və sədaqətli ürəyi qubar bağlayan anam Suqra müəllimə “İbişdən sonra mən yoxam... Məni sahiləsiz bir dənizin üzündə tənha qoyub getdin, ay İbiş...” kəlmələrini ixtiyarsız dilində şüara çevirdi və bu ürək göynədən kəlmələrin xəyalları ilə fani dünyadan köç eylədi yazıq anam...

***Elə bil duymuşdun ömrün sonunu,
Bu fani dünyayla halallaşırdın.
Əyninə geyinib cənnət donunu
Çəkilməz dərdlərdən uzaqlaşırdın.***

Bəli, çəkilməz dərd idi bu dərd, çəkilməz ələm idi bu ələm... Mən bu yaşa çatmışam, az-çox gəzib-görmüşəm həyatı... Ancaq, əziz oxucum, həqiqəti deməliyəm ki, mən atamla anam kimi bir-birinə saf, sədaqət dolu məhəbbət bəsləyən ikinci bir ömür yolçularına rast gəlməmişəm. Cənnət mələyi olan anam atamın böyüdülmüş şəklini daima bəğrinə basıb şəkilə qonmuş tozları göz yaşı ilə yuyardı...

Atamın, sonra isə anamın itkisi bizi çox sarsıtdı. Ümidimizi tək olan Allaha, bir də atamla anamın yadigarları olan qardaş-bacıya bağladım. Axı göyde tək olan Allahdan, yerdə isə doğmalarından insana əziz nə ola bilər?!

Kiminsə xəyalına gəlməzdi ki, ikinci anamız sanıb, ağbırçək gözündə gördüyümüz, hamının hayına vaxtında yetişən, həyatında yaxşılıqdan başqa kimsəyə bir ziyanı dəyməyən, sülh quşu olan Rəfiqə müəlliməni qəfil itirəcəyik. Bəli, sakitcə bir quş kimi uçu du aramızdan Rəfiqə müəllimə...

Nə yatdın, nə də ki, yuxu görəsən?!
Taleyin tez çöndü nağıla, bacı...
Ömrünün gül kimi, gözəl çağında
Ölümün gəlməzdi ağıla, bacı

Axı sən həyatdan bir kam almadın,
Talesiz ömrünə bir iz salmadın.
Yaxşılıqda heç vaxt geri qalmadın,
Dəyərdin yüz dənə oğula, bacı.

Yazıq Lətifəni sirdəşsüz qoydun,
Zərifə bacının qəlbini soydun...

Bu nağıl həyatdan demirəm doydun,
İstəmərdin ömrün dağıla, bacı.

Bəlkə də hamıdan çox Sahil yandı,
Yuxusu qarışır, ürəyi qandı...
İlqar bu yoxluğu bir yuxu sandı:
Dəyişməz zəhəri noğula, bacı.

Zərbələr vuruldu şana-şöhrətə,
Ürəyin dözmədi haqsız möhnətə.
Bir nazlı pəriydin, düşdün cənnətə...
Səntək insan çətin doğula, bacı!

Bəli, Rəfiqə ürəyi saf, hörmət qazanan, pisliyə qarşı yaxşılıq edən bir insan idi. Çətin ki, kimsə onun yaşadığı taleyüklü həyatı yenidən yaşaya...

Rahat uyu, bacı, yerin behişt, cənnət məkanında ruzin bol olsun!

İlqar ƏSGƏROV,

Laçın rayonunun Qarıqışlaq kənd sakini

ƏZİZ BACIMIN XATİRƏSİNƏ

Üç bacı idik. Laçın rayonunun Qarıqışlaq kəndində İbiş müəllimin ailəsində böyümüşük. İpək kimi yumşaq, humanist Mirzə yüzbaşının nəvəsi olan anam Suqra müəllimədən ancaq həyatda insafli olmaq, özündən böyüyü saymaq, hər kəslə öz dili ilə danışmaq tərbiyəsi almışıq. Mən Zərifə – həkim, kiçik bacım Rəfiqə ingilis dili müəllimi idi. Ortancıl bacım Lətifə isə oxumadı, ancaq orta təhsil aldı. Balacalıqdan üç bacı bir-birimizə və ailəmizə çox istəklili olmuşuq. Rəfiqə mənim bacım, tələbəlik dostum, yaxın sirdaşım, həm də arxa-köməyim idi. 1992-ci ilin qanlı hadisələrindən sonra atam şəhid oldu. Qardaşımı mənfur ermənilər əsir götürdülər.

Başımızı itirmişdik. Anam xəstə idi, ailənin yükü ikimizin üzərinə düşdü. Köməkləşib çox çətinlikləri yola verdik, qardaşlarımıza dayaq olduq. Rəfiqə öz taleyini fikirləşmədi. Qardaşlarımızı ev-ailə yiyəsi etdik. Qəfil xəstəlik onu bizdən ömürlük ayırdı. Oğlum Sahil, qardaşlarım və onların ailələri, biz iki bacı onun ölümünü heç qəbul edə bilmirik.

Yaddaşlarımızda bacımız Rəfiqə həm şirin bacı, ata və anamızın əvəzi və yadigarı, yaxın məsləhətçi, qayğıkeş müəllimə kimi qalacaq. Bunları yazmaq mənim üçün çətinidir. Elə bil ürəyimin yarısı dayanıb.

Zərifə ƏSGƏROVA,

Rəfiqənin bacısı

YENƏ VƏTƏN YAXŞIDI

Öz ədəb-ərkanı, davranışı, gözəl yoldaşlığı, dostluğu ilə yadda qalan şair təbiətli Rəsul Dəlidağlının (Məmmədov) şeir boxçasındandır aşağıdakı şeirlər. Rəsulun şeirlərində təbiət tərənnümü, vətən həsrəti, dost sədaqəti əsas yerlərdən birini tutur. Bu adam hədsiz təvazökar olduğundan yazdığı ürəyeyatan şeirlərini nəşr etdirmir. Ona görə də mən bir az “bərkini” tutub, ərk edib onun iki şeirini “Laçın yurdu” dərgisinə təqdim etdim.

YENƏ VƏTƏN YAXŞIDI

Həzin-həzin çalındı tar,
Uçdu uzağa xəyallar.
Unutduğum bir kəndim var,
Suyu gövhər, torpağı ləl.

Uzaqdayam qucağından,
Od almıram ocağından.
Yaxınımdan, uzağımdan
Xəbər göndərir – qayıt gəl.

Qəfəsdəyəm qolu bağlı,
Günüm keçib qara, ağılı.
Bir dəliyəm “Dəlidağlı”
Ağıllı deyiləm, gözəl.

Gözüm həsrət bulaqlara,
Özüm həsrət o çaqlara.
Qayıdacam o dağlara
Əgər aman versə əcəl.

Boxçalarım yüz dolsa da,
Dost-tanışım lap bolsa da.
Eh, “qürbət cənnət olsa da” –
Varıydı belə bir məsəl...

ZAMANIN GƏRDİŞİNDƏ

Böyük dağlıq, kiçilirik,
Bir bulağıq, içilirik.
Yavaş-yavaş biçilirik,
İllər dəryaz, bizsə yonca.

Bu illərin dərdi çoxdu,
Bu ilin namərdi çoxdu.
Dəyirmanın suyu yoxdur,
Sönüb çıraq, yanmır ocaq.

Yarı təpə, yarı dağlıq,
Yarı səhra, yarı bağlıq.
Bu dünyaya biz qonağıq,
Dünya bizə bir oyuncaq.

Nə kamanam, nə də oxam,
Yarı varam, yarı yoxam.
Ac deyiləm, qardaş, toxam –
Kədər yemişəm doyunca.

Ha tox durum, tox dayanım,
Yüz yol doğra, çıxmaz qanım.
Hicran yüklü qəm karvanım
Hey gedir Araz boyunca.

Təqdim etdi: Xəlid NƏCƏFOV

BİOQRAFİK TANITIM

TOFIQ RƏCƏBOV

Rəcəbov Tofiq Müstəcəb oğlu 1943-cü il dekabrın 20-də Laçın rayonunun Qoşasu kəndində anadan olub. Yeddinci sinfə qədər Qoşasu kənd məktəbində oxuyub. Hələ orta məktəbdə oxuyarkən onun fizika, riyaziyyata olan marağını görən respublikanın əməkdar müəllimi Şahverdiyev Əmiraslan onu bu ixtisas üzrə yönəldib. Tofiq Rəcəbov X sinfi 1960-cı ildə Pircahan kəndində bitirib. Elə həmin il Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun (indiki ADPU) fizika-riyaziyyat fakültəsinə daxil olub. Orta məktəbi tərifnamə ilə bitirən Tofiq Rəcəbov ali təhsilini də müvəffəqiyyətlə başa vuraraq, təyinatla Laçın rayonuna qayıdıb, Şamkənd kəndində müəllimlik fəaliyyətinə başlayıb. 1972-ci ildən 1992-ci ilə qədər isə Qoşasu kənd orta məktəbində müəllim və təşkilatçı müavin işləyib. Bütün Laçınlılar kimi taleyinə köçkünlük həyatı yazılan Tofiq müəllim 1992-ci ildən Sumqayıt şəhərində yerləşən Laçın 5 №-li tam orta məktəbində direktor müavini və müəllim kimi çalışıb. Maarifyanı şuranın üzvü olub, Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra ilk müəllimlər qurultayına nümayəndə seçilib. 1975-ci ildə Azərbaycan SSR Maarif Nazirliyi və Həmkarlar İttifaqının birgə “Fəxri fərman”ına layiq görülmüşdür. Laçının 85 illiyi münasibəti ilə Laçın rayon İcra Hakimiyyəti tərəfindən 2009-cu ildə “Fəxri fərman”la təltif olunmuşdur. Azərbaycan Gənclər İttifaqının 50 illik yubileyi, Böyük Vətən müharibəsinin 40 illiyi münasibəti ilə Fəxri fərmanlarla təltif olunmuşdur. Yola saldıığımız 2013-cü ildə Tofiq müəllimin 70 illik yubileyi qeyd olundu. Müdriklik yaşının yeni ilinə qədəm qoyan Tofiq müəllimi bir daha həm öz adımdan, həm Əlipolad Əzizov başda olmaqla Laçın 5 №-li tam orta məktəbinin müəllim kollektivi adından təbrik edir, ona uzun, sağlam ömür və Laçınlı günlər arzulayıram.

Təqdim etdi: Xatirə LAÇIN

LAÇINLA YAŞADIN, LAÇINSIZ QALDIN

“Ol” sözüylə yaranan dünya çox şeylər yaşatdı bəndəsinə, xoş gün, bəd gün, pis gün... Hansı üzünü göstərdisə, öz doğmasına göstərdi. Dünyaya göz açan körpə gəlişiyə ağlayır. Ağlayır ona görə ki, o, xoş gün üçün gəlməyib bu geniş, azad dünyaya. Bilmir ki, onu hansı həyat şəraiti gözləyir. Acılı-şirinli uşaqlıq illəri, tər-təmiz ağ kağıza nə yazılırsa, beyin həmləsinə hopur və ömrün sonuna kimi yaddaş zəhnini möhkəmləndirir. Taleyin, alın yazın işə düşür.

Buz bulaqlardan süzülüb gələn saf su insanları bir qədər də saflaşdırır. Quşların cəhcəh səsi, füsunkar təbiət insanı vəcdə gətirir. Bədəndə qan coşur. Yazın ılıq nəfəsi elə bil ki, təbiətə can verir. Zümzümə ilə axıb ləpələ-nən dağ çayları ana laylasını tamamlayır. Səni daha da əzizləyir, ilham verir, böyük arzulara qovuşmaq istəyi yaradır. Tanrının verdiyi nə varsa, o üzə çıxır. Suya qoyulmuş toxum yavaş-yavaş şişib cücərdiyi kimi insan da uşaqlıqdan gəncliyə, gənclikdən qocalığa qədər bir ömür yolu keçir .

Bu yolu keçənlərdən biri də bizim mərhum xanəndəmiz Məhəbbət Kazımovdur. Şaqqat məlahətli səsə malik olan, qəlbi, ürəyi vətən həsrəti ilə döyünən bu xanəndə çox izlər qoyub getdi. Ağrılar, ah-nalələr ürəyini parçaladı, dağladı. Bu həsrət, bu hicran gülündən ayrı düşmüş bülbül kimi Məhəbbətin qəlbini diddi. Onun ömrünü qaraltdı, canını sıxdı. Bu sıxıntıya dözməyən bülbül çox ah-fəğan etdi. Ancaq öz isti yuvasına – Laçına qovuşa bilmədi. Ömür nə qədər qısa imiş, İlahi! Xanın, Bülbülün, Cabbarın gəzdirdiyi

ana vətənin – Şuşanın, xarı bülbülün həsrətini çəkdi. Uşaqlığı, gəncliyi o füsunkar dağlardan ilham almış Məhəbbətin mayası onun saf suyu, bərəkətli torpağı olmuşdur. Onu doğan ana qəhrəman anadır ki, on bir uşağı dünyaya gətirmiş, böyüdüb tərbiyə etmişdi. Belə oğul hər zaman doğulmur.

Arzuları yarımçıq qalan, canından çox istədiyi ciyərparası Rəşidin toyunu görməyən Məhəbbət bu həyatı tez tərk etdi.

Gözləri yollarda qalan, uzun illər erməni faşistləri tərəfindən işğal olunmuş ana yurdumuz – Laçınımız Məhəbbəti ağuşuna ala bilmədi. Məhəbbət “Laçınım-Laçınım” deyə-deyə ömrünü qara, soyuq məzara təhvil verdi. Qəbrin nurla dolsun, qardaşım!

Ancaq mən bilirəm ki, onun cəsədi torpaqda olsa da, ruhu Laçın torpağını dolaşacaq. Çormanı gəzəcək, o güllü-çiçəkli dağların, şlalələrin başına çıxıb geniş nəfəs alacaq. Sən “Laçınım”ı oxuyanda biz özümüzü o dağların başında, zirvədə hiss edirdik. Elə bil ki, sizsiz zirvədən dərəyə yuvarlanmışıq. “Əlvida” mahnısını oxumaqla ürəklərə od vurdun. Ümidlərimizi, qolumuzu, qanadımızı qırıb nə tez bizdən uzaqlaşdın?

“Laçın harayı” qəzetini buraxanda birinci düşündüyüm insan Məhəbbət Kazımov oldu. Onunla görüşüb-dərdləşəndə, fikirlərimizi bölüşəndə mənə böyük ümidlər verdi: “Tələsmə, əmioğlu, tezliklə Laçına qovuşarıq”. Üstündən neçə illər keçməsinə baxmayaraq “Çin olmadı Laçın yuxum”. Kaş dediyin sözlər, oxuduğun o mahnılar çin olaydı, əmioğlu!

***Dərdimin üstünə dərd gəlir yaman,
Qəm-kədərdən qurtararıq nə zaman?
Bu fani dünyada əcəldən aman,
Girəvə istəram, fürsət istəram.***

Təəssüflər olsun ki, Məhəbbət müəllim vaxtdan, zamandan fürsət istəmədi. O nə özünü, nə səsini qorudu... Elə bildi ki, həyat bax beləcə cavanlıqdakı kimi şaqraq keçəcək. Onun səsi bir gur bulaq kimi daima çağlayıb əbədi coşacaq. Hamımız beləyik. Tanrı verdiyi vaxtdan səmərəli istifadə edə bilmirik. Oxuduğu muğamları vaxtında lentə almadığına sonradan peşman olmuşdu Məhəbbət müəllim.

“Sən saydığını say, gör fələk nə sayır.” Heç kimin ağına gəlməyən, heç bir dəqiqə də yaddan çıxmayan ölüm hər dəqiqə, hər saniyə bizimlədir. Yaxşı deyiblər ki, “ölüm gözlə qaş arasındadır”. Gözlə qaş arasında olan bir məsafəni elə yaşamalısan ki, sonra təəssüflənməyəsən.

Keçən günə gün çatmaz, calasan günü günə.

Sağ olsun qədərbilən elimiz, xalqımız. Məhəbbəti sevənlərimiz bu hüzn-lü gündə, onun vida mərasimində hamılıqla iştirak etdilər. “Laçınım” mahnısının sədaları altında onu son mənzilə yola saldılar. Dəyərli elimizə, xalqımıza biz də bir yurddaş olaraq öz minnətdarlığımızı bildiririk. Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Akif Səlimov da sağ olsun ki, Məhəbbət Kazımovun xatirəsinə böyük ehtiram göstərdi. Laçınlıların məskunlaşdığı ayrı-ayrı regionlarda Məhəbbət Kazımovun adına ehsanlar verildi, ruhuna dualar oxundu.

***Azərbaycanın əməkdar artisti, dağ ürəkli, saf səsli
Məhəbbət Kazımovun hüzn gününə***

Nə hicrandı, nə həsrətdi, nə sədi,
Qəlbim də, ruhum da nə yaman əsdi.
Bu nalə, ah-fəğan bizlərə bəsdı,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

Bu ayrılıq, hicran üzdü qəlbini,
Qəm, kədər, tərpedib sənın dərđini.
Vətənsiz yaşamaq əydi qəddini,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

“Laçınım” səs saldı bütün dünyaya,
Qartalsız qalıbdı hər daş, hər qaya.
Naləmiz çatıbdı günəşə, aya,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

Tərsinə fırlandı zaman təkəri,
Yaman coşub Şəlvə çayı, Həkəri.
Çormanla aranda həsrət çəpəri,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

Kafirlərdi bu həsrəti yaradan,
Bəla gəldi başımıza haradan?
Rəhm edər bizlərə bizi Yaradan,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

“Laçın dağı” ürəyində, qəlbində,
“Laçınım” mahnısı xalqın dilində.
Əsir qaldın bu həsrətin əlində,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

Başının ağılığı Qoşqar, Murovdu,
Dağlar tar bağlayıb, hər yan qırovdu.
“Laçın dağım” qan ağlayır, girovdu,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

Ömrünü sən vurdun bəs nə tez başa,
Qoymadın Qəninin qəlbi də coşa.
Əcəl imkan versə dolardın yaşı,
Qovuşa bilmədin Laçına, qardaş!

**Qəni QƏMLİ,
“Yurd Həsrəti” qəzetinin
təsisçisi və baş redaktoru**

“AZƏRBAYCAN BAYRAĞI” ORDENLİ DÖYÜŞÇÜ

Aliyev Zöhrab İbrahim oğlu 22 may 1967-ci ildə Laçın rayonunun Mişni kəndində anadan olub. 1973-1982-ci illərdə Mişni kənd orta məktəbində, sonra isə Bakı şəhərində yerləşən Texniki Peşə məktəbində qaynaqçı-quraşdırmaçı ixtisası üzrə təhsil alıb. 1983-1985-ci illərdə respublikanın müxtəlif rayonlarında həmin ixtisas üzrə iş fəaliyyətini davam etdirib. 1985-1987-ci illərdə Qazaxıstan SSR-də hərbi xidmətdə olubdur. 1988-1989-cu illərdə Rusiya Federasiyasına gedərək fərdi əməklə məşğul olub. 1989-cu ildə Laçın ra-

yonuna qayıdaraq Keşlə Maşınqayırma zavodunun Laçın rayon filialında öz ixtisası üzrə fəaliyyətə başlayıb və 1992-ci il aprel ayına qədər həmin filialda çalışıb. 1992-ci il 10 iyunda könüllü olaraq Azərbaycan Milli Ordusunun 713 sayılı batalyonunda hərbi xidmətə başlamışdır. Laçın rayonunun işğaldan azad edilməsi istiqamətində aparılan döyüşlərdə iştirak etmişdir. 19 oktyabr 1992-ci ildə Hoçaz dağı uğrunda gedən döyüşlərdə yaralanmış, 12 dekabr qədər hərbi hospitalda müalicə olunmuşdur. 15 dekabr 1992-ci ildən Laçın rayon Polis batalyonunda hərbi xidmətini davam etdirib. 1993-cü ildə Laçın RPS-nin şəxsi heyəti döyüş fəaliyyətini Füzuli rayonu ərazisində davam etdirmişdir və Zöhrab Aliyev döyüşlərdə xüsusi igidlik göstərmişdir.

1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin sərəncamı ilə “Azərbaycan Bayrağı” ordeni ilə təltif edilmişdir.

Zöhrab Aliyev 1994-1999-cu illərdə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Polis Akademiyasında hüquqşünas ixtisası üzrə təhsil alıb. Fəaliyyətini Laçın rayon Polis Şöbəsinə sahə rəisi kimi davam etdirən polis mayoru bu yaxınlarda istefaya çıxıb.

Ailəlidir, iki qızı, bir oğlu var.

Təqdim etdi: Ramil CƏBRAYIL

Hüseyn HÜSEYNOV

Hüseynov Hüseyn 5 noyabr 1966-cı ildə Lerik rayonunun Çayrud kəndində anadan olub. Çox keşməkeşli və çətin taleli bir həyat yaşayıb. Arzusu jurnalist olmaq idi. Amma bu arzu arzu olaraq qaldı. Deyir sən saydığını say, gör fəlak nə sayır... Ömrünün çətin anlarını yaşayıb, çox burulğanlara düşüb. Ancaq əqidəsində Hüseyn kimi, özü kimi qalıb. “Bağışla mənə” şeirində ürəyində olan dərd-sərindən söhbət açaraq, qələmi ilə bölüşüb çətin anlarını.

Biz əsgərlikdə çox yaxın idik. Bir yerdə bərkdən-boşdan çox keçmişdik. Ona görə də bir-birimizi yaxşı tanıyırdıq. Mən ona Laçınımızın füsunkar təbiət gözəlliyindən və insanlarından çox danışmışdım. O da öz məftunluğunu şeirlərində canlandırmağa çalışıb. Laçınımızın işğalı hamı kimi Hüseyni də çox pərişan edib. Bu hisslərini o, “Laçın qartalını qaytarın mənə” başlıqlı şeirində verib. Bir neçə şeirini oxuculara təqdim edərək Hüseynə can sağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

**LAÇIN QARTALINI
QAYTARIN MƏNƏ**

*Laçınlı dostum
Xalid Bahaduroğluna*

Günbatan ölkəsi qoy sizin olsun,
Laçın dağlarını qaytarın mənə!
Getsin övladınız orda oxusun,
Laçın qartalını qaytarın mənə!

Qıy vuran qartalın özgədi səsi,
Gəzir qayalarda şahin kölgəsi.
Oyadır dağ-daşı igid nərəsi,
O batmış sədanı qaytarın mənə!

Qızarsın lalələr sübh çağı tezdən,
Bozarsın duman da, qalxsın dərədən.
Gözlərim yaşardı bu mənzərədən,
Qartal yuvasını qaytarın mənə!

Qoy gəlsin kəndlərdən toy-düyün səsi,
Bu da bir arzudu, bu da həvəsi.
Aşığın sazına bir el həsrətdi,
Toyun sədasını qaytarın mənə!

Sular da gur axsın dərə boyunca,
Dinləyim suları, baxım doyunca.
Ta gecə ulduzlar peyda olunca
Laçın səmasını qaytarın mənə!

Didərgin saldılar, qaçqın dedilər,
Alınmaz qaladır Laçın dedilər.
İlanlı çöllərdə yaşa dedilər,
Dağlarda daxmamı qaytarın mənə!

Şəhid məzarını qoyub gəlmişik,
Yad bizi soğan tək soyub, gəlmişik.
Ürəkdə ağrını boğub gəlmişik,
O şəhid balamı qaytarın mənə!

Yetişəcək bir gün bu zülmün sonu,
Qovariq Vətəndən məlun ordunu!
İgid ərənləri, cəmərəd oğlunu,
Qalalı dağları qaytarın mənə!

BAĞIŞLA MƏNİ

Dəli könlüm yenə gəlib ilhama,
Duyğular salıbdır tufana mənə.
Gedib baş çəkəydim nakam anama,
Tale yenə qovur hayana mənə?

Qardaş məzarıdır qoyub getdiyim,
Bacımın üzünü görə bilmədim.
Halallıq istədim, atama dedim:
“Gəl keç günahımdan, qınama mənə”.

Yar qoyub gedirəm sinəm yaralı,
Köksümdə qövr edər, susmaz yaralı.
Ürək əcəlimi gəzib aradı,
Sınanmışam, tale, sınağa mənə...

Yiyəsiz qoyduğum ata yurdudur,
Bu dərdim qəlbimə odlar vurubdur.
Ayrılıq məqamı mənə yorubdur,
Ölsəm kim qaytarar anama mənə?

Dostlarım qayğılı, dostlar nigaran,
Doğma ürəkləri sıxar bu hicran.
Dostumun gözüdür qəmdən yaşaran,
Qismət verdi təbin badına mənə.

Qisası gözləyən qəbrim var mənim,
Allaha sığınan səbrim var mənim.
Bitib tükənməyən dərdim var mənim,
Ölsəm kim salacaq yadına mənə?...

Qadın zinətimdi, qadın anadır!
İlk kəlməm, son andım olsəm anadır
Qeyrət sarayımda taxtım anadır!
Dərd sınağa çəkib andımla mənə.

İnsafın yox imiş, ey çərxi fələk,
Şairi sınağın zülüm verərək...
Dedim al canımı, almadı getdi,
Allahı yadına salmadı getdi.
Eh, tale çırağım yanmadı getdi,
Fələk, möhtac etmə qadına mənə.

Gedirəm, a dağlar, halallıq verin,
Bəlkə bu yerləri görə bilmədim.
Qoynuna baş qoyub ölə bilmədim,
Yad edin bu batmış adımla mənə.

Gedirəm, sevgilim, sev yenə mənə,
Baxıb göz dolusu seyr elə mənə.
Fələk sınayır fitnə-fel ilə mənə,
Mətindim, sarsıtdın qayğınla mənə.

Gedirəm, Sumqayıt, səndən doymadım,
Yurd, ocaq tikmədim, məskən salmadım.
Dönüb nəğmələrə, dönəcək adım,
Sevgili şəhərim, qarşıla mənə.

Gedirəm, sağ qalsın Piran ölkəsi,
Savalan dar gündə əzizlər səni...
Niyə qoyub gedir əzizlər səni?..
Gözdən sel tək leysan yağışla mənə
Aparsın zamanə, bağışla mənə!

Təqdim etdi: Xəlid BAHADUROĞLU

“POETİK XATİRƏ ABİDƏSİ”

Ruhunu, məsum duyğularını, ürəyinin hiss və həyəcanlarını kövrək misralara çevirib cismani yoxluğundan sonra əbədiyaşarlıq qazanan, ürəklərə köçən, ucalıq məqamına yüksələnlər heç vaxt unudulmur, şirin bir xatirəyə çevrilib ürəklərdə yaşayırlar. Mən də belə insanlara “ölüm” kəlməsini yazışdırma bilmirəm. Xüsusi ilə də yaradıcı olanlara. Çünki onlar mənim nəzərimdə Tanrının ən çox sevdiyi insanlardır. Əgər belə olmasaydı, Tanrı onları sevib-sevələyib öz yanına aparmazdı. “Zamanın darlığından, ömrün azlığından” şikayətlənə-şikayətlənə ömrü birtəhər başa vuranlardan fərqli olaraq, “ışık sürəti ilə yaşayıb onun sevincini, kədərini duymaq zövqündən” həzz alanlar, ürəyi yaratmaq eşqi ilə çırpınıb alovlananlar nədənsə çox az yaşayırlar. Elə cəmi 19 il həyatın şirinliyini, ağrı-acısını dadmış Lalə (Gültən) Məmmədli kimi. Lalə əslən bu gün işğal altında inim-inim inləyən, qoynundan məcburi şəkildə ayrı düşən övladları üçün göz yaşı axıdan (biz erməni tapdağında olan torpaqlarımıza yas saxladığımız kimi) Cəbrayıl rayonundan idi. Təəssüf ki, bu gün ondan yarımçıq ömrün yarımçıq akkordlarının son nöqtəsi kimi yalnız “Zərdabi Nəşriyyat-Poliqrafiya” MMC tərəfindən 2013-cü ildə nəşr olunan “Yarımçıq ömrün yarımçıq kitabı”, bir də... bir də ki ürəkləri üzən ələmli-nəşəli xatirələri qalıb. Bu yerdə kiminsə qeyd dəftərçəmə köçürdüyüm “İnsanın yaşı yaş kağızı ilə deyil, çəkdiyi dərdlərin sayı ilə müəyyənləşir” fikri ilə razılaşmamaq olmur.

Kitabda Lalənin gənc qəlbinin çırpıntıları olan şeirlərindən verilmiş nümunələr onun gələcəkdə gözəl şair olacağından xəbər verir. Sözə könül verən Lalə həyatda olduğu kimi yazılarında da təbiidir. Bunu onun xatirə dəftərindəki qeydləri də sübut edir: “Əlini yağışın altına tut, tuta bilmədiyən yağış damlaları qədər səni çox sevirəm”, “Ətrafa bax, nə görürsənsə sənindir. Bircə güzgüyə baxma, çünki orada gördüyün mənimdir”, “Əgər bir gün ölsəm, bil ki insanların çiyindəki tabutum. Tabutun içində kəfənim, kəfə-

nimin içində mən, mənim içimdə isə səni aparacaqlar”. Yaxud; ”Əgər həyat bir gün bizə oyun oynayıb səni məndən alaraq başqasının qollarına atarsa, səni ilk rəqsə qaldıracaq musiqi cənazə marşım olsun”. Düşünürəm. İlahi, nümunə gətirdiyimiz bu sətirlərdəki orijinalıq, yeni deyim tərz, bütövlük və tamlıq, sözə qənaət etməklə böyük həqiqətləri ortaya qoymaq bacarığı haradan idi Lalə Gültəndə? Bəlkə bu bir alın yazısı, bəxt sovuğu idi. Bəlkə təbiətin ona bəxş etdiyi tale qisməti. Bəlkə yaz çiçəyi kimi boy göstərən istedadı? Bəlkə də özünün əvvəlcədən hiss etdiyi qısa ömür tarixinin yaşantısı!

*Fələk həyatımdan hər gün pay aldı,
Nərgiz çiçəyitək gözümlə saraldı.
Dünəndən bu günə mənə nə qaldı? –
Yorulmuş sifətim, bəyaz saçlarım,
Məndən inciməyin, ey göz yaşlarım.*

O, Cəbrayılı görməmişdi. Amma nənələrinin, əmilərinin, bibi və xalalarının söhbətləri onun şair ürəyində bəxtsiz Cəbrayıl sonsuz sevgi oyatmışdı. Cəbrayıl onun nəzərində alınmaz, məğlubedilməz bir qaladır. Burada el sənətkarları Dirili Qurbaninin, Aşıq Pərinin, Aşıq Humayın, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Cəmil Əhmədovun və daha neçə-neçə Milli Qəhrəmanların ayaq izləri var. Lalə də öz həmyerliləri kimi dədə-baba ocağının gec-tez azad olacağına inanır, Vətən oğullarını mübarizə aparmağa, savaşa səsləyirdi:

*Müstəqil olubdur ulu Türk xalqı.
Göylərə ucalıb üçrəng bayrağı.
Qorusun hər oğul gərək torpağı,
Qalx ayağa, Cəbrayıl.*

Sevən, sevilən vaxtı idi Lalənin. Buna görə də onun məhəbbət mövzusunda yazdığı şeirlərini “poetik xatirə abidəsi” adlandırsaq, səhv etmərik. Həmin şeirlər müəllifi kimi kövrək, səmimi və təbiidir:

*Günəşin şöləsi tamam sönərsə,
Həyat bir mənasız heçə dönərsə,
Dünyanı yaşatmaq lazım gələrsə
Sən mənim qəlbimdə yaşayacaqsan.*

Yaxud:

*Hərdən gözlərimə bulud dolanda,
Uzaq üfüqlərdən səslərəm səni.
Bir isti baxışa möhtac olanda,
Sakitcə oturub gözlərəm səni.*

Lalə Sumqayıtda yaşayırdı. Bu şəhəri çox sevirdi. Bir inşa yazısında həmin şəhərə olan sevgisini belə etiraf edir, onu “arzumuzun, taleyimizin şəhəri” adlandıraraq yazırdı: “Sumqayıt Azərbaycan xalqının birlik, həmrəylik şəhəridir”.

Nəfis tərtibatla nəşr olunan bu kitabda verilmiş xatirələr, rəngli şəkillər, Lalə haqqında deyilən fikirlər onun haqqında oxucularda daha müfəssəl təəssürratlar oyadır. İnanıram ki, “Yarımçıq ömrün yarımçıq kitabı” Laləsevərlərin qəlbinə hakim kəsiləcək, onların təskinlik, təsəlli yerinə çeviriləcəkdir.

Mütəllim HƏSƏNOV,
*“Həsən bəy Zərdabi” media mükafatı laureatı,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü*

SƏHİDLƏRİMİZ

SON GÜLLƏSİNƏ QƏDƏR VURUŞAN DOSTUMA

Allah yolunda öldürülənlərə ölü deməyin! Onlar yaşayır, lakin siz anlamırsınız!

(“Bəqərə” surəsi, ayə 154)

Bir millət kimi təmiz adla oynamək bütün dünya xalqlarının arzusudur. O adı vətənə bəxş etmək səadəti isə cəsur adamlara nəsib olur. Təəssüflər olsun ki, siyasi oyunlar nəticəsində vətənimizin bir parçası düşmən əlindədir. Ona görə də elə bir azərbaycanlı tapmazsan ki, onun üçün vicdan əzabı duymasın. Çünki bir millət olaraq o rüsvayçılıq hamımızın başına qaxındır.

Zaman-zaman satqın nakəslərin namərdliyindən istifadə edən düşmən, vətənimizdə meydan sulayıb. Bunu fürsət sayıb dost-düşmən bizi qınamasın. Azərbaycanın dərdi böyükdür.

Əslində Azərbaycanın dərini yalnız azərbaycanlı bilir. Dünyada bir çox xalqlar fəlakət və ya düşmən əhatəsində olduğunu deyə bilər. Lakin heç bir xalq Azərbaycan xalqı kimi təklənməyib.

Tarix boyu mərdlik rəmzi olmuş bu xalqın elə bu gün də cəsur igidləri var və lazım gəldikdə hər bir azərbaycanlı bunu sübut etməyə hazırdır.

Qarabağ qaziləri düşməninə sübut edə bildi ki, hər bir azərbaycanlı ən azı 50 erməni düşməninə bərabərdir.

O, 1990-cı ildən, ermənilərin torpaqlarımıza göz dikib, öz xəbis niyyətlərini həyata keçirməyə başladığı vaxtlardan 1992-ci ildə şəhid olana qədər, ölümündən sonra da, indiyə qədər və yaqın ki, əbədi olaraq xalqın oğlu, igid sərkərdəsi oldu, şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Müharibədə özünü kənara çəkə bilmədi, qeyrəti, torpağına olan sevgisi buna yol vermədi.

1990-cı ilin noyabr ayında doğulduğu Laçın torpağında 60 nəfərdən ibarət batalyon yaradaraq əsgər oldu. Ön cəbhədə tanıtım igidi. İlk dəfə idi ki, bir şəhidin şəhidlikdən öncəki cəbhə həyatını müşahidə etmək nəsis olurdu və yenə ilk dəfədir ki, şəhidlə bağlı xatirələri sətirlərə köçürməyə çalışıram.

Cəbhə bölgəsinə hələ yenidən gəlmişdi günlərdə burada neçə müddət xidmət edəcəyini soruşmuşdum özündən. “Biz həyatımızın sonuna kimi buradayıq” demişdi o gün. Yaqın ki, səbəbi var demişdim ona. Azacıq fikrə dalmışdı Mahmud, sonra da köksünü ötürüb: “Səbəbi var”, – demişdi. O, gün anlamamışdım səbəbinin şəhidlik olduğunu. İyirmi dörd yaşlı qəhrəmanın həyatının sonuna bircə ay qaldığını o gün anlamamışdım.

Bəli, bu gün də mənim qəhrəmanım Qarabağ savaşından üzəg çıxaraq, düşməninə arxa çevirməyərək, sonuncu gülləsinə qədər döyüşərək şəhid olan Abbasov Mahmud Aslan oğludur.

O şəhidimiz ki, bu günə qədər ondan kimsə danışmayıb. Televiziya-larımızda hər gün şoular reklam olunsa da, vətənimiz uğrunda canından keçən şəhidlər haqqında bir verilişə də qıymayanlar qoy utansın, siz ey vətənimin şəhid oğulları.

Əvvəl minlərlə şəhidimizdən biri olan Mahmudun keçdiyi şərəfli ömür yolundan danışmaq istəyirəm.

Abbasov Mahmud 1969-cu ildə Laçın rayonunda Azərbaycanın şərəfli bir ömür sürmüş ailəsində doğulub. Atasını Aslan kişi də ömrünün 35 ilini Azərbaycanda hüquq-mühafizə orqanlarında çalışıb. Mahmudun uşaqlıq illəri çox keşməkeşli olub. Hələ uşaqkən Mahmudda qonşuluğunda olan ermənilərə qarşı böyük nifrət olub. Onlarla mübahisə və dava etməklə elə bil ki, öz gələcəyini qabaqcadan görmüşdü. Elə bil hiss etmişdi ki, böyüyəndə namərd erməni gülləsinə tuş gələcək.

Mahmud Qarabağda savaş başlayanda ilk könüllü özünümüdafiə batalyonunda döyüşən əsgərlərimizdən biri olub. Onun döyüş yolu 1991-ci ilin noyabr ayından 1992-ci ilin dekabrına qədər davam edib. İlk dəfə olaraq 21 yaşında əlinə silah alaraq Laçında erməni ilə döyüşə atılıb. Dəfələrlə ağır döyüşlərdə iştirak edib və bir neçə dəfə yaralanıb. Amma erməni düşmənçiliyinə olan nifrəti onu döyüşdən-döyüşə şücaətləndirib.

1992-ci ildə o zaman yaranan Xüsusi Təyinatlı Polis Dəstəsinə qəbul olunub. Ondan şəxsən mərhum Məhəmməd Əsədov imtahan götürərək XTPD-ə qəbul edib. Bu batalyon 1993-cü ildə artıq sayı 3000 (üç min) nəfərə çatıb, OMON-çılar adı ilə məşhur olan Xüsusi Təyinatlı Milis Dəstəsinə çevrildi və müharibənin ən qaynar nöqtələrində daim ön cəbhədə olaraq böyük şücaətlər göstərdi.

Mahmud o zaman XTPD-də Qarabağın ən qaynar nöqtələrində Kərkicahan, Daşaltı, Nəbilər, Xocalı, Ağdərə, Horadiz, Füzuli, Ağdam, Zəngilan, Şuşa kimi çətin döyüş yolu keçib. O, həmişə öndə olardı və döyüşçülər deyəndə ki, biz torpaq uğrunda ölməyə gedirik, deyərdi “yox, biz ölməyə deyil, öldürməyə gedirik”. Əsl qəhrəman idi, ancaq heç vaxt dildə vətəni, xalqı sevməsindən, onlar üçün hər şeyə hazır olmasından danışmazdı, hər şeyi əməliylə göstərirdi.

Hər bir əsgər yoldaşının üstündə əsir, onlara böyük qayğıyla yanaşırdı. Döyüşçü yoldaşları üçün kişilik, qeyrət rəmzi olan bu mərd insan torpaq itkisinə dözməz, Şuşanın, Laçının adı gələndə kövrəlirmiş.

Mahmud həddindən artıq sadə və təvazökar insan idi. İnanmıram ki, onun çatdığı mərtəbəyə yüksələn kimsə onun kimi sadəliyini saxlaya bilsin. Həm də çox duyğulu, səmimi bir insan idi, hər şey onun içindən gəlirdi.

Bir dəfə heç yadımdan çıxmaz, 1992-ci ilin iyul-avqust ayları, “Ağdərə əməliyyatı”na başladığımız vaxt idi. Çaldıran düzünə çıxmışdıq, oradan Şuşa, Laçın görünürdü. Həmin vaxt artıq onlar işğal altında idi. O, əli ilə Şuşanı, Laçını göstərərək birdən uşaq kimi ağlamağa başladı. Həmişə Şuşanın, Laçının adı gələndə kövrələr, ancaq bunu bizdən gizlətməyə çalışırdı.

Deyirdi ki, döyüşçü bir işi görən zaman nəticəsini bəri başdan fikirləşsə, qəhrəman ola bilməz, şəraitin tələb etdiyini vaxtında görmək lazımdır.

1992-ci ilin aprel ayında Şuşadan-Laçına uçan helikopterlə hökumət nümayəndələrinin mühafizəsini təşkil edərkən erməni tərəfdən atılan raket atəşinə tuş gəlsə də, öz cəsarəti və həmin helikopterin pilotunun peşəkarlığı ilə birgə sərnişinləri mənzil başına – Turşsu kəndində olan qaz qurğularının yerləşdiyi meydançaya sağ-salamat çatdırıb.

Mahmud döyüşdə bir necə dəfə (ayağından, qolundan və başından) yaralansa da, Allah onu qorumuşdu. Amma 1992-ci ildə Zəngilanda gedən ağır döyüş onun son döyüşü oldu. Onunla xidmət edən əsgərlər danışır ki, ayağından yaralı olsa da o, hamıdan birinci döyüşə atılmışdı.

Mahmudun canından çox sevdiyi vətənə olan sevgisi onun döyüşdən kənarda qalmasına imkan verməmişdi.

Düşmənin snayperdən açdığı güllə onun ürəyini susdurdu. Mahmud şəhid olarkən torpağı bərk-bərk bağrına başmışdı.

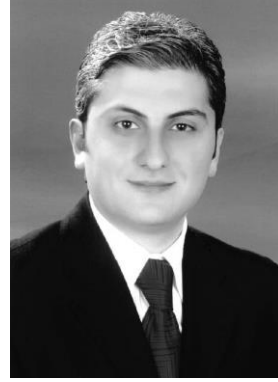
Amma düşmən heç də sevinməsin. İndi Mahmudun adını daşıyan bir oğul böyüyür Abbasovlar ailəsində. Hələ Heydər Əliyev adına liseydə əla qiymətlərlə oxuyarkən Mahmud nənəsinə söz verib ki, əmisi kimi qəhrəman olacaq. Abbasovlar ailəsi müvəqqəti köçkün həyatı yaşayır. Vətən, el-oba həsrəti bu ailənin belini əysə də onlar o xoş günü, Qarabağda qələbə gününü gözləyirlər.

Mahmudun doğum və şəhid olduğu günü ailəsi Şəhidlər xiyabanında ziyarət etməklə anırlar. Hər il yanvarın 30-da ahıl ana Fəridə xanım onun adını daşıyan Mahmudla birgə Şəhidlər xiyabanında şəhid Mahmudun qəbrini ziyarət edirlər. Heç boynunu bükmə, Fəridə xanım, sizin oğlunuz vətən uğrunda şəhid olduğundan o, hamımızın qardaşı, əmisi, dayısı və oğludur.

Elçin HƏSƏNOV

Elnur İRƏVANLI

DEMƏ QOCALMIŞAM

*Müslümov Yanvar Ağabala oğlunun
75 yaşının tamam olması
münasibətilə*

Demə qocalmışam, qocalıq deyil
Hələlik yetmiş beş yaş, Yanvar kişi.
Səni başı qarlı dağa bənzədir
Ağaran o kirpik, qaş, Yanvar kişi.

Ocaq çatdın, Zərdüştərdən od aldın,
Halalların süfrəsindən dad aldın.
Zəhmətinlə zirvələrə ucaldın,
Bir yol əyilmədi baş, Yanvar kişi.

Elnuram, möhkəmdi ömrünün himi,
Yetiş arzulara, sındır tilsimi.
Altmışı, yetmişi aşdığın kimi
Arzumdu, yüzü də aş, Yanvar kişi.

01.01.2014

BİR ZAMANLAR...

Əvvəl səni sevirdim,
Sonra həsrətini.
İndi nə sən varsan
Nə də həsrətin.
Bircə bir vaxt
Getdiyimiz uzun yol var.
Hər gün məni aparır
Xatirələrimizgilə...

Buzovna qəsəbəsi, 24.06.2012

**PEŞƏNƏ SEVGİNİ
GÖZÜNDƏ GÖRDÜM**

*Həkim-pediatr Orucova Nuriyyə
Məcid qızının 60 illik yubileyi
münasibətilə*

Nəvaziş hisslərin tale bürcünə
Gündüz günəş oldu, gecə ay oldu.
Könüllər taxtında iz qoyan peşən
Ulu Yaradandan gözəl pay oldu.

Boy verdi səndəki sədaqət andı,
Hünər, qətiyyəti izində gördüm.
Bitib-tükənməyən arzular qədər
Peşənə sevgini gözündə gördüm.

Kölgədə qalmadın, öndə göründün,
Ülviyyət sarayın çiçək qoxudu.
O incə, o zərif, şəfalı əlin
Dərdin teli üstə ümid toxudu.

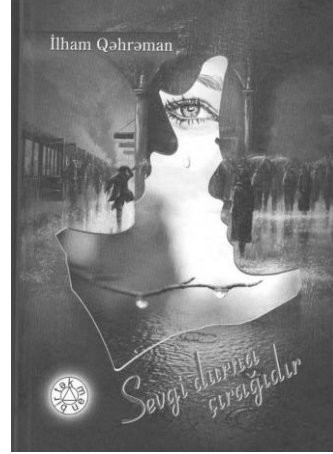
Yadlaşdı ömrünə əyləncə, səfa,
Doğman kimi baxdın gələcək yada.
Ümitsiz anaya ümid bəxş edib,
Yaşatdın minlərlə körpə dünyada.

14.12.2013

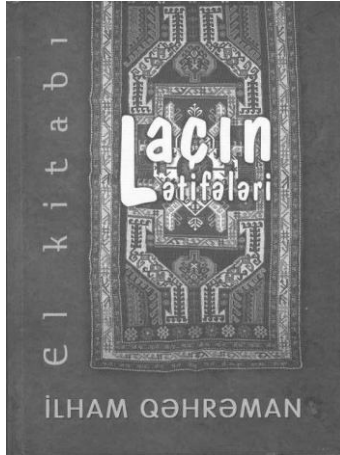
KİTAB RƏFİ

“SEVGİ DURNA ÇIRAĞIDIR”

“Sevgi durna çırağıdır” bu yaxınlarda 55 yaşı tamam olacaq tanınmış şair İlham Qəhrəmanın poeziya sahəsində oxucularla beşinci görüşüdür. İndiyə qədər “Gülüm yarpıza döndü” (1999), “Ağlama, qu quşu” (2002), “Ey dil” (2006) kimi şeir kitabları Bakıda, “Əsir dağlar” (2009) kitabı isə Tehrandə işıq üzü görən İ.Qəhrəmanın poetik yaradıcılığı istər quzeyli, istərsə də güneyli oxucular tərəfindən həmişə böyük maraqla qarşılanmış, müsbət rezonans doğurmuşdur. Şairin indi tanış olacağınız şeir kitabına son illərdə qələmə aldığı poetik nümunələrlə yanaşı, öncəki kitablarından ən yaxşı seçmələr də daxil edilmişdir. Vətənə, təbiətə, insana sevgi, ülvə məhəbbət, cənub həsrəti və digər mövzularda düzülüb-qoşulmuş bu şeirlərin oxucu qəlbinə yol tapacağına inanırıq.

“LAÇIN LƏTİFƏLƏRİ”

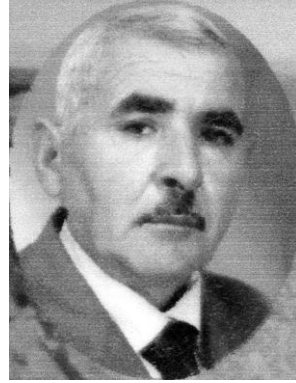
“Laçın lətifələri” kitabı isə İlham Qəhrəmanın “Laçın folkloru” (2009) və “Gül dəftəri” (2011) kitablarından sonra şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin toplanması və tərtibatı sahəsində oxucularla üçüncü görüşüdür. Kitabda qaçqın-köçkün həyatı yaşayan Laçın camaatından toplanılmış orijinal lətifələr və gülməcələrlə bərabər, xalq arasında Molla Nəsrəddin və Əllamə kimi tanınan məşhur gülüş qəhrəmanları ilə bağlı indiyədək heç bir yerdə çap olunmamış lətifələr də yer almışdır. “Laçın folkloru” kitabında yer alan “Lətifələr” və

“Maraqlı söhbətlər” bu kitabda say etibarını artırılmış və əhatə məkanı genişləndirilmişdir. Xalq dilimizin bədii-estetik gözəlliyini özündə əks etdirən bu nümunələrin həm folklor tədqiqatçıları, həm də geniş oxucu kütləsi üçün maraqlı olacağına əminik.

POEZİYA

Məhəmməd ƏLİ

ƏZRAYILIN İNSAFI YOX
(*Ədalət Əsgəroğlunun xatirəsinə*)

Hara belə tələsdin sən,
Görəcək çox işin vardı.
Ulu Tanrı, dərgahına
Səni niyə tez apardı?!

Gedişinlə gül açmamış
Necə arzun yetim qaldı.
Arxanca göz yaşı tökən
Yarın, oğlun, qızın qaldı.

Dost-tanışın üzü gülmür,
Qəlblərində kədər gəzir.
Sənin qəfil ayrılığın
Onları da sıxır, üzür.

Əzrayılın insafı yox,
Hardan gəldi namərd ölüm?
Əlimizdən bir iş gəlmir,
Bu nə tale, bu nə zülüm?

Qəlbimizdə kədər dağı,
Çəkəmmirik ta bu dağı.
Necə qıydın, necə gördün
Rəva, bizə bu sınağı?!

MƏN DƏ LALƏYƏM

Mən də budağından qopan laləyəm,
Mənim də köksümə qara xal düşüb.
Anbaan soluram, keçdikcə anlar,
Qamətim бүkүlүb, boyum бүzүsүb.

NECƏ OLUM BƏXTİYAR

Deyirlər ki, şeirlərində
Nədən belə kədər, qəm var?
Yurdum düşmən tapdağında,
Necə olum bəxtiyar!

TÜKƏNMİR SƏBRİMİZ

Çox illəri verdik bada,
İyirmi il dözərək biz.
Bilmək olmur haçan, nə vaxt
Tükənəcək səbrimiz.

ÜRƏYİM ÜZÜLÜR

Uçan səyyar xəyallarım
Göy üzündən yerə baxır.
Harda görsəm qan tökülür,
Ürəyimi üzür, sıxır.

BU NECƏ ZAMANDIR

Oğul ataya yol öyrədir,
Qız da ki, anaya.
Niyə göylərdən daş düşmür
Belə zəmanəyə?

İKİ BORC

Övlad sanır ki, borcludur
Ata, ana övladına.
Öz borcunusa heç zaman
Övlad salmır heç yadına.

ŞİR VƏ CANAVARIN FƏRQİ

Sürüyə basqın etsə iki şir
Sürüdən bir heyvan aparar.
Sürüyə basqın etsə canavar
Sürünü bütün qırıb qurtarar.

BƏŞƏR ƏSƏDƏ

Bəşər Əsəd taxt-tacıçün
Öz xalqına tutur divan.
Zalımların taleyini
Çıxarıbdır o yadından.

HARAM YEYƏNİN AQİBƏTİ

Kim ki, yeyir xalq malını
Qusacaqdır əvvəl, axır.
Unutmasın haram tikə
İrin-qanla candan çıxır.

TƏPƏLƏR GÜLÜŞÜR

Zirvədəki qayadan
Daş qopanda
Dərələrin canına vəlvələ düşür.
Qayalar ağlayır,
Təpələr gülüşür.

PAYIZDAN QORXURAM

Olsa da çənli, yağışlı,
Mən baharı çox sevirəm.
Təbiət canlanır, gülür,
Gəlişi barlı olsa da
Payızdan yaman qorxuram,
Payızda yarpaq tökülür.

MƏHKƏMƏDƏ

Biri yalan danışdı,
Şər atdı ona-buna
Hakim inandı ona.
Biri də haqq söylədi,
Cırdı özünü.
Hakim doğru saymadı
Onun sözünü.

LAÇINA TAC OLAN BİR TACIM GEDİR

Məhəbbət Kazımov 1953-cü ildə Laçın rayonunun Çorman kəndində anadan olmuşdu. Kiçik yaşlarından istedadını görən qohum-əqrabasının məsləhəti ilə musiqi təhsili almaq üçün 1974-cü ildə Bakı şəhərinə getmiş, Asəf Zeynallı adına musiqi texnikumuna qəbul olmuşdur. O, ilk muğam dərslərini Nəriman Əliyevdən almış, sonradan Ağaxan Abdullayevin sinfində oxumuşdur.

1976-cı ildən professional səhnədə çıxış edirdi. “Dan Ulduzu” ansamblının solisti olmuşdur. Azərbaycanın bir çox konsert salonlarında öz tamaşaçılarına solo konsertlər vermiş, bir çox xarici ölkələrdə qastrol səfərlərində olmuşdur.

14 sentyabr 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikasının “Əməkdar artist”i fəxri adına layiq görülmüş Məhəbbət Kazımov 27 yanvar 2014-cü ildə uzun sürən xəstəlikdən sonra vəfat etdi. O, yanvarın 28-də Xırdalan qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Məhəbbət Kazımov vəfat edənə qədər “Laçın” instrumental ansamblının rəhbəri olmuşdur.

Məhəbbət Kazımov əsasən Azərbaycan milli musiqisi janrında, bir çox dillər əzbəri olan mahnı və muğamlar oxuyubdur. Ən çox sevilən mahnılarından biri də “Laçınım” mahnısı idi. Məhəbbət Kazımovun bu ifasına

onunla dəfələrlə el məclislərində birgə olan atam Sərraf Şiruyə illər öncə belə bir şeir yazmışdı: Qeyd edirəm ki, müğənni Şiruyə müəllimin də bir-neçə şeirini ifa etmişdi.

Ey ərənlər yurdu, ey ərələr yurdu,
Laçınım, Laçınım, Laçınım mənim.
İlahi sevgili ey pirlər yurdu,
Ey ürəyim mənim, ey canım mənim,
Laçınım, Laçınım, Laçınım mənim.

Seyidlər, möminlər vətəni sənsən,
Hər dini ayınlar vətəni sənsən.
Haqdan sevilənlər vətəni sənsən,
Ey müqəddəs dinim, imanım mənim,
Laçınım, Laçınım, Laçınım mənim.

Zirvənə boylandım, papağım düşdü,
Yadıma ah çəkən bucağın düşdü.
Elinə, obana sorağım düşdü,
Səninlə bağlandı peymanım mənim,
Laçınım, Laçınım, Laçınım mənim.

Ey hünər məbədim, ey qibləgahım,
Ey igidlik tacım, ey şahənşahım.
Hər daşı, torpağı ziyarətghahım,
Anamtek sevdiyim məkanım mənim,
Laçınım, Laçınım, Laçınım mənim.

Az qalıb, öpəcəm torpaq, daşını,
Dolanacam hər zirvəni, qaşını.
Sərraf Şiruyəyəm, sil göz yaşını,
Haqqa doğru gedir gümanım mənim,
Laçınım, Laçınım, Laçınım mənim.

Adətim üzrə yeni şeir yazanda öncə çalışıram ki, Şiruyə müəllimə oxuyum. Bir gün yenidən yazdığım şeirləri də götürüb atamın yanına getdim. Şeirləri oxudum. Xırda məsləhətlərindən sonra dedi ki, axşam televiziyada eşitdim ki, müğənni Məhəbbət Kazımov xəstədir. Mən də bu şeiri yazdım. Oxuyum qulaq as:

Hələ qabaqdadı zəfər, qələbə,
Hər sevincli anlar səni gözləyir.
Bütün nəğmələrin yol tapır qəlbə,
Sevgisi ümmanlar səni gözləyir.

Gəl ey ellərini qucaqlayanım,
Böyük ustadları soraqlayanım.
Sözdən şirə çəkib, şən bağlayanım,
Səndən pay umanlar səni gözləyir.

Sən ey bu millətin susmayan dili,
Xalqın dərdiməndi, qəmxar bülbülü.
Sənə alqışdı bütün türk eli,
Əhli müsəlmanlar səni gözləyir.

Hər kəlmən aqillər dodağındadı,
Şiruyənin könül varağındadı.
Ecazkar səsinin sorağındadı,
Hər ümid, gümanlar səni gözləyir.

Bəli bu da son... Məhəbbət Kazımovu da itirdik. Həqiqətən də Məhəbbət Kazımov “Laçınım” deyə-deyə vətən həsrətiylə vəfat etdi. Mən də onun vəfatından təsirlənərək könül duyğularımı belə ifadə etdim:

İçində gizləyib Laçının yasın,
Yaman çox sevərdin ağ geyinməyi.
Yaraşmır ağ kəfən, bu ağ libasın,
Sən ki bəyənərdin sağ geyinməyi.

Ömrünü-gününü dərd-nisgil yeyən,
Bu dərdi gizləyib elə ağ geyən.
İllərlə hay salıb “Laçınım” deyən,
Nəvalı bülbülüm, turacım gedir,
Laçına tac olan bir tacım gedir.

Özündən böyükdü şanı-şöhrəti,
Yurduna sevgisi, dostə ülfəti,
Vüsala yetmədi Laçın həsrəti,
Laçından doymayan bir “acım” gedir,
Laçına tac olan bir tacım gedir.

Dəyişsə zamanə, keçsə yüz illər,
Unudan deyildir onu nəsillər.
Kimdədi o gur səs, o zəngülələr? –
Məhəbbət adında ifaçım gedir,
Laçına tac olan bir tacım gedir.

Allah rəhmət eləsin! Məhəbbət Kazımov sözün həqiqi mənasında sevilirdi və dünya durduqca da seviləcəkdir.

Aqşin HACIZADƏ

POEZİYA

Əjdər HÜMBƏT

Hümbətov Əjdər Ləzgi oğlu 1993 cü il yanvarın 20-də Laçın rayonunun Alxaslı kəndində anadan olub. 1999-cu ildə Polad Bəylərov adına Alxaslı kənd orta məktəbində birinci sinfə gedib. 2010-cu ildə həmin məktəbin XI sinfini bitirib. 2011-2012-ci illərdə hərbi xidmət keçəndən sonra ali məktəbə sənədlərini verib və 2013-cü ildə Azərbaycan Texniki Universitetinə qəbul olunub. Hal-hazırda həmin universitetdə təhsilini davam etdirir. Subaydır.

VƏTƏN HƏSRƏTİ

Vədə ötür, vaxt da keçir ömürdən,
Məni yaman çəkir vətən həsrəti.
Seçilmir sifətlər qara kömürdən,
Çəkdikcə aparır vətən həsrəti.

Adı gəlir, ağır çıxır dilimdən,
Töhmət olur, heç nə gəlmir əlimdən.
Haray yoxdu, xəbər çıxmır elimdən,
Köksümü qoparır vətən həsrəti.

Vaxt keçdikcə yara qaysaq bağlayır,
Yoxluğuna indi daşlar ağlayır...
Ürək dözmür, fəryad məni dağlayır,
Nəyi unutdurur vətən həsrəti ?

Çəkilən zəhmətin olar bəhrəsi
Vətənsiz daşın da yoxdu çəkisi...
Ümid verə bilməz "Ümid" qəsəbəsi,
Məni utandırır vətən həsrəti.

01.2013

SƏNİ TAPMAĞIMA ÇOX ŞAD OLMUŞAM

Sənsən ilham verən ilham pərisi,
Gözəllər gözəli, sevgi hərisi...
Ruhuma can verən həyat həvəsi,
Səni tapmağıma çox şad olmuşam.

Tənhalıq insanda çox hisslər sökür,
Sevgisiz çox insan boynunu bükür.
Bizi görüşdürən Allaha şükür,
Səni tapmağıma çox şad olmuşam.

Vəfasız dünyada çox axtarmışam,
Çox-çox gözəllərə sakit baxmışam.
Dərdimin dərmanı səni tapmışam,
Səni tapmağıma çox şad olmuşam.

Bir sevinc hissitək gözündən axmaq,
Süzüb yanağında həyata baxmaq.
Axıb-axıb dodağında boğulmaq,
Səni tapmağıma çox şad olmuşam.

Nişan da götürüb dəyişdin ona,
İnanmaq istəmir eşidən buna.
Yersiz deyilsə də sonluqda sona
Səni tapmağıma çox şad olmuşam.

08.03.2013

POEZİYA

Nigar HÜSEYNLİ,
Azərbaycan Tibb Universitetinin tələbəsi

QƏLBİMİN DOSTU

Könlüm söz meydanı, bir sirli aləm,
Yağır üzərimə qəm ələm-ələm.
Tək qələm olubdu sözümə həmdəm,
Qələmdir qəlbimin dostu, sirdaşı.

Sevgi müqəddəsdir, öz yerin tapar,
Gülün tikanıdır, kədəri qopar!
Zaman arzularla bir attək çapar,
Qələmdir qəlbimin dostu, sirdaşı.

Hər kəs alnıaçıq çıxmır sabaha,
Sevgi, hörmət varkən batma günaha.
Əgər vəfa yoxsa, sözüm yox daha,
Qələmdir qəlbimin dostu, sirdaşı.

Hər gülən üzlərə heç bel bağlama,
Bələd olmayınca könül bağlama.
Şeir qəlbim üçün gözəl bağlama,
Qələmdir qəlbimin dostu, sirdaşı.

Müdrilik tanıdır nə cinsi, yaşı,
Tanımaq olmayır dostu, qardaşı.
Haqsızlıq görürəm hər addımbaşı,
Qələmdir qəlbimin dostu, sirdaşı.

Axır ürəyimə duyğular çayı,
Yoxdur fikirlərin hesabı, sayı.
Şeir sevənlərə bir sevgi payı –
Qələmdir qəlbimin dostu, sirdaşı.

**MƏNİ GÖZ YAŞIMIN
İÇİNDƏ QOYMA**

Qarışıq yuxular görürəm hərdən,
Başımı narahat fikirlər qatır.
Ayıra bilmirəm xeyiri şərdən,
Nə yaxşı, xatirəm köməyə çatır.

Üstündən yol alıb uzun məsafə,
Sanki, söhbətimiz dünəndə qalıb.
Bir ümid şamına oldum pərvanə,
Arzu səltənətim çoxdan dağılıb.

Çöküb aramıza dərin bir sükut,
Nə sən danışsın, nə mən dinirəm.
Sanma ki, qəlbimdə yaranıb nifrət,
Qürur çəpərini sökə bilmirəm.

Bir də ki, səsimi çətin duyasan,
Qəm burulğanında səssiz qalmışam.
Gəl uzat əlini, sən xilasımsan,
Nakam arzularla yalqız qalmışam.

Nə qədər sürəcək bu nisgil, kədər,
Qəlbimi səninlə küsülü qoyma.
Sənli günlərim də olub dərbədər,
Məni göz yaşımın içində qoyma.

UNUTMA!

Laçın rayonu 18 may 1992-ci ildə erməni təcavüzkarları tərəfindən işğal edilib. İşğal nəticəsində Laçın şəhərində, Qayğı qəsəbəsində və 125 kənddə olan 13845 fərdi yaşayış evi, 48 sənaye, 63 kənd təsərrüfatı obyektı, 217 mədəni-maarif, 101 məktəb, 5 məktəbdənkənar, 3 məktəbəqədər müəssisə, 142 səhiyyə, 460 ticarət obyektı itirilmişdir.

Qarabağ müharibəsində 333 nəfər şəhid, 225 nəfər əlil olmuş, 33 nəfər hər iki valideynini itirmiş, 5 nəfər Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Laçın rayonu işğal edildikdən sonra rayonun 58299 nəfər əhalisi respublikanın 59 rayon və şəhərində müvəqqəti məskunlaşmışdır.

“Bəxtiyar-4” mətbəəsinin direktoru: **Bəxtiyar İSMAYILOV**

Kompüter və dizayn: **Araz YAQUBOĞLU**

Korrektor: **Elnur İRƏVANLI**

Operator: **Cəlal ARİFOĞLU**

Yığılmağa verilmişdir: **07.01.2014**

Çapa imzalanmışdır: **27.03.2014**

Şərti çap vərəqi: **6. Sifariş №15**

Kağız formatı: **70x100, 1/16**

Sayı: **500**. Qiyməti: **2 AZN**

Dərgi “Bəxtiyar-4” istehsal-kommersiya firmasında hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.

E-mail: baxtiyar54@rambler.ru

Tel: (+99412) 568-44-53, (+99450) 570-63-54

Ünvan: Bakı, Mir Cəlal 83